

**AKCIONI PLAN
ZA REALIZACIJU STRATEGIJA SARADNJE SA
ISELJENIŠTVOM FEDERACIJE BiH
za period 2020. – 2024. godina**

Strateški cilj 1 - Uspostavljanje i razvoj pravnog sistema i institucionalnih kapaciteta rada sa iseljeništvom na nivou Federacije BiH

Mjera 1.1.1 - Uspostavljanje međuresornog tijela Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom

	Aktivnost	Vremenski rok	Nosioci aktivnosti	Potrebni resursi
1.1.1.1.	Formalno uspostavljanje međuresornog tijela Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom u cilju adresiranja prioriteta mjera i oblasti u kontekstu iseljeništa u Federaciji BiH	90 dana od usvajanja strategije	FMROI	Nisu potrebna dodatna sredstva
1.1.1.2.	Izrada i usvajanje Poslovnika o radu međuresornog tijela Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom	30 po uspostavljanju tijela	Međuresorno tijelo Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom	Nisu potrebna dodatna sredstva
1.1.1.3.	Redovno okupljanje članova tijela na programskom radu te izvještavanju i razmjeni informacija,	Najmanje kvartalno	Međuresorno tijelo Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom	Potrebna dodatna sredstva
1.1.1.4.	Uključenost članova tijela u procese kreiranja javnih politika i strateških dokumenata u Federaciji BiH u oblasti saradnje sa iseljeništvom	Kontinuirano	Članovi međuresornog tijela Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom	Nisu potrebna dodatna sredstva
1.1.1.5.	Uključenost članova tijela u izradu različitih analiza i istraživanja koja se tiču uključivanja koncepta migracija u razvojne politike u Federaciji BiH.	Kontinuirano	Članovi međuresornog tijela Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom	Nisu potrebna dodatna sredstva

Mjera 1.2.1. - Izgradnja tehničkih kapaciteta međuresornog tijela Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom

	Aktivnost	Vremenski rok	Nosioci aktivnosti	Potrebni resursi
1.2.1.1.	Definisanje potreba za tehničkim osposobljavanjem članova međuresornog tijela Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom	30 dana nakon formiranja tijela	Međuresorno tijelo Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom	Nisu potrebna dodatna sredstva
1.2.1.2.	Izgradnja kapaciteta međuvladinog/međuresornog tijela u Federaciji BiH u skladu sa definisanim potrebama	4 mjeseca od definisanja potreba	FMROI	Potrebna dodatna sredstva
1.2.1.3.	Učešće tijela u državnim/regionalnim inicijativama, te tematskim konferencijama u cilju razmjene iskustava, prenosa dobrih praksi, te iznalaženja rješenja za izazove vezane za uključivanje iseljeništa u razvojne tokove I inicijative.	Kontinuirano	Međuresorno tijelo Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom	Potrebna dodatna sredstva

Mjera 1.3.1. - Izgradnja sistema za prikupljanje i praćenje podataka o kretanju iseljeništa iz Federacije BiH, a u skladu sa sistemom definisanim na ostalim nivoima vlasti (prvenstveno BiH)

	Aktivnost	Vremenski rok	Nosioci aktivnosti	Potrebni resursi
1.3.1.1.	Definisanje potreba vezanih za prikupljanje i praćenje statističkih pokazatelja u kontekstu tokova iseljeništa, a u skladu sa statističkim sistemom definisanim na drugim nivoima vlasti	Po potrebi	Međuresorno tijelo Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom	Nisu potrebna dodatna sredstva
1.3.1.2.	Definisanje sistema evidencije iseljeništa i predlaganje resornom ministarstvu	4 mjeseca od formiranja tijela	Međuresorno tijelo Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom	Nisu potrebna dodatna sredstva
3	Izgradnja neophodnih kapaciteta za vođenje sistematične statistike o iseljeništvu.	4 mjeseca od definiranja sistema do kraja perioda sprovođenja mjere (2024.)	FMROI	Potrebna dodatna sredstva

Strateški cilj 2 - Uključivanje iseljeništa u društveni razvoj Federacije BiH

Mjera 2.1. - Analiza i identifikacija naučnog i akademskog iseljeništa kroz stvaranje sveobuhvatne evidencije

	Aktivnost	Vremenski rok	Nosioci aktivnosti	Potrebni resursi
2.1.1.1.	Prikupljanje ključnih podataka o naučnom i akademskom iseljeništvu	Kontinuirano	FMON uz podršku FMROI	Potrebna dodatna sredstva
2.1.1.2.	Proces identifikacije i uključivanja ključnih aktera koji raspoložu podacima o naučnom iseljeništvu iz BiH/FBiH i mapiranja naučnog i akademskog iseljeništa	Kontinuirano	FMON uz podršku FMROI	Potrebna dodatna sredstva

Mjera 2.2.1. - Kreiranje ambijenta za uključivanje iseljeništa u razvojne i reformске društvene procese naučno-istraživačkog prostora u FBiH-BiH

	Aktivnost	Vremenski rok	Nosioci aktivnosti	Potrebni resursi
2.2.1.1.	Podsticanje programa povratka naučnog i visokokvalifikovanog iseljeništa i njihovo uključivanje u naučne i akademske procese u FBiH/BiH	Kontinuirano	FMON uz podršku FMROI	Potrebna dodatna sredstva
2.2.1.2.	Razvijanje programa kružne migracije stručnjaka i naučnika iz iseljeništa i njihovo uključivanje u razvojne društvene procese u FBiH i razvijanje oblika umrežavanja akademskog iseljeništa i organizacija iseljenika sa srodnim organizacijama u FBiH/BiH	Kontinuirano	FMON u saradnji sa MCP uz podršku FMROI	Potrebna dodatna sredstva

Mjera 2.3.1. Pružanje podrške razvoju interaktivnog portala na nivou BiH uz aktivno učestvovanje predstavnika Federalnog ministarstva raseljenih osoba i izbjeglica – aktivnosti vezane za koordinaciju sa postojećim portalom Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH (<https://dijaspora.mhrr.gov.ba/>) u cilju informisanja akademskog i naučnog bosanskohercegovačkog iseljeništa

	Aktivnost	Vremenski rok	Nosioci aktivnosti	Potrebni resursi
2.3.1.1.	Pružanje podrške održavanju interaktivnog portala na nivou BiH za naučno i akademsko iseljeništvom kroz Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica.	Kontinuirano	FMROI	Nisu potrebna dodatna sredstva

2.3.1.2.	Kreiranje među-institucionalne komunikacije horizontalno na nivou institucija Federacije BiH te vertikalno sa institucijama na kantonima te lokalnim zajednicama kroz kontakte za iseljenišvo.	Kontinuirano	FMROI	Nisu potrebna dodatna sredstva
----------	--	--------------	-------	--------------------------------

Mjera 2.4.1. - Razvijanje međuinstitucionalnih mehanizama koordinacije saradnje sa iseljenišvom na čitavom području Federaciji BiH

	Aktivnost	Vremenski rok	Nosioci aktivnosti	Potrebni resursi
2.4.1.1.	Ojačati međuresorno tijelo Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljenišvom u cilju adresiranja prioriteta i oblasti rada sa stručnim i akademskim iseljenišvom na društvenom razvoju Federacije BiH	Kraj 2020	Međuresorno tijelo Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljenišvom	Potrebna dodatna sredstva
2.4.1.2.	Kontinuirana uključenost institucija koje se bave društvenim razvojem Federacije BiH sa iseljenišvom (kroz portal uspostavljen od strane državnog ministarstva za ljudska prava i izbjeglice).	Kontinuirano	FMROI	Nisu potrebna dodatna sredstva

Mjera 2.5.1. - Jačanje kapaciteta institucija na cijelom području FBiH

	Aktivnost	Vremenski rok	Nosioci aktivnosti	Potrebni resursi
2.5.1.1.	U saradnji sa Agencijom za državnu službu FBiH, raditi na jačanju kapaciteta institucija na svim razinama u cilju uključivanja iseljenišva u društvene procese FBiH kroz uključivanje u izradu programa edukacije državnih službenika	Kontinuirano	Međuresorno tijelo Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljenišvom i ADS FBiH	Nisu potrebna dodatna sredstva
2.5.1.2.	Organizovanje on-line kurseva i radionica, treninga te otvorenih stolova sa stručnim saradnicima na izgradnji kapaciteta te jačanje internih institucionalnih procesa saradnje sa iseljenišvom na ključnim razvojnim procesima u FBiH	Kontinuirano	ADS FBiH	Potrebna dodatna sredstva
2.5.1.3.	Uspostavljanje saradnje sa projektom Dijaspore za razvoj Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH i Vlade Švicarske, projekta Diasporainvest USAID-a i sličnim projektima kroz pružanje tehničke pomoći Projekta na izgradnji institucionalnih kapaciteta saradnje sa iseljenišvom.	2020	Međuresorno tijelo Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljenišvom i FMROI	Nisu potrebna dodatna sredstva
2.5.1.4.	Uspostavljanje saradnje sa medijima sa područja FBiH na promociji saradnje sa iseljenišvom i razmjena informacija i znanja o ključnim aspektima od značaja za iseljenišvo.	Kontinuirano	Međuresorno tijelo Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljenišvom i FMROI i Ured vlade FBiH za odnose s javnošću	Potrebna dodatna sredstva

Strateški cilj 3 - Sudjelovanje poslovnog iseljenišva u ekonomskom razvoju Federacije BiH

Mjera 3.1.1. - Okupljanje predstavnika iseljenišva iz poslovne zajednice i na zvaničan i značajan način davanje savjeta i inputa vezanih za politike i strategije koje imaju uticaj na investicije iseljenika i opšti ekonomski razvoj, te rad na promociji ekonomskih potencijala FBiH/BiH zemlje u inostranstvu i na dizajniranje i priprema

potencijalnih projekata za investiranje u BiH u saradnji sa relevantnim institucijama na svim nivoima vlasti.

	Aktivnost	Vremenski rok	Nosioci aktivnosti	Potrebni resursi
3.1.1.1.	Putem postojećih mehanizama koordinacije rada sa iseljenišvom uključiti predstavnike iseljenišva iz poslovnih zajednica iz inostranstva u rad tijela na nivou FBiH na poslovima i aktivnostima koji imaju uticaj na investicije iseljenika i opšti ekonomski razvoj FBiH	Kontinuirano	Međuresorno tijelo Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljenišvom i FMROI	Nisu potrebna dodatna sredstva
3.1.1.2.	Putem postojećeg mehanizma koordinacije raditi na identifikiranju kompanija u vlasništvu/suvlasništvu iseljenika iz BiH, koje bi potencijalno mogle investirati u FBiH ili poslovati sa kompanijama i poduzetnicima iz FBiH, te aktivno radila sa nadležnim ministarstvima Vlade Federacije BiH, FIPA-om na dizajniranju, pripremi i promociji potencijalnih projekata za investiranje u FBiH.	Kontinuirano	Međuresorno tijelo Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljenišvom i nadležna ministarstva FBiH i tijela na nižim nivoima	Nisu potrebna dodatna sredstva
3.1.1.3.	Osigurati saradnju sa relevantnim institucijama na nivou FBiH - uključiti rad sa nižim nivoima vlasti, uključujući JLS i kantone, sa već formiranim uredima za dijasporu, koordinateure za dijasporu itd.	2021	Međuresorno tijelo Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljenišvom	Nisu potrebna dodatna sredstva

Mjera 3.1.2. - Osnivanje mreže za poslovno uvezivanje i transfer znanja/mentorstvo kroz koju bi poslovni ljudi iz iseljenišva volontirali svoje ekspertize, iskustva, te poslovne veze u cilju međusobne saradnje i mentorstva za kompanije/poduzetnike iz FBiH.

	Aktivnost	Vremenski rok	Nosioci aktivnosti	Potrebni resursi
3.1.2.1.	Iniciranje i formiranje mreže za poslovno uvezivanje i transfer znanja/mentorstvo unutar postojećih mehanizama koordinacije sa iseljenišvom na nivou FBiH u kojoj bi poslovni ljudi iz iseljenišva volontirali svoje ekspertize, iskustva, te poslovne veze u cilju međusobne saradnje i mentorstva za kompanije/poduzetnike iz FBiH	2022	Međuresorno tijelo Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljenišvom i nadležna ministarstva FBiH i tijela na nižim nivoima	Potrebna dodatna sredstva
3.1.2.2.	Uspostavljanje uslova za aktivan rad mreže, te koordiniranje rada i osiguranje saradnje s relevantnim institucijama FBiH.	2022	Međuresorno tijelo Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljenišvom	Nisu potrebna dodatna sredstva

Mjera 3.1.3. - Organizacija poslovnih susreta iseljenika (sa redovitim učestalošću, te sa jasnim sektorskim, tematskim i/ili regionalnim usmjerenjem), uključujući i susrete u zemlji i poslovne susrete u zemljama sa većim brojem iseljenika iz BiH

	Aktivnost	Vremenski rok	Nosioci aktivnosti	Potrebni resursi
3.1.3.1.	Iniciranje i uspostavljanje uslova za identifikiranje predstavnika poslovnog iseljenišva u zemljama prijema i za organizaciju redovnih poslovnih susreta	2020	Međuresorno tijelo Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljenišvom i FMROI	Nisu potrebna dodatna sredstva

3.1.3.2.	Osiguranje saradnje s relevantnim institucijama i organizacija poslovnih susreta u saradnji sa drugim institucijama	Kontinuirano	Međuresorno tijelo Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom i FMROI	Potrebna dodatna sredstva
----------	---	--------------	--	---------------------------

Mjera 3.2.1. - Omogućavanje i promoviranje pristupa kreditnim poticajima i grant sredstvima tekućih transfera u okviru subvencija privatnim preduzećima i poduzetnicima za investicijske projekte iseljeništvu, u skladu sa razvojnim ciljevima utvrđenim na svakom od nivoa vlasti (poput zapošljavanja, povećanja obima investicija, promocije izvoza i sl.) i pravilima državne pomoći.

	Aktivnost	Vremenski rok	Nosioci aktivnosti	Potrebni resursi
3.2.1.1.	Kroz uspostavljeni mehanizam koordinacije i kroz moguću saradnju sa DKP mrežom, aktivno promovirati mogućnosti pristupa finansijskim sredstvima koje različiti nivoi vlasti u BiH omogućavaju kroz postojeće grant šeme i kreditne linije	Kontinuirano	Nadležna ministarstva na nivou FBiH	Nisu potrebna dodatna sredstva

Mjera 3.2.2. - Prikupljanje procijenjenih podataka o investicijama iz iseljeništvu (i investicijama omogućenim zbog učešća iseljeništvu), koji dijelom mogu služiti i za promociju u privlačenju novih investicija

	Aktivnost	Vremenski rok	Nosioci aktivnosti	Potrebni resursi
3.2.2.1.	Kreirati načine prikupljanja statističkih podataka o investicijama iz iseljeništvu (i investicijama omogućenim zbog učešća iseljeništvu, putem poslovnog uvezivanja) od strane relevantnih institucija na nivou institucija FBiH	Kontinuirano	FMROI	Nisu potrebna dodatna sredstva

3.2.2.2.	Implementacija mehanizama prikupljanja podataka o investicijama	Kontinuirano	FMROI	Nisu potrebna dodatna sredstva
----------	---	--------------	-------	--------------------------------

Mjera 3.2.3. - Uspostavljanje novih, inovativnih instrumenata na finansijskom tržištu i tržištu kapitala u BiH koji bi angažovali finansijska sredstva iseljenika u ekonomski razvoj

	Aktivnost	Vremenski rok	Nosioci aktivnosti	Potrebni resursi
3.2.3.1.	Razmatranje uvođenja nekih od potencijalnih inovativnih instrumenata za uključivanje iseljeništvu kroz investicije putem tržišta kapitala i finansijskog tržišta od strane relevantnih institucija uvezivanja) od strane relevantnih institucija na nivou institucija FBiH	Kontinuirano od 2020.g.	FMROI i Vlada Federacije BiH	Nisu potrebna dodatna sredstva

Mjera 3.2.4. - Uspostavljanje one-stop-shop centara u cilju investicijskog povezivanja domaćih poslodavaca i poslovnih ljudi iz iseljeništvu u cilju daljeg ekonomskog razvoja FBiH-BiH

	Aktivnost	Vremenski rok	Nosioci aktivnosti	Potrebni resursi
3.2.4.1.	Kreirati centre za informiranje (one-stop-shop) koji će davati informacije na jednom mjestu za investitore iz iseljeništvu koji su zainteresirani za direktne investicije u FBiH-BiH	Kontinuirano od 2020.g.	Kantoni i FMROI	Potrebna dodatna sredstva

Strateški cilj 4 - Uključenost mladih iz iseljeništvu u razvojne politike Federacije BiH

Mjera 4.1.1. - Kreiranje ambijenta kod domaćih institucija te razvojnih agencija i nevladinih organizacija za većim uključivanjem mladih iz iseljeništvu u razvojne i reformske društvene i ekonomske procese unutar FBiH-BiH

	Aktivnost	Vremenski rok	Nosioci aktivnosti	Potrebni resursi
4.1.1.1.	Podsticanje aktivnosti na poticanju i jačanju komunikacije sa mladim iz iseljeništvu vezanim za društvene i ekonomske procesa u FBiH/BiH	Kontinuirano	FMROI i ostala nadležna sektorska ministarstva na nivou FBiH	Nisu potrebna dodatna sredstva
4.1.1.2.	Razvijanje tematskih programa razmjene iskustva sa mladim iz iseljeništvu vezano za njihovo uključivanje u razvojne društvene i ekonomske procese u FBiH	Kontinuirano	FMROI i ostala nadležna sektorska ministarstva na nivou FBiH	Potrebna dodatna sredstva
4.1.1.3.	Razvijanje oblika umrežavanja mladih iz iseljeništvu s institucijama na cijelom području Federacije BiH (uključujući kantone i lokalne zajednice) sa mladim iz iseljeništvu	Kontinuirano	FMROI i ostala nadležna sektorska ministarstva na nivou FBiH	Potrebna dodatna sredstva
4.1.1.4.	Uključenosti mladih i njihovo informiranje na svim nivoima odlučivanja u FBiH kroz uređene mehanizme sudjelovanja	Kontinuirano	FMROI i ostala nadležna sektorska ministarstva na nivou FBiH	Nisu potrebna dodatna sredstva

Mjera 4.2.1. - Kreiranje stručnih programa kod domaćih institucija što će dovesti do jačih kulturoloških veza sa mladima iz iseljeništvu.

	Aktivnost	Vremenski rok	Nosioci aktivnosti	Potrebni resursi
4.2.1.1.	Podsticanje aktivnosti na očuvanju jezika i kulture zemlje porijekla	Kontinuirano	FMROI i ostala nadležna sektorska ministarstva na nivou FBiH	Potrebna dodatna sredstva
4.2.1.2.	Razvijanje tematskih programa (susreta) razmjene iskustva sa mladim iz iseljeništvu vezano za njihovo uključivanje u omladinske, obrazovne, kulturne, sportske manifestacije u BiH (Federacija BiH) te zemljama njihovog boravka	Kontinuirano	FMROI i ostala nadležna sektorska ministarstva na nivou FBiH	Potrebna dodatna sredstva
4.2.1.3.	Rad na razvoju manifestacija na kojima će aktivno učešće imati predstavnici mladih iz iseljeništvu.	Kontinuirano	FMROI i ostala nadležna sektorska ministarstva na nivou FBiH	Potrebna dodatna sredstva
4.2.1.4.	Identifikovanje interesovanja mladih iz iseljeništvu: obrazovanje, zapošljavanje, sport i zabava (predloženi kanali i forme komunikacije).	Kontinuirano	FMROI i Vlada Federacije BiH	Nisu potrebna dodatna sredstva
4.2.1.5.	Osigurati saradnju vijeća mladih FBiH sa mladim iz iseljeništvu	Kontinuirano	FMROI	Nisu potrebna dodatna sredstva

Mjera 4.3.1. - Kontinuirano jačanje kapaciteta institucija na cijelom području FBiH

	Aktivnost	Vremenski rok	Nosioci aktivnosti	Potrebni resursi
4.3.1.1.	U saradnji sa Federalnim ministarstvom raseljenih osoba i izbjeglica, Federalnim ministarstvom kulture i sporta, te predstavnika Vlade Federacije BiH, jačati kapaciteta institucija na svim razinama u cilju komuniciranja sa mladim iz iseljeništa u svim razvojnim procesima FBiH.	Kraj 2023.g.	FMROI i nadležna ministarstva FBiH	Potrebna dodatna sredstva
4.3.1.2.	Organizovanje seminara, tematskih radionica, treninga, i otvorenih stolova sa stručnim saradnicima sa ciljem izgradnje kapaciteta koji će omogućiti kontinuirano komuniciranje sa mladima iz iseljeništa.	Kraj 2023.g.	FMROI i nadležna ministarstva FBiH	Potrebna dodatna sredstva
4.3.1.3.	Produbljivanje saradnje sa medijima sa područja FBiH u cilju promocije saradnje sa iseljeništvom i razmjena informacija i znanja o ključnim aspektima od značaja za iseljenišvo i BiH.	Kontinuirano	FMROI i nadležna ministarstva FBiH	Nisu potrebna dodatna sredstva

STRATEGIJA SARADNJE SA ISELJENIŠTVOM FEDERACIJE BiH ZA PERIOD 2020-2024

Sadržaj

I Uvod

II SITUACIONA ANALIZA

Opšti statistički podaci o iseljeništvu Bosne i Hercegovine/
Federacije BiH

Ocjena postojećeg stanja

I stub: Ocjena institucionalnog i normativnog okvira vezanog za iseljenišvo

II stub: Ocjena stanja u oblasti društvenog razvoja vezanog za uključenost iseljeništa

III stub: Ocjena stanja u oblasti ekonomskog razvoja vezanog za uključenost iseljeništa

IV stub: Ocjena stanja u oblasti podrške mladima sa akcentom na uključenosti mladih iz iseljeništa

VI Vizija, strateški ciljevi i prioriteti

Vizija

Strateški ciljevi i prioriteti

VII Strateški ciljevi

Strateški cilj 1: Uspostavljanje i razvoj pravnog sistema i institucionalnih kapaciteta rada sa iseljeništvom na nivou Federacije BiH

Strateški cilj 2: Uključivanje iseljeništa u društveni razvoj Federacije BiH

Strateški cilj 3: Sudjelovanje poslovnog iseljeništa u ekonomskom razvoju Federacije BiH

Strateški cilj 4: uključivanje mladih iz iseljeništa u razvojne politike Federacije BiH

I. Uvod

Strategija saradnje sa iseljeništvom Federacije BiH za period 2020-2024 ¹ (u daljem tekstu: Strategija) je nastala kao izraz spremnosti Bosne i Hercegovine da unaprijedi saradnju sa svojim iseljeništvom, prepozna njegove potencijale i potrebe i uspostavi okvir strateškog pristupa prema svom mnogobrojnom iseljeništvu.

U tom smislu, strategija uspostavlja svoje strateške ciljeve u četiri ključna stuba: uspostavljanju i razvoju pravnog sistema i institucionalnih kapaciteta rada sa iseljeništvom na nivou Federacije BiH, uključivanja iseljeništa u društveni razvoj federacije BiH, sudjelovanju poslovnog iseljeništa u ekonomskom razvoju Federacije BiH, uključivanju mladih iz iseljeništa u razvojne politike Federacije BiH.

Strategija je nastala u intenzivnom participativnom procesu, kroz čitav niz posebnih sastanaka, a u okviru Radne grupe za izradu strategije ². Članovi Radne grupe su predstavnici ključnih institucija ³ na nivou entiteta, koji ovom strategijom preuzimaju i odgovornost za realizaciju predviđenih mjera i aktivnosti.

U toku procesa, posebna pažnja posvećena je usklađenosti Strategijama sa međunarodnim standardima i drugim strateškim dokumentima ⁴ na državnom nivou, posebno Politikom o saradnji sa iseljeništvom (2017) ⁵, Strategijom u oblasti migracija i azila i Akcionim planom za razdoblje 2016-2020, Strategijom vanjske politike Bosne i Hercegovine 2018-2023, Strategijom razvoja nauke u BiH 2017-2022 i Prioritetima za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016-2026 ⁶ odnosno entitetskim strategijama ⁷.

Cilj ove strategije koja podržava i slijedi strategiju na nivou države, je prikazati strateške pravce rada sa iseljeništvom u Federaciji Bosne i Hercegovine u srednjeročnom periodu. Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica kroz ovaj dokument želi pokazati da ima jasnu viziju i strategiju dugoročnog rada sa iseljeništvom uzimajući u obzir sve tekuće promjene našeg društva i okruženja.

Važno je napomenuti da su u okviru napora stvaranja strateškog okvira za saradnju sa iseljeništvom izrađene i Okvirna strategija saradnje sa iseljeništvom BiH za period 2020-2024 i Strategija za saradnju sa iseljeništvom Distrikta Brčko. ⁸

II. SITUACIONA ANALIZA

Opšti statistički podaci o iseljeništvu Bosne i Hercegovine/
Federacije BiH

Pitanje sveukupnih statističkih pokazatelja migracijskih kretanja, predstavljaju izazov za svaku zemlju, uključujući i Bosnu i Hercegovinu. Kada je riječ o iseljeništvu, zvanični podaci se oslanjaju na tzv. prijavljene odlaske u inostranstvo odnosno odjave prebivališta, čemu veliki broj iseljenika ne pribjegava. Usljed takvih okolnosti, veoma je važno osloniti se i na statističke podatke drugih važnih aktera, poput EUROSTAT-a, statističkih institucija zemalja prijema, Svjetske banke i drugih međunarodnih organizacija.

Migracijski profil Bosne i Hercegovine, predstavlja katalog zvaničnih statističkih podataka o migracijskim kretanjima u Bosni i Hercegovini i služi kao izvor zvaničnih agregatnih podataka, koji predstavljaju osnov za sagledavanje fenomena migracija u BiH.

"Prema dostupnim zvaničnim podacima agencija za statistiku zemalja prijema i diplomatsko-konzularnih predstavništava Bosne i Hercegovine, procjena ukupnog broja osoba koje žive u iseljeništvu, a koje vode porijeklo iz Bosne i

² Službene novine FBiH 39/18

³ Detaljne nadležnosti institucija predstavljene su Aneksu I ove strategije Situaciona analiza.

⁴ Detaljne analiza dokumenata data je u Aneksu I ove strategija Situaciona analiza.

⁵ Službeni glasnik BiH, broj 38/17

⁶ Službeni glasnik BiH, broj 35/16

⁷ Detaljne analiza dokumenata data je u Aneksu I ove strategija Situaciona analiza.

⁸ Vlada Republike Srpske donijela je odluku da ne učestvuje u procesu izrade Strategije za saradnju sa iseljeništvom RS.

¹ Dokument je izrađen uz podršku projekta "Dijaspora za razvoja" što je projekat Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH i Ambasade Švicarske u partnerstvu sa UNDP i IOM u BiH

Hercegovine, **iznosi najmanje 2 miliona što čini 56,6% u odnosu na 3.531.159 ukupnog stanovništva u Bosni i Hercegovini.**

Prema procjenama Svjetske banke taj postotak je nešto manji i iznosi 44,5 % što pozicionira Bosnu i Hercegovinu na 16. mjesto u svijetu po stopi emigracije u odnosu na broj stanovnika u zemlji (od ukupno 214 zemalja i teritorija obuhvaćenih u Migration and Remittances Factbook 2016).

Važno je napomenuti da se podaci Svjetske banke odnose samo na prvu generaciju bosanskohercegovačkih emigranata, te otuda i razlika u ukupnom broju i stopi emigracije u odnosu na ukupan broj stanovnika u zemlji.¹

Prema podacima koje navodi Migracijski profil BiH za 2017. godinu, zemlje u kojima živi najveći broj državljana BiH su Hrvatska (394.146), zatim Srbija (333.687), Nemačka (200.510), Austrija (170.864). Značaj broj državljana BiH živi i u SAD (125.442), Sloveniji (103.663), Švajcarskoj (59.685), Švedskoj (58.372), Kanadi (41.722).

Jedina institucija u BiH, koja raspolaže sa agregatnim podacima o broju državljana koji su odjavili prebivalište ili boravište radi iseljenja u inostranstvo je **Agencija za identifikacijska dokumenta, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine.** Prema njihovim podacima, u 2017. godini, 4.270 osoba je odjavilo boravak u Bosni i Hercegovini.

Prema podacima EUROSTAT za 2017. godinu, 20.251 državljanin BiH je prvi put regulisao boravak zemalja EU za tzv. plaćene poslove (visokoobrazovne, istraživačke, kao i plaćene poslove iz drugih razloga. Upravo, 19.679 osoba je iz drugih razloga dobilo vize zemalja EU. To ukazuje da postoji ozbiljan trend odlazaka iz BiH, ne samo visokoškolvanih osoba, već i osoba drugih obrazovnih profila odnosno da se visokoobrazovani zapošljavaju na poslovima koja ne zahtijevaju visoku stručnu spremu. Istovremeno, u toku 2017. godine, 2.103 državljana BiH regulisalo je boravak po osnovu obrazovanja.

Po priznanju samih institucija u BiH, statistički podaci kojima raspolažu, često su nepotpuni i za istraživače nepouzdan. Po tome BiH, nije specifična u odnosu na mnoge druge zemlje, koje ulažu velike napore da na adekvatan način registruju spoljne migracije. S toga posebna pažnja se mora posvetiti uspostavljanju bilateralne saradnje i saradnje sa posebnim tijelima zaduženim za statistiku, koje mogu pružiti informacije značajne za BiH i njene spoljne migracije.

Kroz tu saradnju, potrebno je stremiti uspostavljanju **statističkih biltena**, koje se odnose na iseljeničvo BiH, imajući u vidu da što precizniji agregatni podaci, u kombinaciji sa kvalitativnim istraživanjima, predstavljaju osnovu analiza i zaključaka, koji su od značaja za planiranje javnih politika.

Ocjena postojećeg stanja

I stub: Ocjena institucionalnog i normativnog okvira vezanog za iseljeničvo

a. Horizontalna i vertikalna koordinacija i institucionalne pretpostavke

Potreba konstantnog i kontinuiranog promišljanja institucionalnog i normativnog okvira, predstavlja osnovu uspješnog uključivanja koncepta migracija u razvojne politike. Analiza normativno-strateškog okvira ukazuje da u BiH, na državnom nivou **postoji prepoznatost** važnosti kreiranja politika prema iseljeničvu. Osnova daljeg razvoja institucionalnog i normativnog okvira propisana je u **Politikom o saradnji sa iseljeničvom**, koji BiH pruža okvir razvoja politika za uključivanjem iseljeničva u razvojne politike na svim nivoima vlasti. Upoređivanje navedenih strateških dokumenata ukazuje na

potrebu za tješnjom saradnjom i koordinacijom nosioca realizacije dokumenata i ujednačavanje sadržaja dokumenata. *Na važnost jačanja horizontalnih i vertikalnih veza institucija*, kao i horizontalne primjene strateških okvira ukazuje upravo i dokument Politika o saradnji sa iseljeničvom. Politika o saradnji sa iseljeničvom predviđa i uspostavu međuresornog **savjetodavnog tijela za koordinaciju saradnje sa iseljeničvom** koje će pratiti sprovođenje Okvirne strategije. Na lokalnom nivou uspostavljena je **mreža koordinatora za iseljeničvo iz jedinica lokalne samouprave**, priprema se obuka novih koordinatora, razmjena iskustava, izrađen je adresar koordinatora i radi se na promovisanju aktivnosti jedinica lokalne samouprave u oblasti iseljeničva. Biće pružena podrška na jačanju kapaciteta relevantnih institucija u BiH na različitim nivoima vlasti za saradnju sa iseljeničvom i prikupljanje i korištenje podataka o iseljeničvu. U iseljeničvu se podržava **uspostavljanje predstavničkih tijela iseljeničva** (uspostavljeno u Njemačkoj). Na ovaj način ostvaruje se horizontalno i vertikalno povezivanje nosioca realizacije strategije. *Kao nedostajući dio normativnog okvira*, dokument Politika o saradnji sa iseljeničvom, predviđa potrebu stvaranja posebnog zakonskog okvira, na nivou BiH, kojim bi se detaljnije uredila oblast saradnje sa iseljeničvom. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, preduzelo je niz važnih koraka u pravcu normiranja saradnje sa iseljeničvom: usvojena je Odluka o kriterijima i postupku dodjele **priznanja** iseljenicima i organizacijama iseljenika iz Bosne i Hercegovine za značajne doprinose u jačanju veza sa BiH, donesen je Pravilnik o evidenciji organizacija u iseljeničvu, usvojena "Analiza potreba za obukama uposlenika u institucijama u Bosni i Hercegovini na različitim nivoima vlasti za jačanje kapaciteta za saradnju sa iseljeničvom i prijedlog plana obuka", te usvojen Plan komunikacije sa iseljeničvom.

b. Unapređenje znanja ključnih aktera za saradnju sa iseljeničvom

Važnost ovih mjera potvrđena je u kvalitativnom istraživanju *Analiza potreba za obukama uposlenika u institucijama u BiH na različitim nivoima vlasti za jačanje kapaciteta za saradnju sa iseljeničvom i prijedlog plana obuka*. Utvrđena je jasna potreba za obukama o načinima uvrštavanja koncepta migracija u sektorske politike u BiH i to u svim fazama kreiranja ih politika.²

U cilju jačanja kapaciteta lokalnih samouprava za saradnju sa iseljeničvom, Ministarstvo je 20.11.2017. godine organiziralo potpisivanje memoranduma o saradnji sa jedinicama lokalne samouprave uključenim u projekat "Dijaspora za razvoj", jedinicama lokalne samouprave korisnicima grant sredstava Ministarstva u oblasti iseljeničva u 2014, 2015. i 2016. godini i jedinicama lokalne samouprave koje su izrazile poseban interes za razvoj saradnje sa iseljeničvom.³

¹ Migracijski profil BiH za 2017. godinu. https://dijaspora.mhrr.gov.ba/wp-content/uploads/2018/05/MIGRACIONI-PROFIL_2017_-HRV.pdf, str.63

² Izvještaj Analiza potreba za obukama uposlenika u institucijama u BiH na različitim nivoima vlasti za jačanje kapaciteta za saradnju sa iseljeničvom i prijedlog plana obuka usvojen od strane Vijeća ministara BiH na 158 sjednici održanoj 13.11.2018. <https://dijaspora.mhrr.gov.ba/wp-content/uploads/2018/11/Izvje%C5%A1taj-za-VM-Analiza-potreba-za-obukama.pdf>

³ Izvještaj o sprovođenju Politike o saradnji sa iseljeničvom za 2017. godinu, str. 6 i 7. Druga obuka na temu „Izazovi i mogućnosti unapređenja saradnje jedinica lokalne samouprave sa iseljeničvom“ je održana 18. i 19. oktobra 2018. godine u Neumu. Korisnici obuke su koordinatori za iseljeničvo iz sljedećih jedinica lokalne samouprave: Brod, Dobo, Donji Vakuf, Kladanj, Sokolac, Usora, Zavidovići i Živinice.

c. Unapređenje institucionalnih pretpostavki za pružanje podrške iseljeništvu

c.1. Podrška ostvarivanju prava i interesa iseljenika u BiH

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice čini velike napore u uspostavljanju kontinuirane saradnje sa iseljeničkim udruženjima, uključujući i posjete udruženjima u regionu i Evropi. Time Ministarstvo na neposredan način realizuje obaveze iz dokumenta Politika o saradnji sa iseljeništvom, vezanih za praćenje njihovih prava i potreba. BiH je zaključila 4 Sporazuma o zapošljavanju sa relevantnim protokolima odnosno 10 Sporazuma o socijalnom osiguranju. Po pravilu, ovi sporazumi sadrže odredbe za uspostavu **tijela za praćenje i realizaciju odredaba sporazuma**, i od velike je važnosti da BiH, uzimajući u obzir broj iseljenika u zemljama regije i Evrope, insistira na svim pitanjima od značaja za iseljeništvu: pristup ekonomskim i socijalnim pravima, zaštita na radu, uslovi rada i slično, na relevantnim podacima o stanju prava uposlenika iz BiH u drugim zemljama. Uvažavajući statističke podatke koji ukazuju na konstantan odlazak ljudi iz BiH, nameće se potreba uloge institucija države sa jedne strane, stvaranja ambijenta koji bi promijenio trendove, a sa druge strane **organizovane i sistematične podrške mobilnosti državljana BiH**. Ministarstvo kroz svoj rad pruža podršku u ostvarivanju prava iseljenika u Bosni i Hercegovini, na način da ih informira o njihovim pravima i postupku ostvarivanja prava, a također inicira i izmjene propisa u dijelu gdje su ugroženi interesi iseljeništa ili postoje elementi diskriminacije, kao i da se olakša procedura ostvarivanja određenih prava.

c.2. Dopunska nastava

Dokument **Politika o saradnji sa iseljeništvom** insistira na očuvanju maternjih jezika, identiteta i kulture iseljeništa i to kroz uspostavljanje sistema organiziranja nastave dopunskog obrazovanja djece u iseljeništvu, te promoviranja značaja učenja maternjih jezika u inozemstvu, kao i očuvanja kulturnog naslijeđa i identiteta. Shodno Informaciji Ministarstva civilnih poslova BiH, situacija **sa dopunskom nastavom** u iseljeništvu zahtijeva sveobuhvatnu intervenciju države: dopunsko obrazovanje se svelo na volonterski rad udruženja, vjerskih zajednica i aktivista. Zbog nedostatka sredstava i osoblja trend je zatvaranja postojećih dopunskih škola. Druga generacija građana iz Bosne i Hercegovine sve se više asimilira u zemlje prijema. Bosna i Hercegovina je do sada vrlo malo učinila na osnaživanju dopunskog obrazovanja, izuzev izrade Nastavnog plana i programa za predmete dopunske nastave u osnovnoj i školi za djecu u inostranstvu i izdavanja Udžbenika dopunske nastave za djecu u inostranstvu od I do IV razreda osnovne škole I udžbenika od V do VII/IX razreda osnovnih škola. Međutim, obaveza Bosne i Hercegovine po pitanju dopunske nastave iz nacionalnih predmeta, kako je ustanovljeno Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", broj 18/03) u smislu potpisivanja bilateralnih sporazuma sa zemljama prijema i obezbjeđivanja finansijskih sredstava za dopunsku nastavu, ne prestaje.²

U međuvremenu formirana je *Interresorna radna grupa za unapređenje dopunskog obrazovanja djece bosanskohercegovač-*

*kih iseljenika u inostranstvu*³, te uspostavljen *Interaktivni edukativni web portal za obrazovanje djece u iseljeništvu* <https://www.dopunskanastava.mcp.gov.ba/>.

Iako, na nivou Federacije BiH, trenutno ne postoje direktne mjere i/ili indikatori, koji bi nedvosmisleno ukazali na uspostavu saradnje sa iseljeništvom, svi koraci koji su preduzeti u cilju kreiranja strateškog okvira za saradnju sa iseljeništvom ukazuju na intenciju FBiH da krene ka kreiranju istog. Osnova daljeg razvoja institucionalnog i normativnog okvira data je u dokumentu Politika o saradnji s iseljeništvom (2017.), koji pruža okvir razvoja politika za uključivanje iseljeništa u razvojne politike na svim nivoima vlasti.

Konkretno u FBiH, važnost se svakako stavlja na kreiranje i jačanje horizontalnih i vertikalnih veza institucija u FBiH – uključujući efikasne veze sa kantonima i JLS po pitanju saradnje sa iseljeništvom. Stoga, pitanje koordinacije ključnih aktera i afirmisanje strateškog i normativnog okvira za uključivanje iseljeništa u razvojne strategije i planove je od ključnog značaja.

U samom procesu izrade strateškog okvira na nivou FBiH, pored mreže praktičara/koordinatora, može se konsultovati lokalni nivo i kroz Savez opština i gradova FBiH, gdje se mogu diskutovati strateški pravci te usaglasiti težnje lokalnih zajednica po pitanju saradnje s iseljeništvom.

II stub: Ocjena stanja u oblasti društvenog razvoja vezanog za uključenost iseljeništa

Statistički podaci zemalja prijema⁴ ukazuju na dobru obrazovnu strukturu pripadnika iseljeništa iz BiH, bolju u odnosu na obrazovnu strukturu stanovništva u Bosni i Hercegovini. Međutim, postoje i razlike u odnosu na zemlje prijema i vrste migracija koja dominira u njima. Visok procenat visokoobrazovanih iseljenika nalazi se u Australiji (54,6%⁵), SAD (41,5%⁶), Norveškoj (38%) i Švedskoj (29%), dok u zemljama prijema u kojima se dominantno odvijaju radne migracije – Slovenija, Njemačka, Austrija i Švajcarska – tercijarno obrazovanje je prisutno u procentu do 5%. Za razliku od visoke stope nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini, većina iseljenika je ekonomski aktivna i zaposlena, u prosjeku 80% radno sposobnog bh. iseljeništa je zaposleno⁷. Takođe, veliki broj žena aktivno učestvuje na tržištu rada⁸. Uočeni sektori zapošljavanja su građevina, usluge/turizam i proizvodni sektor, iako postoje razlike u odnosu na zemlje prijema⁹. Stepem obrazovanja, stečene vještine, zaposlenost, kao i evropsko

³ Službeni glasnik BiH br. 19/18

⁴ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Pregled stanja bh. iseljeništa, Sarajevo, 2014. godina, str. 141-142 i 232 <http://www.mhrr.gov.ba/iseljenistvo/Publikacije/PREGLED%20STANJA.pdf>, pregledano 24.10.2018. godine

⁵ Department of Immigration and Citizenship Australia. 2011. Bosnia and Herzegovina-born. Community Information Summary Report, Canberra: Department of Immigration and Citizenship Australia, pp. 1-4

⁶ U.S. Census Bureau case number 2013-8560, 22 May 2013 – "American Fact Finder - Selected Population Profile in the United States, 2011 American Community Survey 1 – Year Estimates"

⁷ Ministry for Human Rights and Refugees of Bosnia and Herzegovina (MHRRBiH) (2014). Review of the BiH Diaspora (Pregled stanja bosanskohercegovačkog iseljeništa), Sarajevo: MHRRBiH.

⁸ Mišković, N. (2012). Jovanka and Josip Broz Tito: Gender and Power at the Top of Communist Yugoslavia, In: Doing Gender – Doing the Balkans: Dynamics and Persistence of Gender Relations in Yugoslavia and the Yugoslav Successor States, München: Sagner, pp. 221-240.

⁹ International Agency for Source Country Information/International Organization for Migration - IASCI/IOM (2010). Maximizing the Development Impact of Migration-Related Financial Flows and Investment to Bosnia and Herzegovina – the Study prepared for the Ministry of Human Rights and Refugees of BiH. Geneva:IOM

¹ Istovremeno, BiH primjenjuje sporazume bivše Jugoslavije sa Bugarskom, Danskom, Francuskom, Luksemburgom, Italijom, Mađarskom, Njemačkom, Holandijom, Norveškom, Poljskom, Slovačkom, Švedskom, Švajcarskom, Velikom Britanijom i Sjevernom Irskom.

² Važnost realizacije zaključaka Vijeća ministara kojim je usvojena ova informacija, potvrđena je i u avgustu 2017. godine, na 111.sjednici Vijeća ministara, gdje su Ministarstvo civilnih poslova, Ministarstvo spoljnih poslova i Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice pozvani da intenziviraju aktivnosti na unapređenju dopunskog obrazovanja djece iseljenika u inostranstvu.

porijeklo faktori su koji doprinose pozitivnom prijemu migranata iz BiH i njihovoj dobroj integraciji u zemlje prijema. Sa druge strane, ostaju povezani sa svojom domovinom kroz imovinu, društvene veze – porodične, prijateljske ali i poslovne, posebno na lokalnom nivou. Ovi nalazi ukazuju da iseljeničtvo može biti značajan izvor ljudskog kapitala i kanal za prenos znanja. Istraživanje "Mapiranje dijasporе iz BiH" je pokazalo njihovu veliku spremnost da učestvuju u transferu veština i znanja iz različitih oblasti bitnih za razvoj BiH.

U oblasti **mapiranja i razvijanja registra naučnog iseljeničtva**, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH pokrenulo je brojne inicijative. Već 2009. godine (1. dio ¹) i 2010. godine (2. dio ²), prikupilo je i objavilo 249 autoriziranih biografija doktora nauka i naučnoistraživačkih radnika u iseljeničtvu u svojim publikacijama "Ko je ko u bh. dijaspori: doktori nauka i naučno-istraživački radnici". Međutim, akteri u ovim publikacijama predložili su, u okviru evaluacije ovoga projekta, da nadležne institucije BiH pokrenu *online* portal sa samoožurajućim podacima. ³ Postoji i niz inicijativa i pokušaja da bude izrađena sveobuhvatna baza podataka naučne dijasporе pri raznim bibliotekama, akademijama, fakultetima i raznim institucijama nadležnim za nauku i razvoj u BiH. ⁴ U 2017. godini Ministarstvo je u saradnji sa Međunarodnom organizacijom za migracije (IOM) i uz podršku Ministarstva vanjskih poslova, u okviru projekta "Dijaspora za razvoj", pokrenulo aktivnosti mapiranja iseljeničtva iz Bosne i Hercegovine u 10 zemalja prijema: Austriji, Danskoj, Holandiji, Italiji, Njemačkoj, Sloveniji, Švedskoj, Švajcarskoj, SAD-u i Australiji. Cilj mapiranja bio je da se prikupe demografski, sociološki, ekonomski i sociokulturni podaci, kao i podaci o ljudskim potencijalima iseljeničtva, njihovim potrebama i očekivanjima. Na osnovu rezultata mapiranja planiralo se unapređenje registra podataka o iseljeničtvu, uspostavljanje mehanizma za prenos znanja iz iseljeničtva u Bosni i Hercegovini, i dalje aktivnosti na unapređenju saradnje sa ciljanim skupinama u iseljeničtvu – poslovnim ljudima, investitorima, stručnjacima u oblasti nauke, zdravstva, kulture, sporta i dr. Važno je napomenuti da je istraživanje sprovedo četvero pripadnika akademskog iseljeničtva iz Bosne i Hercegovine tako da se i putem njihovog angažmana jačala saradnja sa iseljeničtvom u oblasti nauke i istraživanja.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice takođe je donijelo Pravilnik o postupku upisa, sadržaju i načinu vođenja evidencije udruženja i saveza iseljenika iz Bosne i Hercegovine. Udruženjima i savezima upućen je poziv da se upišu u Evidenciju udruženja i saveza iseljenika iz Bosne i Hercegovine. Na interaktivnom portalu za dijasporu Ministarstva, www.dijaspora.mhrr.gov.ba, nalazi se registar organizacija koji uključuje kategoriju "nauka i obrazovanje".

Mapiranje potreba za prenosom znanja u BiH započelo je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice u saradnji sa IOM-om u novembru 2017. Mapiraju se potrebe javnih institucija u Bosni i Hercegovini za specifičnim znanjima iz iseljeničtva, ali i u privatnom sektoru. Takođe na portalu za dijasporu, institucije mogu da objave svoje potrebe za prenosom znanja iz iseljeničtva. **Povezivanje naučne i akademske zajednice u BiH i**

iseljeničtvu zahtijeva strateški okvir saradnje, mehanizam koordinacije, kao i mehanizme povezivanja i komunikacije, a što je jedan od ciljeva izrade strategije saradnje sa iseljeničtvom, i zasebnih strateških dokumenata za Federaciju Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikt, i na kraju usaglašavanje strateškog dokumenta na nivou Bosne i Hercegovine.

U oktobru 2018. godine usvojen je **Plan komunikacije sa iseljeničtvom**, koji targetira kao ciljnu grupu stručnu zajednicu u iseljeničtvu i Bosni i Hercegovini - akademska zajednica, predstavnici iseljeničtva koji su uključeni u prenos profesionalnog znanja u institucije i mreža lokalnih koordinatora za iseljeničtvo. Osmišljene su poruke za: 1) udruženja iseljeničtva koje sadrže i poruku želje za naučnom saradnjom i 2) za/od akademske zajednice u BiH, u kojima se navodi da će saradnja ojačati akademske institucije u zemlji ali pomoći i akademsko predstavljanje BiH u svijetu, i poruka o važnosti pojednostavljenja procesa priznavanja stranih diploma u jačanju saradnje sa iseljeničtvom. Kao osnovni mehanizam povezivanja sa iseljeničtvom razvijena je **interaktivna platforma za komunikaciju sa organizacijama i pojedincima u iseljeničtvu**, u vidu interaktivnog web portala – www.dijaspora.mhrr.gov.ba. Portal je u vlasništvu Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice. Na ovom portalu postoji dio "transfer znanja" i mogućnost da se daju predlozi za saradnju i od strane iseljeničtva i od strane institucija BiH; kao i dio "projekti" gdje mogu da se postavljaju projekti i poslovne ideje. Ministarstvo redovno informiše iseljeničtvo i odgovara na upite (ostvarivanje socijalnih, zdravstvenih, penzionih i drugih prava u Bosni i Hercegovini) i informiše organizacije i pojedince u iseljeničtvu o aktivnostima Ministarstva i ostalih institucija koje su od značaja za iseljenike iz Bosne i Hercegovine. Ministarstvo izrađuje i periodične **Biltene** za iseljeničtvo koje postavlja na interaktivni portal za dijasporu iz Bosne i Hercegovine.

Bosnjački institut Fondacije Adila Zulfikarpašića je pokrenuo **znanstveni portal** (www.znanstveniportal.ba), sa ciljem objedinjavanja naučne i kulturne produkcije autora iz BiH i inostranstva i stranih autora koji su pisali o Bosni i Hercegovini. Osim naučnih radova prikuplja i informacije o naučnicima, naučnim konferencijama i skupovima u BiH i inostranstvu. Na taj način podstiče umrežavanje naučnika i razvijanje naučnih projekata. Naučni portal je promovisan u Biltenu za iseljeničtvo br.2.

Ministarstvo civilnih poslova BiH je objavilo konkurs za sufinansiranje boravka i putovanja istraživača u okviru naučne i tehnološke saradnje između Bosne i Hercegovine i Republike Austrije za period 2019-2020 ⁵.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice redovno podržava godišnje skupove Bosanskohercegovačko-američke akademije nauka i umjetnosti (BHAAAS) "Dani Bosanskohercegovačko-američke akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini". U 2017. godini, deveti skup po redu, okupio je više od 600 predavača i učesnika iz 17 zemalja ⁶, dok je deseti jubilarni skup održan u junu 2018. godine na Jahorini okupio oko 1.000 predavača i učesnika. U oblasti zdravstva, Levine Cancer Institut u Charlotte (SAD) najavio je osnivanje Bosanskog medicinskog fonda ⁷.

Ministarstvo saraduje i sa nevladinim organizacijama i predstavnicima akademskog sektora u Bosni i Hercegovini koji se bave istraživanjem, umrežavanjem, podrškom i informisanjem

¹ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Ko je ko u bh. dijaspori: doktori nauka i naučno-istraživački radnici (Prvi dio), Sarajevo, august 2009. godine, <http://www.mhrr.gov.ba/iseljenicstvo/Publikacije/KoJeKODijaspori.pdf>, pregledano 25.10.2018. godine

² Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Ko je ko u bh. dijaspori: doktori nauka i naučno-istraživački radnici (Drugi dio), Sarajevo, 2010. godina, http://www.mhrr.gov.ba/iseljenicstvo/publikacije/doktorinauka2azurirano_01_2012.pdf, pregledano 25.10.2018. godine

³ Strategija razvoja nauke u BiH 2017-2022

⁴ Strategija razvoja nauke u BiH 2017-2022

⁵ Ministarstvo civilnih poslova: Konkurs za sufinansiranje istraživača www.dijaspora.mhrr.gov.ba, 24.09.2018, pristupljeno 30.10.2018.

⁶ Završeni 10. »Dani BHAAAS«, www.dijaspora.mhrr.gov.ba, 24.06.2018, pristupljeno 30.10.2018.

⁷ SAD: Bosanski medicinski fond za pomoć zdravstvu u Bosni i Hercegovini, www.dijaspora.mhrr.gov.ba, 07.09.2018, pristupljeno 30.10.2018.

iseljeništa. U 2017. godini to su bile: Naša perspektiva Sarajevo, Restart BiH, EDUS Sarajevo, Bosanski integracijski forum, Fondacija Humanity in Action Sarajevo.

Ministarstvo **promoviše** iseljenišvo i njegove razvojne resurse, štampa publikacije koje sadržavaju uspješne priče u pogledu kapaciteta iseljeništa, transfera znanja i investiranja iz iseljeništa i ističe primjere dobre prakse. Na interaktivnom portalu već se mogu naći uspješne priče transfera znanja iz iseljeništa. U Planu komunikacije sa iseljeništvom osmišljena je metodologija promovisanja

Ako gledamo obrazovnu politiku u FBiH, nadležnosti u obrazovanju su pod kantonalnim ministarstvima obrazovanja, dok Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke vrši upravne, stručne i druge poslove, te saraduje i koordinira aktivnostima sa kantonima, koje se, između ostalog, odnose na: predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje; pedagoške standarde i normative; udžbeničku literaturu; stručno obrazovanje i usavršavanje nastavnika; i slično. Kao ključne, prepoznaju se uloga i funkcije ovog ministarstva na planu dogovaranja i osiguranja efikasnog koordiniranja aktivnosti obrazovnog sektora u FBiH, te pružanja stručne i druge podrške kantonima za uspješnu implementaciju politika djelovanja dogovorenih na nivou BiH. Federalno ministarstvo obrazovanja, pod razvojem dokumenta "Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja u Federaciji BiH za period od 2012. do 2022. godine – Sinergija i partnerstvo", pruža podršku za kreiranje **baze podataka o naučnicima u Federaciji BiH i inostranstvu porijeklom iz BiH**, gdje se posebna pažnja stavlja na kreiranje nove baze podataka o naučnicima koji žive u inostranstvu. Ovaj segment može biti itekako bitan kada govorimo o povezivanju naučnog iseljeništa u funkciji razvoja FBiH.

Ako gledamo kantone, segment obrazovanja je u velikoj mjeri na razini kantonalnih politika. Kao primjer, ističe se Kanton Sarajevo, gdje je "Strategija razvoja obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo za period 2017.-2022.g." u nacrtu, te je pod ciljem 3 predviđen rad na umrežavanju sa naučnim iseljeništvom. Slična klauzula stoji u većini kantona, iako nisu definisane konkretne mjere djelovanja ni indikatori.

Na nivou Federacije BiH, očigledno postoje potencijali za veću uključenost iseljeništa u društvene procese, posebno u oblasti obrazovanja. Povezanost naučne i akademske zajednice, potrebno je usklađivati sa drugim nivoima vlasti i obrazovnim institucijama.

III stub: Ocjena stanja u oblasti ekonomskog razvoja vezanog za uključenost iseljeništa

Nakon značajnog usporavanja ekonomskog rasta u periodu nakon 2008. godine, u posljednje tri godine BiH bilježi rast BDP-a od oko 3% na godišnjem nivou. Nedostaci u oblasti konkurentnosti privatnog sektora ilustrovani su i u posljednjim podacima iz istraživanja Svjetske banke i Svjetskog ekonomskog foruma. Prema *Doing Business* izvještaju Svjetske banke za 2019. godinu (objavljenom u oktobru 2018. godine), BiH je rangirana 89. od ukupno 190. zemalja svijeta po lakoći poslovanja, loše pozicionirana u poređenju sa zemljama regije, a u kategoriji započinjanja poslovnih aktivnosti BiH je 183., u kategoriji građevinskih dozvola 167., te u kategoriji plaćanja poreza 130. *Izvještaj o globalnoj konkurentnosti* Svjetskog ekonomskog foruma za 2018. godinu (također objavljen u oktobru 2018. godine) rangira BiH na 91. mjesto od 140 zemalja, sa posebno slabim rezultatima u kategorijama inovacija, tržišta rada, institucija, tržišta roba, te poslovne dinamičnosti. Kao rezultat, gorući problemi BiH su i dalje visok nivo nezaposlenosti. U ovakvim ekonomskim okolnostima, iseljenišvo iz BiH predstavlja ključni stabilizirajući faktor ekonomije kroz novčane doznake članovima porodice. Prema

podacima Svjetske banke (*World Bank Migration Factbook*), BiH spada među dvadesetak zemalja svijeta sa najvećim primljenim doznakama, na nivou od oko 12% BDP-a prema zvaničnim podacima. Procjenjuje se da se doznake trenutno najvećim dijelom služe da članovima porodice omogući ispunjavanje osnovnih potreba privatne potrošnje. Prema izvještaju *Mapiranje dijaspora iz BiH*, samo 1% anketiranih naznačili su da se njihove novčane doznake koriste za poslovne investicije. Potencijal za doprinos iseljeništa ekonomiji BiH nadilazi slanje novčanih doznaka članovima porodice za privatnu potrošnju za osnovne potrebe. Iseljenišvo iz BiH, ima istinski potencijal da doprinese i ubrza prijeko potreban ekonomski razvoj kroz investicije i kreiranje radnih mjesta, obzirom na veličinu i ekonomsku moć iseljeništa BiH, te opšte tendencije iseljeništa na spremnost na viši nivo rizika uz dodatne altruističke i/ili patriotske razloge za ulaganje u svoju domovinu ili mobiliziranje drugih da to učine. Prema izvještaju *Mapiranje dijaspora iz BiH*, 32% anketiranih osoba iz iseljeništa, izrazilo je interes da doprinese razvoju BiH putem investiranja u privatne ili javne projekte, 37% putem započinjanja poslovnih aktivnosti u BiH, 42% putem poslovnog povezivanja sa kompanijama u BiH, 60% putem davanja konsultacija kompanijama/kolegama u BiH iz njihove oblasti ekspertize, te skoro 70% putem šema transfera znanja. Ne postoje podaci o visini dosadašnjih investicija iseljeništa i udjelu direktnih stranih investicija iseljeništa (Direct Diaspora Investment - DDI) u okviru FDI u BiH. U cilju maksimiziranja efikasnosti pristupa BiH na aktivnom privlačenju i olakšanju investicija iseljeništa, primjeran bi bio strateški pristup fokusiranja na manji broj primarno ciljanih zemalja (kao što to čine druge zemlje, npr. Gruzija). Potrebno je uložiti napore da se uključe inuti investitora i potencijalnih investitora iz iseljeništa u razvoj politika i institucionalni okvir u BiH. U okviru pripreme *Analiza investicija dijaspora u BiH*, u prvoj polovini 2017. godine projekat *Diaspora Invest*¹ obavio je oko 20 intervjua sa investitorima iz iseljeništa i osobljem relevantnih organizacija koje saraduju sa investitorima, te analizirao profile i investicijske potencijale iseljeništa u pet gore navedenih zemalja. Nadalje, kroz rad projekta *Diaspora Invest*, koji od septembra 2017. godine dodjeljuje grantove i tehničku pomoć investitorima iz iseljeništa i tijesno saraduje sa oko 40 investitora iz iseljeništa (a ukupno je u kontaktu sa oko 150 investitora iz iseljeništa), dobivene su daljnje povratne informacije o glavnim opštim preprekama za investicije iseljeništa i o njihovim potrebama. Pored toga, analizirani su i drugi dostupni podaci o percepcijama investitora i potencijalnih investitora iz dijaspora. *Na okruglom stolu o potrebama iseljeništa iz BiH*² istaknuto je da je važno raditi na izgradnji pozitivnog imidža BiH kao i na promoviranju primjera dobre prakse investiranja. Za prevazilaženje komplikovanih administrativnih procedura, potrebno je na različitim nivoima vlasti uspostaviti jedinstvene kontakte tačke (point of single contact), odnosno, one-stop-shop usluge putem kojih će se pružati sve potrebne informacije o poslovanju i omogućiti lakše i brže obavljanje administrativnih procedura na jednom mjestu i u kratkom periodu

Privredna kretanja na nivou FBiH su u skladu sa pokazateljima na nivou BiH. U FBiH je u periodu od 2014. - 2017. godine zabilježen konstantan rast bruto društvenog proizvoda (BDP) po prosječnoj stopi od 2,7%. BDP po glavi stanovnika je u stalnom rastu kroz posmatrani period i na kraju 2016. godine iznosio je 8.857,0 KM dok je u 2014. godini iznosio

¹ Projekat USAID – Podrška investiranju dijaspora u BiH <http://diasporainvest.ba/home>

² Organizovan od strane Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice u Sarajevu 28.12.2016. godine

8.045,0 KM¹. Nominalni rast BDP-a u Federaciji BiH se kroz posmatrani period kretao po stopama od 2,6% u 2014. godini do 5,3% u 2017. godini². Očekivani oporavak ekonomskih aktivnosti u FBiH, u periodu 2018. – 2020. godine, temeljit će se na strukturnim reformama koje su predviđene Reformskom agendom

U odnosu na privlačenje investicija iz iseljeništa Strategija trebala bi da ukaže na sljedeće izazove i mogućnosti u iskorištavanju ekonomskog potencijala iseljeništa, prije svega, **bolja iskorištenost potencijala poslovne zajednice iseljeništa u procesu kreiranja javnih politika za ekonomski razvoj na svim nivoima u BiH** važna je jer predstavnici iseljeništa iz poslovne zajednice nisu na zvaničan i značajan način uključeni u donošenje politika važnih za ekonomski razvoj zemlje. Primjeri najboljih globalnih praksi uključuju Global Scott za škotsku dijasporu i Global Irish Network za irsku dijasporu, a koji sakupljaju poslovno uspješne predstavnike iseljeništa koji, između ostalog, savjetuju vlade o prioritetima politika za ekonomski razvoj, te djeluju i kao promotori ekonomskih potencijala zemlje. Istovremeno **povećana iskorištenost potencijala transfera znanja i poslovnog uvezivanja poslovne zajednice iseljeništa sa poslovnom zajednicom u BiH**, mogao bi biti osiguran kroz kreiranje mehanizma za transfer znanja i mentorstvo predstavnika iseljeništa za kompanije iz BiH i poduzetnike. Takođe, **unaprijeđen i struktuiran pristup u privlačenju direktnih investicija iz iseljeništa (DDI) i priprema informacija o potencijalnim investicijskim prilikama podrazumijeva** uspostavljanje koherentnog i strateški struktuiranog pristupa privlačenju direktnih stranih investicija iz iseljeništa sa konkretnim mjerama i mehanizmima.

Uspostavljanje širih zvaničnih inicijativa za podršku pristupu finansiranju investicija iz iseljeništa putem sufinansiranja i/ili preferencijalnih kreditnih sredstava, može se temeljiti na rezultatima postojećih inicijativa. USAID-ov projekat Diaspora Invest naišao je na velik odziv kod investitora i potencijalnih investitora iz iseljeništa u smislu prijava za grantove i tehničku pomoć. Projekat je u periodu od septembra 2017. godine do oktobra 2018. zaprimio preko 150 aplikacija od investitora i potencijalnih investitora iz iseljeništa zainteresovanih za programe podrške. U prethodnih 12 mjeseci, implementiran je i program dodjele bespovratnih sredstava i/ili tehničke pomoći u 38 kompanija u vlasništvu ili suvlasništvu iseljeništa iz BiH. Prevazilaženje prepreka vezanih za državljanstvo i promet imovinom su izuzetno važni za investitore iz iseljeništa. Sa mnogim zemljama BiH nema sporazume o dvojnog državljanstvu, te su mnogi investitori iz iseljeništa tretirani kao strani državljani, obzirom da su se morali odreći državljanstva BiH. Kao strani državljani, mnogi investitori se žale na komplicirane procedure dobivanja potrebne dokumentacije. **Uvođenje novih alata za investiranje iseljeništa u tržišta kapitala** pospješilo bi investiranje. Globalna istraživanja ukazuju da bi iseljeništa, a posebno iseljeništa druge i treće generacije, vjerovatnije bilo uključeno u investicije na manje direktan način, kroz domaće tržište kapitala. Tri opcije se obično koriste: obveznice za iseljeništa (npr. u Izraelu, Indiji, Gani i Šri Lanki), posebni depozitni računi za iseljeništa (npr. u Bangladešu, Indiji i Tunisu), te pretvaranje budućih doznaka u tržišne finansijske instrumente (npr. u Turskoj, Brazilu, Egiptu, Kazahstanu itd.). Nijedna od ovih mogućnosti trenutno nije dostupna u BiH. Opšti problemi koji utiču na konkurentnost privatnog sektora u BiH predstavljaju prepreke i za investicije iz iseljeništa, te bi **uklanjanje opštih prepreka vezanih za**

poslovnu klimu i ubrzanje strukturalnih reformi u BiH, pospješilo investiranje iseljenika. Potrebe uključuju smanjenje poreskog opterećenja na privatni sektor (uključujući i doprinose i parafiskalne namete), ubrzanje i pojednostavljenje procedura potrebnih za poslovanje, poboljšanje javne infrastrukture, smanjenje rigidnosti legistative u oblasti radne snage, te poboljšanje uvezanosti obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada.

IV stub: Ocjena stanja u oblasti podrške mladima sa akcentom na uključenosti mladih iz iseljeništa

Mladi u iseljeništvu predstavljaju ogroman potencijal za razvoj u BiH. Sa jedne strane, integrisani su u zemljama prijema, gdje je veliki broj njih i rođen, ali istovremeno žele održati vezu sa BiH. Trenutne veze nisu na zadovoljavajućem nivou i zbog toga Ministarstvo saradnju sa mladima stavlja kao jedan od prioriteta u svom budućem radu. Broj i struktura mladih u iseljeništvu nisu poznati. Procenjuje se da je veliki broj mladih otišao iz Bosne i Hercegovine i da još uvijek odlazi, kao i da postoji veliki broj mladih 2. i 3. generacije iseljeništa, da sve veći broj mladih odlazi na studiranje u inostranstvo i da postoji veliki migracioni potencijal, odnosno velik broj mladih razmišlja o odlasku u inostranstvo. Najnovije istraživanje mladih "Mladi u Bosni i Hercegovini 2018"³ pokazuje da je 51,3% mladih nezadovoljno ukupnom društvenom i političkom situacijom u Bosni i Hercegovini. Na pitanje kako vide svoju budućnost, gotovo jednak procenat je onih koji žele da ostanu i ostvare sebe u BiH (27,4%) i onih koji žele da odu u inostranstvo (26,5%), ipak veliki procenat (40,6%) smatra da će ta odluka zavistiti od brojnih faktora. Istraživanje sprovedeno prilikom izrade Strategije prema mladima Kantona Sarajevo 2018-2020, pokazuje da bi 37% mladih otišlo u inostranstvo zauvijek, 34% na duži vremenski period, a 18% je poduzelo konkretne korake za odlazak iz zemlje.⁴ Na nivou Bosne i Hercegovine ne postoje dokumenti kojima se definiše oblast mladih, odnosno nema zakonske regulative, niti strateškog dokumenta, zato što su nadležnosti za populaciju mladih u većem dijelu ustavno na nižim nivoima vlasti.⁵ U **Politici o saradnji sa iseljeništvom** ne postoji poseban cilj podsticanje saradnje sa mladima u iseljeništvu. Jedino se u dijelu "Očuvati maternje jezike, kulturu i identitet", predviđa sistemsko regulisanje nastave dopunskog obrazovanja (interaktivni portal za dopunsku nastavu) i podrška učenju maternjih jezika kroz online učenja i ljetne škole u Bosni i Hercegovini. Na taj način djeca i mladi iz iseljeništa bi unapredili znanje jezika, upoznali kulturu, istoriju i prirodne resurse Bosne i Hercegovine. U dokumentu **Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016-2026**, saradnja sa mladima u iseljeništvu se ne spominje, ali bi mogla da bude uključena u programe usavršavanja akademskog osoblja i međunarodne mobilnosti, saradnje i umrežavanja i izradi studijskih programa na stranim jezicima. Mogli bi da učestvuju u unapređivanju zakonodavstva i prakse u oblasti priznavanja kvalifikacija u svrhu zapošljavanja ili nastavka školovanja. Tokom **mapiranja** iseljeništa, koje je uključivalo i mapiranje mladih u iseljeništvu, utvrđeno je da "jedno od bitnih pitanja koje mora biti riješeno održavanje nivoa uključenosti i interesa među drugom generacijom dijaspore iz BiH". Zabrinjavajući pokazatelji tog problema su: većina djece rođene van BiH nema

¹ Federalno ministarstvo finansija 2018, Smjernice ekonomske i fiskalne politike za period 2019.-2021.

² Podaci za 2017. godinu su preliminarni podaci preuzeti iz Saopćenja FZS-a

³ Rezultati najnovijeg istraživanja o mladima u BiH, Dragan Jurić, www.m-vecernji.ba , 17.08.2018, pristupljeno 27.10.2018. Istraživanje je sproveo Centar za politološka istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, na uzorku od 944 ispitanika, uzrasta od 18 do 35 godina.

⁴ Strategija prema mladima Kantona Sarajevo 2018-2020, Nacrt, decembar 2017. Istraživanje je urađeno na uzorku od 777 mladih ljudi od 15 do 30 godina u Kantonu Sarajevo.

⁵ Ibid.

državljanstvo BiH i većina dijece ispitanika (80%) ne pohađa dopunsku nastavu na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku. U **Planu komunikacije sa iseljeništvom**, prva od ciljnih grupa jesu mladi u iseljeništvu i Bosni i Hercegovini. Utvrđene su komunikacijske potrebe mladih: Jezik i obrazovanje u iseljeništvu: Smanjuje se broj mladih druge generacije migranata, a pogotovo treće i narednih koji govore maternje jezike i vremenom jezik postaje glavna prepreka u komunikaciji mladih u iseljeništvu. Predlaže se identifikacija mogućnosti za dopunsku nastavu i učenje jezika u iseljeništvu. Programi obrazovanja i stručnog uvezivanja: Navedeni su primjeri projekata kroz koje mogu saradivati mladi u iseljeništvu i BiH: EU Erasmus+ program, projekti Ministarstva civilnih poslova na obrazovanju i međunarodnoj saradnji (npr. RYCO), na akademskoj i stručnoj saradnji kao što to radi ACADEMIA - Udruženje mladih eksperata u BiH koje radi na multimedijalnoj komunikaciji sa iseljeništvom i afirmiše mlade, obrazovne i stručne ljude u zemlji i inostranstvu. Komunikacija kroz projekte i sportske događaje: Navodi se primjer projekta "Growing Roots" (projekat Erasmus+) u kojem su učestvovali mladi iz iseljeništvu: iz Turske, Austrije, Njemačke i Danske, a teme su bile rad sa mladima, projekti i evropske integracije. Predlažu se forumi i susreti mladih, a od sportskih aktivnosti prvenstvo u malom fudbalu. Sve to otvara mogućnosti komunikacije mladih u iseljeništvu i BiH i njihovu veću aktivnost na društvenim mrežama. Identifikovana su interesovanja mladih: obrazovanje, zapošljavanje, sport i zabava. Predloženi su kanali i forme komunikacije i komunikacijske poruke za mlade. Na **interaktivnom web portalu** Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice još uvijek nije prisutan poseban sadržaj namijenjen mladima. **Aktivnosti saradnje sa mladima u iseljeništvu** postoje vjerovatno i više nego što se mogu identifikovati. Razlozi tome jesu što su uglavnom sporadične i kratkotrajnog karaktera i što nisu toliko promovisane kao inicijative saradnje sa iseljeništvom u oblasti privrede, kulture, nauke i obrazovanja.¹

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH organizovalo je studentsku praksu za mlade iz iseljeništvu u Sektoru za iseljeništvu u trajanju do tri sedmice s ciljem da se studenti

upoznaju sa radom institucija u BiH i unaprijede svoj maternji jezik.

Kada govorimo o mladima na području FBiH, bitno je spomenuti dva aspekta: učešće mladih u razvojnim tokovima BiH, uključujući saradnju sa iseljeništvom i učešće mladih u kontekstu civilnog društva, uključujući saradnju sa iseljeništvom.

U FBiH, usvojen je Zakon o mladima Federacije BiH 2010.g., koji ima za cilj stvaranje i provođenje politika prema mladima na svim nivoima vlasti u FBiH, uspostavljanje kriterijuma u skladu s evropskim principima u radu javnih uprava kod provođenja politika prema mladima, jačanje učešća i uključenosti mladih i njihovog informiranja na svim nivoima odlučivanja u FBiH kroz uređene mehanizme sudjelovanja i slično. Međutim, sam Zakon nema niti jedan član koji se odnosi na rad sa mladima u iseljeništvu.

Kad je riječ o zapošljavanju mladih, Federalni zavod za zapošljavanje, zajedno sa kantonalnim zavodima i službama unutar relevantnih kantonalnih institucija, provodi set mjera aktivne politike zapošljavanja koje su usmjerene ka jačanju konkurentnosti nezaposlenih mladih na tržištu rada i sprečavanju dugotrajne nezaposlenosti mladih. Politike i mjere djelovanja uključuju podršku novoosnovanim preduzećima ili obrtima da se održe i stabiliziraju u početnim fazama svoga razvoja, kao i podrška bosanskohercegovačkim državljanima u iseljeništvu koji žele pokrenuti poslovne aktivnosti u FBiH.

Na nivou kantona, politika o uključivanju mladih u razvoj je sporadično uključena u razvojne dokumente. U nekim slučajevima, mladi se kratko spominju kao ciljna grupa unutar integralnih razvojnih strategija, ali bez referisanja na uvezivanje sa iseljeništvom. Slična je situacija i na nivou JLS, s tim da neke od JLS imaju posebnu strategiju prema mladima gdje se spominje uvezivanje sa iseljeništvom. Na primjer, općina Centar Sarajevo u svojoj Strategiji prema mladima Općine Centar za 2014 – 2020.g., kroz ciljeve i aktivnosti definiše rad sa mladima u iseljeništvu, a koje se prevashodno odnose na pokretanje poslovnih aktivnosti.

Ostale aktivnosti saradnje sa mladima u iseljeništvu porijeklom iz FBiH, postoje ali su sporadične i nisu dio zvaničnih politika FBiH.

Nedostatak podataka o mladima u iseljeništvu ukazuje na potrebu za prikupljanjem statističkih podataka o njihovom broju i strukturi. Strategija saradnje sa iseljeništvom treba da sadrži ciljeve vezane za saradnju sa mladima u iseljeništvu. Takođe treba imati u vidu da mladi u iseljeništvu mogu biti dio akademske i naučne zajednice i mogu doprinijeti njenom razvoju u BiH. Postojeća istraživanja pokazuju da su mladi u iseljeništvu motivisani da doprinesu razvoju BiH i da su im važni ekonomski, društveni i politički uslovi u zemlji porijekla. To su teme u kojima se može razvijati saradnja sa mladim iseljeništvom. Takođe je potrebno mapirati resurse mladih u BiH za saradnju sa mladima u iseljeništvu – identifikovati organizacije i udruženja mladih u BiH koji podstiču ovaj tip saradnje. Sistematično sprovođenje novih mapiranja i istraživanja uticaće i na Plan komunikacije što ukazuje da i ovaj dokument treba posmatrati kao dinamičnu formu, koja se može prilagođavati nalazima i potrebama mladih u iseljeništvu. Evidentno je da su teme zapošljavanja i političke participacije važne za mlade u iseljeništvu. Svakako bi trebalo identifikovati i evaluirati

¹ Centar za društveno obrazovanje mladih održao je tri susreta mladih iseljenika u avgustu 2013, 2014 i 2015.g. Projekat je zamišljen kao spoj učenja, razmjene iskustava, obrade aktualnih tema i obilaska kulturno-istorijskih znamenitosti. U ovim susretima učestvovalo je više od 100 mladih ljudi iz više od deset zemalja. Ferijalni savez Sarajeva realizuje projekat »Home sweet home« okupljajući mlade od 16 do 26 godina iz iseljeništvu da borave sedam dana u Sarajevu i upoznaju se sa prirodnim, kulturnim i historijskim znamenitostima BiH. Kroz Mapiranje iseljeništvu, utvrđeno je da su članovi iseljeništvu iz BiH u Australiji od 2007.g. organizovali posjetu australijskih studenata, uključujući i neke bosanskohercegovačkog porekla BiH u sklopu studijskih putovanja, a sve više studenata iz BiH (koji nisu članovi iseljeništvu BiH) podsticano je da upiše magistarske i doktorske studije na australijskim univerzitetima. Svjetski savez dijaspore Bosne i Hercegovine (SSDBiH) i Savez udruženja u Danskoj (SBHUD) su u okviru »Growing roots« projekta u saradnji sa Erasmus+ programom i InterCollege organizacijom realizovali desetodnevni seminar mladih iseljenika i radionice za obuku Youthpass trenera. Treba imati u vidu da Bosna i Hercegovina učestvuje u osam programa u okviru ciklusa programa Evropske unije u periodu 2014 – 2020. Posebno programi Erasmus+ (djelomično učešće u oblasti obrazovanja, obuke, mladih i sporta), Horizont 2020 (oblast nauke i inovacija), Kreativna Evropa (oblast kulture i audiovizuelne delatnosti) i Evropa za građane (oblast civilnog društva), pogodni su za razvoj saradnje sa mladima u iseljeništvu. Takođe postoji Kancelarija za regionalnu saradnju mladih (RYCO) međunarodne organizacije osnovana od strane 6 članica – Albanija, BiH, Kosovo, Crna Gora, Makedonija i Srbija, koja promovise pomirenje i saradnju između mladih u regionu kroz programe razmjene mladih. Kroz sve ove programe moguće je uključiti mlade iz iseljeništvu

realizovane inicijative saradnje sa mladima u iseljeništvu i naučne lekcije iskoristiti za izradu strateških pravaca za saradnju sa njima. Bilo bi značajno utvrditi i da li se isti mladi pojavljuju u različitim inicijativama. Treba potražiti mogućnosti uključivanja mladih u postojeće inicijative razvijanja saradnje sa iseljeništvom – u statističke analize i istraživanja, u strategiju, u koordinaciona tijela (u BiH i u inostranstvu), u interaktivni portal, u promovisanje i nagrađivanje, odnosno priznavanje njihovog doprinosa razvoju BiH. Posebno zabrinjava podatak iz istraživanja Mapiranje dijaspore iz BiH, koji ukazuje da se sve manje iseljenika evidentira u matične evidencije BiH. Uloga svih nadležnih institucija, na koje bi Okvirna strategija trebala da ukaže, je da tu mogućnost među iseljenicima promovišu sa jedne strane, a u slučajevima, kada zemlje prijema zahtijevaju odricanje ili postojanje samo jednog državljanstva, insistiraju na sporazumima o dvojnog državljanstvu. Strategija na nivou Federacije, poseban akcenat bi trebalo da stavi na mogućnosti većeg angažmana mladih iz iseljeništvu u razvojnim politikama, kao i sistematičnijoj i kontinuiranoj podršci organizacijama civilnog društva koje promovišu saradnju mladih iz BiH i iz iseljeništvu.

VI Vizija, strateški ciljevi i prioriteti

Vizija

Dokument Politika o saradnji sa iseljeništvom, utvrđuje viziju saradnje Bosne i Hercegovine sa iseljeništvom. Okvirna strategija, koja proističe iz ovog dokumenta Politika, oslanja se na viziju, principe, ciljeve i mjere koje su uspostavljene i detaljnije ih razrađuje.

Vizija Okvirne strategije za saradnju sa iseljeništvom¹

Iseljeništvu iz BiH/FBiH čini neodvojivi segment bosanskohercegovačkog društva, a snažne veze sa iseljeništvom su strateški interes BiH/FBiH.

Ovako utvrđena vizija oslanja se i na definiciju iseljeništvu Bosne i Hercegovine/Federacije BiH koja se oslanja na definiciju Globalnog foruma za migracije i razvoj: *Osobe koje vode porijeklo iz BiH/FBiH i njihovi potomci, a koji žive izvan BiH, bez obzira na njihovo državljanstvo ili nacionalnu pripadnost i koji individualno ili kolektivno, jesu ili mogu biti voljni i imaju interes da doprinesu razvoju BiH.* Ovako široka definicija iseljeništvu relativizira odrednice kao što su vrijeme, mjesto rođenja, državljanstvo i identitet i osjećaj pripadanja. Usred porasta kratkoročnih i cirkularnih migracija, ne postavlja se zahtjev da članovi dijaspore ostaju "zauvijek" u zemlji destinacije, već se i učesnici privremenih radnih migracija smatraju dijelom dijaspore/ iseljeništvu. Mjesto rođenja također ne definiše dijasporu, budući da druga i treća generacija migranata rođena u inostranstvu može pokazivati interesovanje i biti povezana sa zemljom porijekla njihovih roditelja. Oni mogu imati državljanstvo zemlje koja je primila njihove roditelje, tako da ni državljanstvo nije odrednica dijaspore. Doživljaj identiteta i osjećanje pripadnosti također mogu uključivati i zemlju porijekla i zemlju prijema. Najvažnija odrednica iseljeništvu jeste spremnost da se doprinese razvoju zemlje porijekla.²

Strateški ciljevi i prioriteti

Okvirna strategija za saradnju sa iseljeništvom uspostavlja sledeće strateške ciljeve:

- *Strateški cilj 1:* Uspostavljanje i razvoj pravnog sistema i institucionalnih kapaciteta rada sa iseljeništvom na nivou Federacije BiH;

- *Strateški cilj 2:* Uključivanje iseljeništvu u društveni razvoj Federacije BiH;
- *Strateški cilj 3:* Sudjelovanje poslovnog iseljeništvu u ekonomskom razvoju Federacije BiH
- *Strateški cilj 4:* Uključenost mladih iz iseljeništvu u razvojne politike Federacije BiH

Uskladenost strateškog cilja 1 sa dokumentima istog i višeg reda		
Politika o saradnji sa iseljeništvom predviđa kreiranje Međuinstitucionalnog i Savjetodavnog tijela na nivou Savjeta ministara BiH, koje će pratiti sprovođenje Okvirne strategije saradnje sa iseljeništvom. Na nivou Federacije BiH, trenutno ne postoje direktne mjere i/ili indikatori, koji bi nedvosmisleno ukazali na uspostavu saradnje sa iseljeništvom. Osnova daljeg razvoja institucionalnog i normativnog okvira data je u dokumentu Politika o saradnji s iseljeništvom (2017.), koji pruža okvir razvoja politika za uključivanje iseljeništvu u razvojne politike na svim nivoima vlasti. U FBiH, fokus se stavlja na kreiranje i jačanje horizontalnih i vertikalnih veza institucija u FBiH – uključujući efikasne veze sa kantonima i JLS po pitanju saradnje sa iseljeništvom. Stoga, pitanje koordinacije ključnih aktera i afirmisanje strateškog i normativnog okvira za uključivanje iseljeništvu u razvojne strategije i planove je od ključnog značaja.		
Okvirna strategija za saradnju sa iseljeništvom BiH	- Federalno ministarstvo obrazovanja, "Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja u Federaciji BiH za period od 2012. do 2022. godine – Sinergija i partnerstvo", pruža podršku za kreiranje baze podataka o naučnicima u Federaciji BiH i inostranstvu porijeklom iz FBiH/BiH, gdje se posebna pažnja stavlja na kreiranje evidencije o naučnicima koji žive u inostranstvu tj. identifikovanje akademskih radnika koji rade na univerzitetima u inostranstvu a voljni su da se aktivno uključe u razvojne procese u BiH, - Razvojna strategija Federacije BiH za 2010 - 2020.g. (radna verzija) te kantonalne razvojne strategije za period 2016 do 2020.g. - Strategija razvoja nauke Bosne i Hercegovine 2017-2022.g.	Agenda 2030
<i>Indikatori praćenja uključivanja iseljeništvu u društveni razvoj Federacije BiH:</i> Realizacija ovog strateškog cilja odvijati će se kroz sledeće prioritete oblasti: uspostavljanje koordinacionog mehanizma za podršku uključivanja koncepta migracija u razvojne politike u BiH, zaokruživanje normativnog okvira za saradnju sa iseljeništvom BiH, uspostavljanje efikasnog statističkog praćenja tokova emigracije, i analiza vezanih za iseljenike iz BiH, jačanje institucionalnih kapaciteta za saradnju sa iseljeništvom i uključivanje koncepta migracija u razvojne politike BiH, praćenje ostvarivanja prava i interesa iseljenika u BiH i zemljama prijema.		

Uskladenost strateškog cilja 2 sa dokumentima istog i višeg reda		
Stručno i obrazovano iseljeništvu predstavlja jedan od glavnih potencijala za razvoj nauke, tehnologije, inovacija i obrazovanja u zemlji porijekla. S druge strane, obrazovana zajednica stvara pozitivnu i proaktivnu klimu koja jača socioekonomski rast, dovodi do privlačenja domaćih i stranih investicija, jačanja konkurentnosti kadra, a što sve skupa vodi ka jačanju socio-ekonomskog rasta zemlje. Mapiranje iseljeništvu iz BiH je pokazalo njihovu veliku spremnost da učestvuju u prenosu vještina i znanja iz različitih oblasti bitnih za razvoj BiH, te se sve ovo može pretočiti u praksu na području FBiH.		
Okvirna strategija za saradnju sa iseljeništvom BiH	- Federalno ministarstvo obrazovanja, "Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja u Federaciji BiH za period od 2012. do 2022. godine – Sinergija i partnerstvo", pruža podršku za kreiranje baze podataka o naučnicima u Federaciji BiH i inostranstvu porijeklom iz FBiH/BiH, gdje se posebna pažnja stavlja na kreiranje evidencije o naučnicima koji žive u inostranstvu, - Razvojna strategija Federacije BiH za 2010 - 2020.g. (radna verzija) te kantonalne razvojne strategije za period 2016 do 2020.g. - Strategija razvoja nauke Bosne i Hercegovine 2017-2022.g.	Agenda 2030
<i>Indikatori praćenja uključivanja iseljeništvu u društveni razvoj Federacije BiH:</i> Uspostavljanje sveobuhvatne evidencije naučnog i akademskog iseljeništvu uz kontinuirano mapiranje njegovih potencijala, uključivanje iseljeništvu u procese razvoja nauke i obrazovanja u Federaciji BiH, aktivne primjene naučnih rezultata i njene dalje integracije u evropski i međunarodni naučno-istraživački prostor,		

¹ Dokument Politika o saradnji sa iseljeništvom, april 2017, str.12

² Priručnik za uvrštavanje koncepta migracija i razvoja u izradu i realizaciju javnih politika u BiH, str.XX

podsticanje cirkularnih migracija naučnog i visokokvalifikovanog iseljeništa njihovo uključivanje u razvojne procese, razvijanje savremenih kanala informisanja i uključivanja naučnog i visokoobrazovanog iseljeništa u značajne društvene procese u FBiH.

Usklađenost strateškog cilja 3 sa dokumentima istog i višeg reda	
Predstavnicima iseljeništa iz poslovne zajednice još uvijek nisu na zvaničan i značajan način uključeni u donošenje politika važnih za ekonomski razvoj Federacije BiH. Pored direktnih investicija iseljeništa, poseban je jedan jači doprinos iseljeništa ekonomskom razvoju FBiH/BiH osiguran kroz kreiranje mehanizma za transfer znanja i mentorstvo predstavnika iseljeništa za kompanije iz FBiH i poduzetnike. Poslovne platforme iseljeništa mogu doprinijeti povezivanju poslovne zajednice iseljeništa i identifikiranju novih poslovnih prilika, te jačanju njihove veze sa domovinom, istovremeno promoviraju kao atraktivnu poslovnu destinaciju i pomažući poduzetnicima i kompanijama iz domovine da razviju poslovne veze na inostranim tržištima.	
Okvira strategija za saradnju iseljeništvom BiH	<ul style="list-style-type: none"> - Program rada Vlade Federacije BiH i Reformaska agenda BiH, - Strategija EU 2020, - Strategija razvoja Jugoistočne Evrope 2020, - Sektorske strategije privrednog razvoja na nivou BiH i Federacije BiH.
<p>Indikatori praćenja uključivanja iseljeništa u društveni razvoj Federacije BiH: Broj dostavljenih prijedloga predstavnika iseljeništa kroz mehanizam koordinacije (BiH/FBiH) vezanih za politike ekonomskog razvoja FBiH, vrijednost sklopljenih poslova kompanija/poduzetnika iz FBiH kroz kontakte/saradnju ostvarenu putem mreže, broj sklopljenih poslova kompanija/poduzetnika iz FBiH kroz kontakte/saradnju ostvarenu putem koordinacione mreže sa iseljeništvom, broj kompanija/ poduzetnika u FBiH koji su primili podršku mreže za poslovno uvezivanje i transfer znanja, predstavnici poslovnog iseljeništa uključenih u mrežu za poslovno uvezivanje i transfer znanja, vrijednost ukupno uloženi sredstava (sredstva podrške plus vlastita sredstva investitora) u okviru investicijskih projekata iseljeništa koji su podržani programima dodjele bespovratnih sredstava za investicijske projekte iseljeništa, vrijednost sredstava izdvojenih za programe dodjele bespovratnih sredstava za investicijske projekte iseljeništa, broj investicijskih projekata iseljeništa koji su podržani programima dodjele bespovratnih sredstava, i sl.</p>	

Usklađenost strateškog cilja 4 sa dokumentima istog i višeg reda	
Stručno i obrazovano mlado iseljenišvo predstavlja jedan od glavnih potencijala za razvoj društveno- ekonomskih procesa u Federaciji BiH. Mapiranje predstavnika mladih iz iseljeništa iz BiH, kreiranje njihove evidencije te jačanje procesa komunikacije vodi ka njihovoj većoj spremnosti da učestvuju u prenosu vještina i znanja iz različitih oblasti bitnih za društveno ekonomski razvoj FBiH/ BiH. Vrlo je bitno jačanje konekcija sa mladim iz iseljeništa u cilju njihovog ne samo mogućeg povratka nego jačanje veza u različitim oblastima - kulturnim, sportskim, itd..., a i njihovo direktno uključivanje u ekonomsko razvojne procese u FBiH/BiH (investicije, joint venture business inicijative, prenos znanja - knowhow, i slično)	
BiH politika o saradnji sa iseljeništvom (2017.g.),	<ul style="list-style-type: none"> - Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016-2026.g., - Razvojna strategija Federacije BiH za 2010 – 2020.g. (radna verzija) te kantonalne razvojne strategije za period 2016 do 2020.g. - Strategija razvoja nauke Bosne I Hercegovine 2017-2022.g. - Zakon o mladima Federacije BiH 2010.g., - Kantonalne strategije za mlade (KS i USK), - Lokalne strategije za mlade (primjer: Strategija prema mladima Općine Centar za 2014 – 2020.g; 26,3% općina),
<p>Indikatori praćenja uključivanja mladih iz iseljeništa u razvojne politike Federacije BiH: Uspostavljanje sveobuhvatne evidencije mladih iz iseljeništa uz kontinuirano mapiranje njegovih potencijala, uključivanje iseljeništa u procese razvoja nauke i obrazovanja, kulture i sporta u Federaciji BiH, aktivne primjene iskustava i dobrih praksi mladih iz iseljeništa unutar društveno-ekonomskih tokova FBiH, podsticanje cirkularnih migracija mladih iz iseljeništa kroz različite omladinske, obrazovne i kulturno-sportske manifestacije, uključivanje mladih iz iseljeništa u razvojne procese kroz primjenu savremenih kanala informisanja i komunikacije sa institucijama sa područja FBiH, i slično.</p>	

VII Strateški ciljevi

Strateški cilj 1: Uspostavljanje i razvoj pravnog sistema i institucionalnih kapaciteta rada sa iseljeništvom na nivou Federacije BiH

Strateški cilj 1: Uspostavljanje i razvoj pravnog sistema i institucionalnih kapaciteta rada sa iseljeništvom na nivou Federacije BiH	
Prioritet	1.1. Uspostavljanje koordinacionog mehanizma za podršku uključivanja koncepta migracija Federacije BiH u razvojne politike u BiH
Mjera:	1.1.1. Uspostavljanje međuresornog tijela Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom
Cilj mjere:	Uspostaviti funkcionalni sistem koordinacije i razmjene informacija koje se tiču saradnje sa iseljeništvom u Federaciji BiH, te između Federacije BiH i drugih nivoa vlasti u BiH
Sadržaj:	<ul style="list-style-type: none"> 1.1.1.1. Formalno uspostavljanje međuresornog tijela Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom u cilju adresiranja prioriteta mjera i oblasti u kontekstu iseljeništa u Federaciji BiH, 1.1.1.2. Izrada i u svajanje Poslovnika o radu, 1.1.1.3. Redovno okupljanje članova tijela na programskom radu te izvještavanju i razmjeni informacija, 1.1.1.4. Uključenost članova tijela u procese kreiranja javnih politika i strateških dokumenata u Federaciji BiH u oblasti saradnje sa iseljeništvom, 1.1.1.5. Kontinuirana uključenost članova tijela u izradu različitih analiza i istraživanja koja se tiču uključivanja koncepta migracija u razvojne politike u Federaciji BiH,
Rezultat:	<ul style="list-style-type: none"> - Uspostavljeno međuresorno tijelo Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom, - Definisane ključne potrebe tijela, uključujući potrebe vezane za izgradnju ljudskih i materijalnih kapaciteta, - Uspostavljena kontinuirana uključenost koncepta migracija i razvoja u ciklus kreiranja javnih politika u Federaciji BiH, - Prepoznat potencijal zajedničkog nastupa institucija u Federaciji BiH, iseljeništa, akademske zajednice, organizacija civilnog društva u realizaciji projekata od značaja za iseljenišvo i BiH, - Tijelo uključeno u rad sa ostalim tijelima za saradnju sa iseljeništvom na ostalim nivoima vlasti, uključujući BiH.
Razvojni efekat:	Međusektorskim uključivanjem koncepta migracija u razvojne politike u Federacije BiH i stavljanjem potencijala iseljeništa u svrhu razvoja BiH doprinosi se sveukupnom društvenom i ekonomskom napretku, te promociji procesa evropskih integracija kako u Federaciji BiH tako i BiH
Okvirna finansijska sredstva i izvori	Utvrđuju se na godišnjem nivou
Period sprovođenja	2020-2024.g.
Nosioci	<ul style="list-style-type: none"> - Vlada Federacije BiH, - Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica, - Predstavnicima kantonalnih vlada/institucija, - Predstavnicima jedinica lokalne samouprave, - Federalni zavod za programiranje razvoja
Korisnici	Iseljenišvo i građani Federacije BiH

Opis mjere:

Dokumentom Politika, predviđeno je uspostavljanje Međuinstitucionalnog i Savjetodavnog tijela na nivou Savjeta ministara BiH koje ima savjetodavni karakter. Tijelo na nivou Federacije BiH uspostavlja se kao bipartitni koordinacioni mehanizam koje okuplja institucije na nivou FBiH. Na nivou FBiH zbog same administrativne kompleksnosti ovo tijelo je potrebno ne samo da vrši koordinacionu ulogu sa višim nivoom nego da horizontalno pokrije politike djelovanja sa iseljeništvom na području FBiH U cilju koordinacije zajedničkog djelovanja Federacije BiH, preporučuje se kreiranje tijela koje ima zadatak

da uspostavi funkcionalan sistem koordinacije i razmjene informacija u Federaciji BiH sa nižim nivoima vlasti (kantoni i JLS), višim nivoima vlasti (tijela na nivou BiH), kao i između institucija koje se bave statusnim pitanjima iseljeništa, promocijom investiranja, saradnjom u oblasti privrede, nauke, obrazovanja i kulture, te će svojom savjetodavnom ulogom u formi davanja preporuka doprinijeti kvalitetnoj saradnji sa međuresornim tijelom oformljenom na nivou BiH. Tijelo u Federaciji BiH imat će mogućnost iniciranja i aktivnog učešća u izradi i monitoringu strateških, planskih i akcionih dokumenata u oblasti saradnje sa iseljeništvom, odnosno mogućnosti iniciranja izrade projekata korisnih za saradnju sa iseljeništvom u Federaciji BiH.

Tijelo će uključivati najvažnije institucije Federacije BiH koje, kroz svoje djelovanje, imaju uticaj na saradnju sa iseljeništvom, pod vodstvom Federalnim ministarstvom raseljenih osoba i izbjeglica. Tijelo će također uključivati predstavnike kantona i pojedinih kantonalnih ministarstava koje, u svom djelovanju, imaju uticaj na saradnju sa iseljeništvom (npr. Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade KS), kao i jedinice lokalne samouprave kao ključnu sponu djelovanja sa iseljeništvom na lokalnom nivou (kroz Savez opština i gradova ili individualno). Osigurati da sastancima ovog tijela da prisustvuju predstavnici sa nivoa države (iz Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice)

Tijelom bi predsjedavao/la ministar(ica)/pomoćnik(ica) ministra Federalnog ministarstva raseljenih osoba i izbjeglica kao ključne institucije u Federaciji BiH za saradnju sa iseljeništvom, dok bi ostali predstavnici koji podrazumijevaju predstavnike federalnih ministarstva koja su uključena u implementaciju strategije kako sa entitetskog, kantonalnog te lokalnog nivoa pružali stručnu i tehničku pomoć radu tijela i koordinirali mjere djelovanja na nadležnim nivoima vlasti. U cilju stručnog jačanja kapaciteta tijela, planirano je uključivanje predstavnika ostalih partnerskih grupa, kao što su predstavnici iseljeništa, akademske zajednice, civilnog sektora i slično.

Koordinacija svih politika i strateških dokumenta koji se bave iseljeništvom u Federaciji BiH će omogućiti sistematizaciju relevantne migracijske statistike (nauka, obrazovanje, kulture, finansije, itd), sprovođenje kvantitativnih i kvalitativnih istraživanja i usklađivanja te identifikaciju i sistematizaciju postojećeg okvira politika, koji uključuje koncept migracije i razvoja i prilike za unapređenje međuvladinih i međusektorskih politika uz uključivanje ovog koncepta, u skladu sa identifikovanim potrebama odnosno postojećim godišnjim planovima na svim nivoima Federacije BiH.

Međusobni odnosi predstavnika institucija i posmatrača bliže će biti uređeni Pravilnikom o radu i Programom rada tijela, koji se usvaja svake godine.

Strateški cilj 1: Uspostavljanje i razvoj pravnog sistema i institucionalnih kapaciteta rada sa iseljeništvom na nivou Federacije BiH	
Prioritet	1.2. Izgradnja kapaciteta međuresornog tijela Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom u cilju jačanja tehničkih sposobnosti za unapređenje saradnje i koordinacije sa iseljeništvom u Federaciji BiH
Mjera:	1.2.1. Izgradnja tehničkih kapaciteta međuresornog tijela Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom na nivou Federacije BiH
Cilj mjere:	Unaprijediti tehničke kapaciteta međuresornog tijela Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom, u cilju kvalitetnijeg uključivanja iseljeništa u razvojne tokove Federacije BiH a samim tim i BiH
Sadržaj	1.2.1.1. Definisane potrebe za tehničkim osposobljavanjem članova međuresornog tijela Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom, 1.2.1.2. Izgradnja kapaciteta tijela u Federaciji BiH u skladu sa definisanim potrebama, 1.2.1.3. Učešće tijela u državnim/regionalnim inicijativama, te tematskim konferencijama u cilju razmjene iskustava,

	prenosa dobrih praksi, te iznalaženja rješenja za izazove vezane za uključivanje iseljeništa u razvojne tokove i inicijative.
Rezultat:	- Definisane prioritete potrebe za tehničkim osposobljavanjem članova tijela za koordinaciju i saradnju kantona i JLS sa iseljeništvom u Federaciji BiH, - Implementirane obuke vezane za izgradnju kapaciteta tijela u Federaciji BiH u skladu sa definisanim potrebama, - Tijelo aktivno u relevantnim regionalnim projektima i inicijativama vezanim za saradnju sa iseljeništvom, te tematskim konferencijama u cilju razmjene iskustava, prenosu dobrih praksi, te iznalaženja rješenja za izazove vezane za uključivanje iseljeništa u razvojne tokove i inicijative, - Tijelo uključeno u rad sa ostalim tijelima za saradnju sa iseljeništvom na ostalim nivoima vlasti, te prati definisanju saradnju i izgradnju kapaciteta
Razvojni efekat:	Izgradnjom tehničkih kapaciteta međuresornog tijela Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom i stavljanjem potencijala iseljeništa u svrhu razvoja Federacije BiH, doprinosi se kvalitetnijoj saradnji sa iseljeništvom, te sveukupnom društvenom i ekonomskom napretku, promociji procesa evropskih integracija kako na nivou Federacije BiH tako i BiH.
Okvima finansijska sredstva i izvori	Utvrđuju se na godišnjem nivou
Period sprovođenja	2020-2024.g.
Nosioci	- Vlada Federacije BiH, - Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica, - Predstavnici kantona (kantonalnih institucija), - Predstavnici jedinica lokalne samouprave – svi članovi međuresornog tijela Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom.
Korisnici	Iseljeništvom i građani Federacije BiH

Opis mjere:

U cilju efikasnog i efektivnog djelovanja međuresornog tijela Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom, neophodno je kontinuirano raditi na izgradnji ljudskih i materijalnih kapaciteta istog.

Konkretno, kada govorimo o JLS, kantonima i FBiH, svi nivoi vlasti mogu učiniti više na uklanjanju prepreka i stvaranju uslova za iseljeništvom da se uključi u razvoj, a zbog čega je od ključne važnosti jačanje organizacijskih i kadrovskih kapaciteta. Kroz unapređenje znanja i razumijevanja da se kroz jačanje relevantnih strateških okvira, izgradnju čvrstih odnosa s mrežama iseljeništa i olakšavanje njihovog učešća u razvoju lokaliteta, jačanju povezanosti dijaspore sa određenim regijama, te kontinuiranom poticanju transfera znanja, doći će i do konkretnih razvojnih inicijativa u saradnji sa iseljeništvom. Za sve navedeno, institucije i njihove kontakt osobe trebaju imati bolje razumijevanje i znanje.

Ova mjera treba da konkretno doprinese jačanju kapaciteta ne samo Federalnog ministarstva raseljenih osoba i izbjeglica, već svih ostalih predstavnika relevantnih institucija koje svojim djelovanjem mogu doprinijeti jačanju veza sa iseljeništvom te uključenoju iseljeništa u kontekstu razvoja. Također, kroz spoznaju potreba iseljeništa, moći će se ponuditi i konkretnije usluge ka iseljeništvu, što bi svakako doprinijelo bližoj saradnji.

U cilju bolje koordinacije, smanjenja troškova i stvaranja evidencije službenika koji prolaze različite nivoe obuka, ova mjera će se sprovoditi uz punu konsultaciju sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice.

Strateški cilj 1: Uspostavljanje i razvoj pravnog sistema i institucionalnih kapaciteta rada sa iseljeništvom na nivou Federacije BiH	
Prioritet	I.3. Uspostavljanje efikasnog sistema praćenja tokova emigracije, i izrade analiza vezanih za iseljenike iz BiH, a koji potiču sa teritorije Federacije BiH
Mjera:	I.3.1. Izgradnja sistema za prikupljanje i praćenje podataka o kretanju iseljeničtva iz Federacije BiH, a u skladu sa sistemom definisanim na ostalim nivoima vlasti (prvenstveno BiH)
Cilj mjere:	Unaprijediti način i sistem za prikupljanje i praćenje relevantnih informacija vezanih za tokove kretanja iseljeničtva koje potiče iz Federacije BiH u cilju jačanja procesa odlučivanja i definisanja strateških prioriteta
Sadržaj:	I.3.1.1. Definisanje potreba vezanih za prikupljanje i praćenje statističkih pokazatelja u kontekstu tokova iseljeničtva, a u skladu sa statističkim sistemom definisanim na drugim nivoima vlasti, I.3.1.2. Definisanje sistema evidencije iseljeničtva i predlaganje resornom ministarstvu, I.3.1.3. Izgradnja neophodnih ljudskih kapaciteta za vođenje sistematične statistike o iseljeničtvu.
Rezultat:	- Definisan sistem za prikupljanje i praćenje relevantnih podataka o iseljeničtvu, - Ojačani ljudski resursi potrebni za sistematično prikupljanje i praćenje informacija o iseljeničtvu i tokovima emigracija iz Federacije BiH, - Uspostavljena evidencija podataka.
Razvojni efekat:	Izgradnjom sistematičnog rješenja za prikupljanje i praćenje podataka o emigracionim tokovima iz FBiH, uključujući iseljeničtvo, doprinijet će se procesu odlučivanja na osnovu pokazatelja i argumenata, a posebno kada je riječ o strateškim prioritetima u kontekstu iseljeničtva i razvoja.
Okvirna finansijska sredstva i izvori	Utvrđuju se na godišnjem nivou
Period sprovođenja	2020-2024.g.
Nosioci	- Federalna agencija za statistiku, - Vlada Federacije BiH, - Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica
Korisnici	Iseljeničtvo i građani Federacije BiH

Opis mjere:

U cilju efikasnog i efektivnog djelovanja međuresornog tijela Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeničtvom, neophodno je kontinuirano raditi na uspostavljanju efikasnog sistema praćenja tokova iseljeničtva, te izrade analiza vezanih za iseljenike iz BiH

Uz direktni angažman Vlade Federacije, te u saradnji sa Agencijom za statistiku FBiH, Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica će raditi na uspostavljanju sistema praćenje tokova iseljeničtva putem izgradnje kapaciteta te sistematičnog rješenja za prikupljanje i praćenje podataka o emigracionim tokovima iz FBiH, uključujući iseljeničtvo. Sistem treba da pruži realnu sliku stanja te kretanju što će doprinijet procesu odlučivanja na osnovu pokazatelja i argumenata, a posebno kada je riječ o strateškim prioritetima u kontekstu iseljeničtva i razvoja.

Ujedno, Ministarstvo će kontinuirano raditi na izgradnji potrebnih ljudskih kapaciteta kroz unapređenje znanja i razumijevanja da se kroz izgradnju sistema praćenja iseljeničtva jača strateški okvir rada sa mrežama iseljeničtva kao i povezanost iseljeničtva sa određenim regijama, te kontinuiranom poticanju transfera znanja, doći će i do konkretnih razvojnih inicijativa u saradnji sa iseljeničtvom.

Ova mjera treba da konkretno doprinese jačanju kapaciteta ne samo Federalnog ministarstva raseljenih osoba i izbjeglica, već Vlade Federacije te svih relevantnih institucija koje svojim djelovanjem mogu doprinijeti jačanju veza sa iseljeničtvom te uključenju iseljeničtva u kontekstu razvoja Federacije BiH.

U cilju sveobuhvatnog praćenja migracijskih tokova, u saradnji sa Miđuinstitucionalnim i Savjetodavnim tijelom, Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice, kontinuirano će se raditi na usklađivanju realizacije ove mjere.

Strateški cilj 2: Uključivanje iseljeničtva u društveni razvoj Federacije BiH

Strateški cilj 2: Uključivanje iseljeničtva u društveni razvoj Federacije BiH	
Prioritet	2.1. Mapiranje i uspostavljanje evidencije akademskog iseljeničtva FBiH
Mjera:	2.1.1. Analiza i identifikacija naučnog i akademskog iseljeničtva kroz stvaranje sveobuhvatne evidencije
Cilj mjere:	Uspostaviti sveobuhvatnu evidenciju akademskog iseljeničtva kao neophodnog resursa za uključivanje u razvojne društvene procese unutar BiH i FBiH
Sadržaj:	2.1.1.1. Prikupljanje ključnih podataka o naučnom i akademskom iseljeničtvu. 2.1.1.2. Kontinuiran proces identifikacije i uključivanja ključnih aktera koji raspoložu podacima o naučnom iseljeničtvu iz BiH/FBiH i mapiranja naučnog i akademskog iseljeničtva.
Rezultat:	- Uspostavljen model za prikupljanje podataka o naučnom i akademskom iseljeničtvu iz FBiH, - Kreirana evidencija naučnog i akademskog iseljeničtva te naučnih institucija u kojima isti rade, - Razmjena podataka (horizontalna) unutar FBiH institucija kroz uspostavljenu bazu podataka te njeno kontinuirano ažuriranje.
Razvojni efekat	Direktnim uključivanjem naučnog i akademskog iseljeničtva u naučne i akademske tokove unutar FBiH ojačati će veze između domaćih i inostranih akademskih institucija, povećati cirkulacija studenata i akademskih radnika između BiH i svijeta, te unaprijediti naučna i akademska saradnja institucija FBiH sa Evropom i svijetom, što će dalekosežno doprinijeti daljem razvoju naučnog i akademskog kadra i institucija u FBiH. Nadalje, naučno i akademsko iseljeničtvo će ovim procesom ojačati veze sa zemljom porijekla kroz aktivno učestvovanje u razvojnim procesima.
Okvirna finansijska sredstva izvori	Utvrđuju se na godišnjem nivou
Period sprovođenja	- Kontinuiran proces identifikacije i uključivanja ključnih aktera koji raspoložu podacima o naučnom iseljeničtvu iz FBiH (2020-2024.g.), - Izrada modela za prikupljanje podataka o naučnom i akademskom iseljeničtvu iz BiH/FBiH do kraja 2020.g., - Kontinuiran proces mapiranja naučnog i akademskog iseljeničtva (2020-2024.g.).
Nosioci	- Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica, - Federalno Ministarstvo obrazovanja i nauke, (u koordinaciji sa Ministarstvom civilnih poslova BiH i saradnji sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH)
Korisnici	Iseljeničtvo, akademska zajednica FBiH, Vlada Federacije, Institucije na svim nivoima vlasti u BiH a naročito Federacije BiH, građani BiH

Opis mjere:

Na nivou Federacije BiH potrebno je izraditi jedinstven model prikupljanja podataka i informacija o naučnim radnicima i institucijama, koja bi se mogla koristiti i za prikupljanje podataka o naučnom i akademskom iseljeničtvu. Ovo bi se povezalo sa bazom (modelom) na državnom nivou, čime bi se uspostavila kompatibilnost informacija i uključivanje podataka o naučnom i akademskom iseljeničtvu u širu bazu podataka o naučnoj zajednici BiH.

U tom smislu, potrebna je snažna koordinacija federalnih ministarstava, prevashodno Federalnog ministarstva raseljenih osoba i izbjeglica i Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, a sve u saradnji sa Vladom Federacije BiH, te u koordinaciji zajedničkih procesa sa Ministarstvom civilnih poslova i Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH. Ujedno, važno je stalno raditi na uključenju onih institucija i aktera koji posjeduju podatke o naučnom iseljeničtvu, kroz različite međuvladine i međusektorske sporazume o saradnji. U tom

smislu od posebne su važnosti akademske institucije u Federaciji BiH, organizacije civilnog društva, asocijacije iseljenika, te medijske uključenosti u ove izričito važne procese.

Strateški cilj 2: Uključivanje iseljeničtva u društveni razvoj FBiH	
Prioritet	2.2. Aktivna uloga iseljeničtva u procesu društvenog razvoja u Federaciji BiH sa akcentom na integraciju bosanskohercegovačkog naučnog iseljeničtva
Mjera:	2.2.1. Kreiranje ambijenta za uključivanje iseljeničtva u razvojne i reformske društvene procese naučno-istraživačkog prostora u FBiH-BiH
Cilj mjere:	Podržati ostvarenje prioriteta uspostavljenih Strategijom razvoja nauke u BiH 2017-2022.g. te Razvojnoum strategijom Federacije BiH (2010-2020.g.), kroz uključivanje iseljeničtva u ostvarenje strateških ciljeva i realizaciju odgovarajućih aktivnosti
Sadržaj	2.2.1.1. Podsticanje programa povratka naučnog i visokovalifikovanog iseljeničtva i njihovo uključivanje u naučne i akademske procese u FBiH/BiH. 2.2.1.2. Razvijanje programa kružne migracije stručnjaka i naučnika iz iseljeničtva i njihovo uključivanje u razvojne društvene procese u FBiH.
Rezultat:	- Unaprijeđen mehanizam za podršku projektnim prijedlozima, kojima se naročito podstiče uključenost akademskog iseljeničtva u naučno-istraživački prostor u FBiH, - Kontinuiran proces uključivanja stručnjaka iz inostranstva u rad institucija na svim nivoima vlasti u FBiH, - Organizacija seminara, naučnih konferencija, promotivnih događaja kojima se javnosti u FBiH predstavlja doprinos iseljeničtva razvojnim društvenim, a posebno naučnim procesima u FBiH i BiH.
Razvojni efekat	Direktnim uključenjem naučnog i akademskog iseljeničtva u naučne i akademske tokove unutar FBiH ojačati će veze između domaćih i inostranih akademskih institucija, povećati cirkulacija studenata i akademskih radnika između BiH i svijeta, te unaprijediti naučna i akademska saradnja institucija FBiH sa Evropom i svijetom, što će dalekosežno doprinijeti daljem razvoju naučnog i akademskog kadra i institucija u FBiH. Nadalje, naučno i akademsko iseljeničtvo će ovim procesom ojačati veze sa zemljom porijekla kroz aktivno učestvovanje u razvojnim procesima.
Okvirna finansijska sredstva i izvori	Utvrđuju se na godišnjem nivou
Period sprovođenja	- Razvijanje programa kružne migracije stručnjaka i naučnika iz iseljeničtva i njihovo uključivanje u razvojne društvene procese u FBiH do kraja 2023.g., - Razvijanje oblika evidencije i umrežavanja akademskog iseljeničtva s institucijama na cijeloum području Federacije BiH (uključujući kantone i općine) stalni proces počevši od 2020.g., - Promovisati naučne rezultate i doprinos iseljenika naučno-tehnološkim i razvojnim procesima u FBiH (2020-2024).
Nosioci	- Vlada Federacije BiH, - Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica, - Federalno Ministarstvo obrazovanja i nauke, (u koordinaciji sa Ministarstvom civilnih poslova BiH i saradnji sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH)
Korisnici	Iseljeničtvo, akademska zajednica FBiH/BiH, donosioci odluka na svim nivoima vlasti u BiH i građani BiH

Opis mjere:

Kreiranje ambijenta za uključivanje iseljeničtva u razvojne i reformske društvene procese Federacije BiH je jedan od ključnih zadataka Vlade Federacije BiH koji treba da se kontinuirano sprovodi u cilju dobijanja podrške iseljeničtva za jačanje društvenog razvoja države BiH i Federacije BiH. U tom smislu treba raditi na institucionalnom jačanju kroz izradu programske podrške, različitim aktivnostima kojima se podržavaju naponi za veće uključivanje akademskog i naučnog iseljeničtva u naučnu i obrazovnu sferu u FBiH na svim nivoima. Ovo se može postići kroz različite organizacije radionica, seminara, naučnih konferencija, promotivnih događaja kojima se javnosti u FBiH predstavlja doprinos iseljeničtva razvojnim društvenim, a posebno naučnim procesima u FBiH i BiH.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Vlada Švicarske u partnerstvu sa UNDP i IOM kroz projekat Dijaspore

za razvoj, te USAID-ov projekt Diasporainvest, pružaju podršku institucijama na različitim nivoima vlasti u BiH, a posebno jedinicama lokalne samouprave, za uključivanje stručnjaka iz iseljeničtva u razvojne procese. Ove aktivnosti imaju naročiti značaj za društvene procese na različitim nivoima vlasti u BiH, jer targetiraju stručnjake iz inostranstva, koji imaju posebna znanja i vještine. Potrebno je raditi na razvijanju modela institucionalne saradnje kako vertikalno tako i horizontalno na nivou cijele Federacije BiH. Ujedno, primjenom modernih tehnologija komiciranja jača se sam mehanizam koordinacije a ujedno smanjuje njegov trošak.

Strateški cilj 2: Uključivanje iseljeničtva u društveni razvoj Federacije BiH	
Prioritet	2.3. Razvijanje savremenih komunikacionih kanala koji će povezati visokoobrazovano iseljeničtvo sa društvenim procesima u FBiH
Mjera:	2.3.1. Pružanje podrške održavanju interaktivnog portala na nivou BiH uz aktivno učestvovanje predstavnika Federalnog ministarstva raseljenih osoba i izbjeglica – aktivnosti vezane za koordinaciju sa postojećim portalom Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH (https://dijaspورا.mhrr.gov.ba/) u cilju informisanja akademskog i naučnog bosansko-hercegovačkog iseljeničtva
Cilj mjere:	Razviti aktivnu interakciju i uključenost iseljeničtva u društvene procese u Federacije BiH
Sadržaj	2.3.1.1. Pružanje podrške održavanju interaktivnog portala na nivou BiH za naučno i akademsko iseljeničtvo kroz Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica. 2.3.1.2. Kreiranje među-institucionalne komunikacije horizontalno na nivou institucija Federacije BiH te vertikalno sa institucijama na kantonima te lokalnim zajednicama kroz kontakte za iseljeničtvo.
Rezultat:	- Izgrađen dio Interaktivnog portala na nivou BiH sa posebnoum sekcijoum za naučno i akademsko iseljeničtvo - Kreiran model među-institucionalne komunikacije kako horizontalno tako i vertikalno (povezivanje nižih razina vlasti u BiH sa državnim institucijama a naročito sa Ministarstvom civilnih poslova BiH i Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH).
Razvojni efekat	Direktnim uključenjem naučnog i akademskog iseljeničtva u naučne i akademske tokove unutar FBiH ojačati će veze između domaćih i inostranih akademskih institucija, povećati cirkulacija studenata i akademskih radnika između BiH i svijeta, te unaprijediti naučna i akademska saradnja institucija FBiH sa Evropom i svijetom, što će dalekosežno doprinijeti daljem razvoju naučnog i akademskog kadra i institucija u FBiH. Naučno i akademsko iseljeničtvo će ovim procesom ojačati veze sa zemljoum porijekla te biti dio kreatora razvojnih politika FBiH/ BiH kroz aktivno učestvovanje u razvojnim procesima.
Okvirna finansijska sredstva i izvori	Utvrđuju se na godišnjem nivou
Period sprovođenja	Kontinuiran proces razvoja te uspostavljanje aktivnih linkova sa početkom 2020.g do kraja 2024.g.
Nosioci	- Vlada Federacije BiH, - Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica, - Federalno Ministarstvo obrazovanja i nauke, (u koordinaciji sa Ministarstvom civilnih poslova BiH i saradnji sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH)
Korisnici	Iseljeničtvo, akademska zajednica FBiH, Vlada Federacije, Institucije na svim svim nivoima vlasti u BiH a naročito Federacije BiH, građani BiH

Opis mjere:

Podrška razvijanju interaktivnog portala za naučno i akademsko iseljeničtvo na nivou BiH kroz kreiranje među-institucionalne komunikacije horizontalno na nivou institucija Federacije BiH te vertikalno sa institucijama na kantonima te lokalnim zajednicama kroz izgrađeni interaktivni portal je jedno

od ključnih procesa za uključivanje iseljeništa u razvoj Federacije BiH.

Aktivno učešće institucija (Vlade) Federacije BiH na Portalu treba da omogući dvosmjernu komunikaciju što će u konačnici voditi ka konstruktivnim raspravama o razvojnim politikama FBiH i uključiti sada bitnu perspektivu visokoobrazovnih ljudi iz iseljeništa, koji raspolažu informacijama i znanjima aktuelnim u zemljama iz kojih dolaze.

Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica treba da vodi ovaj proces na nivou Federacije BiH uključujući kantone i JLS, da osmisli mehanizam koordinacije te načina komuniciranja sa iseljeništvom, a u punoj saradnji sa Vladom Federacije BiH. Kroz ovaj koordinacioni mehanizam, omogućiće se relevantan protok informacija između nadležnih organa na nivou Federacije BiH, te nižih nivoa vlasti a opet uz stalnu koordinaciju sličnih procesa na nivou BiH.

Strateški cilj 2: Uključivanje iseljeništa u društveni razvoj Federacije BiH	
Prioritet	2.4. Jačanje mehanizma koordinacije za podršku uključivanja iseljeništa u društveni razvoj Federacije BiH
Mjera:	2.4.1. Razvijanje međuinstitucionalnih mehanizama koordinacije saradnje sa iseljeništvom na čitavom području Federaciji BiH
Cilj mjere:	Uspostaviti funkcionalni sistem međuvladine i međuinstitucionalne saradnje i koordinacije koje se tiču saradnje sa iseljeništvom u Federaciji BiH vezanim za politike društvenog razvoja
Sadržaj	2.4.1.1. Ojačati međuresorno tijelo Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom u cilju adresiranja prioriteta mjera i oblasti rada sa stručnim i akademskim iseljeništvom na društvenom razvoju Federacije BiH. 2.4.1.2. Kontinuirana uključenost institucija koje se bave društvenim razvojem Federacije BiH sa iseljeništvom (kroz portal uspostavljen od strane Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH).
Rezultat:	- Tijelo uključeno u rad sa iseljeništvom na Federalnom nivou, te doprinosi uključenosti iseljeništa u društvene razvojne procese Federacije BiH, - Uspostavljena kontinuirana uključenost stručne i naučne kategorije iseljeništa u razvojne tokove i kreiranje javnih politika u Federaciji BiH.
Razvojni efekat	Direktnim uključenjem naučnog i akademskog iseljeništa u naučne i akademske tokove unutar FBiH ojačati će veze između domaćih i inostranih akademskih institucija, povećati cirkulacija studenata i akademskih radnika između BiH i svijeta, te unaprijediti naučna i akademska saradnja institucija FBiH sa Evropom i svijetom, što će dalekosežno doprinijeti daljem razvoju naučnog i akademskog kadra i institucija u FBiH. Naučno i akademsko iseljeništvom će ovim procesom ojačati veze sa zemljom porijekla te biti dio kreatora razvojnih politika FBiH/ BiH.
Okvirna finansijska sredstva i izvori	Utvrđuju se na godišnjem nivou
Period sprovođenja	Kontinuiran proces razvoja te uspostavljanja sa početkom od sredine 2020.g do kraja 2024.g.
Nosioci	- Vlada Federacije BiH, - Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica, - Federalno Ministarstvo obrazovanja i nauke, (u koordinaciji sa Ministarstvom civilnih poslova BiH i saradnji sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH)
Korisnici	Iseljeništvom, akademska zajednica FBiH, Vlada Federacije, Institucije na svim svim nivoima vlasti u BiH a naročito Federacije BiH, građani BiH

Opis mjere:

U cilju koordinacije zajedničkog djelovanja Federacije BiH, Stubom i preporučeno je kreiranje međuresornog tijela Vlade Federacije BiH za saradnju sa iseljeništvom koje ima zadatak da uspostavi funkcionalan sistem koordinacije i razmjene informacija u Federaciji BiH između institucija koje se bave statusnim pitanjima iseljeništa, promocijom investiranja,

saradnjom u oblasti privrede, nauke, obrazovanja i kulture, te će svojom savjetodavnom ulogom u formi davanja preporuka doprinijeti kvalitetnoj saradnji sa međuresornim tijelom oformljenom na nivou BiH. Tijelo će imati mogućnost iniciranja i aktivnog učešća u izradi i monitoringu strateških, planskih i akcionih dokumenata u oblasti saradnje sa iseljeništvom, odnosno mogućnosti iniciranja izrade projekata korisnih za saradnju sa iseljeništvom u Federaciji BiH. Tijelo ima zadatak da koordinira uključivanje dijasporu u strateške dokumente na nižim nivoima vlasti. Također, ovo tijelo će imati svoje predstavnike u radu tijela na državnom nivou. Koordinacija svih politika i strateških dokumenta koji se bave iseljeništvom u funkciji društvenog razvoja Federacije BiH će omogućiti veći stepen uključenosti iseljeništa u institucionalne društvene procese FBiH, sprovođenje kvantitativnih i kvalitativnih istraživanja i usklađivanja te identifikaciju i sistematizaciju postojećeg okvira politika, koji uključuje koncept migracije i razvoja i prilike za unapređenje međuvladinih i međusektorskih politika uz uključivanje ovog koncepta, u skladu sa identifikovanim potrebama odnosno postojećim godišnjim planovima na svim nivoima Federacije BiH. Ovo tijelo će povremeno uključivati u rad tematski organizovane grupe iseljenika, predstavnika akademske zajednice koji su spremni da se uključe u u razvojne tokove i kreiranje javnih politika u Federaciji BiH.

Strateški cilj 2: Uključivanje iseljeništa u društveni razvoj Federacije BiH	
Prioritet	2.5. Izgradnja ljudskih kapaciteta institucija FBiH za saradnju sa iseljeništvom
Mjera:	2.5.1. Jačanje kapaciteta institucija na cijelom području FBiH za uključivanje iseljeništa u društvene procese u FBiH
Cilj mjere:	U cilju uključivanja iseljeništa u društvene procese unutar FBiH, raditi na jačanju internih kapaciteta i mehanizama rada sa iseljeništvom na svim razinama vlasti u FBiH.
Sadržaj	2.5.1.1. U saradnji sa Agencijom za državnu službu FBiH, raditi na jačanju kapaciteta institucija na svim razinama u cilju uključivanja iseljeništa u društvene procese FBiH kroz uključivanje u izradu programa edukacije državnih službenika kroz uključivanje u izradu programa edukacije državnih službenika. 2.5.1.2. Organizovanje on-line kurseva i radionica, treninga te otvorenih stolova sa stručnim saradnicima na izgradnji kapaciteta te jačanje internih institucionalnih procesa saradnje sa iseljeništvom na ključnim razvojnim procesima u FBiH, 2.5.1.3. Uspostavljanje saradnje sa projektom Dijaspore za razvoj Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH i Vlade Švicarske, projekta Diasporainvest USAID-a i sličnim projektima kroz pružanje tehničke pomoći Projekta na izgradnji institucionalnih kapaciteta saradnje sa iseljeništvom. 2.5.1.4. Produblivanje saradnje sa medijima sa područja FBiH na promociji saradnji sa iseljeništvom i razmjena informacija i znanja o ključnim aspektima od značaja za iseljeništvom.
Rezultat:	- Kroz saradnju sa Agencijom za državnu službu FBiH te Projektom Dijaspore za razvoj i Diasporainvest unapređeni kapaciteti saradnje sa iseljeništvom na institucionalnom nivou na svim razinama vlasti u FBiH (2020.g.), - Uspostavljene on line konsultacije sa stručnim i naučnim iseljeništvom o ključnim razvojnim procesima u FBiH, - Produbljena saradnja sa medijima u iseljeništvu u razmeni znanja i informacija značajnim za iseljenike i javnost u FBiH.
Razvojni efekat	Direktnim uključenjem naučnog i akademskog iseljeništa u naučne i akademske tokove unutar FBiH ojačati će veze između domaćih i inostranih akademskih institucija, povećati cirkulacija studenata i akademskih radnika između BiH i svijeta, te unaprijediti naučna i akademska saradnja institucija FBiH sa Evropom i svijetom, što će dalekosežno doprinijeti daljem razvoju naučnog i akademskog kadra i institucija u FBiH. Naučno i akademsko iseljeništvom će ovim procesom ojačati veze sa zemljom porijekla te biti dio kreatora razvojnih politika FBiH/ BiH.
Okvirna finansijska sredstva i izvori	Utvrđuju se na godišnjem nivou
Period sprovođenja	Kontinuiran rad sa predstavnicima institucija svih razina vlasti u FBiH kroz uspostavljenu saradnju sa Agencijom za državnu službu FBiH, Projektom Dijaspore za razvoj, Diasporainvest USAID-a, te međunarodnim institucijama u

	cilju izgradnje i jačanja kapaciteta saradnje sa bosanskohercegovačkim iseljeništvom na društvenim procesima u Federaciji BiH (2020-2023.g.).
Nosioci	- Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica, - Federalno Ministarstvo obrazovanja i nauke, - Vlada Federacije BiH, kantonalne vlade, - predstavnici lokalnih zajednica
Korisnici	Iseljeništvu, akademska zajednica, donosioci odluka na svim nivoima vlasti u FBiH i građani FBiH

Opis mjere:

U cilju efikasne saradnje sa iseljeništvom na nivou Federacije BiH, neophodno je kontinuirano raditi na izgradnji kapaciteta mehanizama rada sa iseljeništvom na svim razinama vlasti u FBiH.

Konkretno, kada govorimo o JLS, kantonima i FBiH, svi nivoi vlasti mogu učiniti više na uklanjanju prepreka i stvaranju uslova za uključivanje iseljeništa u društveni razvoj, a zbog čega je od ključne važnosti jačanje organizacijskih i kadrovskih kapaciteta. Kroz unapređenje znanja i razumijevanja da se kroz jačanje relevantnih strateških okvira, izgradnju čvrstih odnosa s mrežama iseljeništa i olakšavanje njihovog učešća u razvoju lokaliteta, jačanju povezanosti iseljeništa sa određenim regijama, te kontinuiranom poticanju transfera znanja, doći će i do konkretnih razvojnih inicijativa u saradnji sa iseljeništvom. Za sve navedeno, institucije federacije na svim nivoima vlasti i njihovi predstavnici trebaju imati bolje izgrađene kapacitete i vještine rada sa iseljeništvom radi razumijevanja njihovih potreba te usmjeravanja istih u institucionalne okvire društvenog razvoja.

Ova mjera treba da konkretno doprinese jačanju kapaciteta ne samo Federalnog ministarstva raseljenih osoba i izbjeglica, već svih ostalih predstavnika relevantnih institucija koje svojim djelovanjem mogu doprinijeti jačanju veza sa iseljeništvom te uključivanju iseljeništa u kontekstu društvenog razvoja. Također, kroz spoznaju potreba iseljeništa, moći će se ponuditi konkretnije usluge ka iseljeništvu, što bi svakako doprinijelo većoj saradnji.

Strateški cilj 3: Sudjelovanje poslovnog iseljeništa u ekonomskom razvoju Federacije BiH

Strateški cilj 3: Sudjelovanje poslovnog iseljeništa u ekonomskom razvoju Federacije BiH	
Prioritet	3.1. Uspostavljanje mjera i mehanizama za povećanje nefinansijskih doprinosa iseljeništa ekonomskom razvoju FBiH
Mjera:	3.1.1. Okupljanje predstavnike iseljeništa iz poslovne zajednice i na zvaničan i značajan način davanje savjeta i inputa vezanih za politike i strategije koje imaju uticaj na investicije iseljenika i opšti ekonomski razvoj, te rad na promociji ekonomskih potencijala FBiH/BiH zemlje u inostranstvu i na dizajniranje i priprema potencijalnih projekata za investiranje u BiH u saradnji sa relevantnim institucijama na svim nivoima vlasti.
Cilj mjere:	Kroz postojeći mehanizam koordinacije, uključiti predstavnike iseljeništa u politike i procedure koje imaju uticaj na investicije iseljenika i opšti ekonomski razvoj
Sadržaj	3.1.1.1. Putem postojećih mehanizama koordinacije rada sa iseljeništvom uključiti predstavnike iseljeništa iz poslovnih zajednica iz inostranstva u rad tijela na nivou FBiH na poslovima i aktivnostima koji imaju uticaj na investicije iseljenika i opšti ekonomski razvoj FBiH. 3.1.1.2. Putem postojećeg mehanizma koordinacije raditi na identifikiranju kompanija u vlasništvu/suvlasništvu iseljenika iz BiH, koje bi potencijalno mogle investirati u FBiH ili poslovati sa kompanijama i poduzetnicima iz FBiH, te aktivno radila sa nadležnim ministarstvima Vlade Federacije BiH, FIPA-om na dizajniranju, pripremi i promociji potencijalnih projekata za investiranje u FBiH. 3.1.1.3. Osigurati saradnju sa relevantnim institucijama na nivou FBiH - uključiti rad sa nižim nivoima vlasti, uključujući JLS i kantone, sa već formiranim uredima za dijasporu, koordinatora za dijasporu itd.
Rezultat:	Putem postojećih mehanizama koordinacije identificirati privredne subjekte u vlasništvu/suvlasništvu iseljenika iz

	BiH kao potencijalne investitore u FBiH. Osigurana saradnja sa nadležnim institucijama FBiH, kantona i JLS na pripremi i promociji potencijalnih projekata za investiranje u FBiH.
Razvojni efekat	Direktnim uključenjem iseljeništa iz poslovne zajednice stvorice se uslovi poboljšanja poslovnog okruženja u Federaciji BiH, ojačati veze domaće poslovne zajednice i poslovne zajednice iseljenika, te stvoriti uslovi za promociju ekonomskih i privrednih potencijala FBiH što bi trebalo rezultirati porastom privrednih investicija te rasta BDP-a FBiH.
Okvirna finansijska sredstva i izvori	Utvrđuju se na godišnjem nivou
Period sprovođenja	2020-2023.g.
Nosioci	- FBiH Ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica - Nadležna ministarstva Vlade Federacije BiH - JLS - Kantonalne vlade
Korisnici	Poslovno okruženje FBiH, građani, iseljeništvu FBiH/BiH

Opis mjere:

Mehanizam koordinacije bi uključio u rad predstavnike iseljeništa iz poslovne zajednice i na zvaničan i značajan način davalo savjete i inpute vezane za politike i procedure koje imaju uticaj na investicije iseljenika i opšti ekonomski razvoj, te radilo i na promociji ekonomskih potencijala zemlje u inostranstvu i na dizajniranju i pripremi potencijalnih projekata za investiranje u FBiH u saradnji sa relevantnim institucijama na svim nivoima vlasti.

Potencijalni pravci djelovanja: okupljanje predstavnika iseljeništa iz poslovnih zajednica zemalja u kojima žive kroz oformljeni mehanizam koordinacije (BiH/FBiH), pružanje savjetodavnih usluga i inputa koje imaju uticaj na investicije iseljenika i opšti ekonomski razvoj, raditi na promociji ekonomskih potencijala zemlje u inostranstvu i na dizajniranju i pripremi potencijalnih projekata za investiranje u FBiH u saradnji sa relevantnim institucijama na svim nivoima vlasti. Kontinuirano savjetovati i učestvovati u konsultacijama sa svim nivoima vlasti FBiH, uključujući i lokalni, što je od ključne važnosti obzirom na međusobnu povezanost nadležnosti u oblastima koje imaju uticaj na ekonomski razvoj.

Strateški cilj 3: Sudjelovanje poslovnog iseljeništa u ekonomskom razvoju Federacije BiH	
Prioritet	3.1. Uspostavljanje mjera i mehanizama za povećanje nefinansijskih doprinosa iseljeništa ekonomskom razvoju FBiH
Mjera:	3.1.2. Osnivanje mreže za poslovno uvezivanje i transfer znanja/mentorstvo kroz koju bi poslovni ljudi iz iseljeništa volontirali svoje ekspertize, iskustva, te poslovne veze u cilju međusobne saradnje i mentorstva za kompanije/poduzetnike iz FBiH.
Cilj mjere:	Uspostaviti kvalitetan mehanizam koordinacije za poslovni razvoj privatnog sektora u FBiH/BiH koristeći potencijale iseljeništa, kao i međusobno umrežavanje poslovnog iseljeništa
Sadržaj	3.1.2.1. Iniciranje i formiranje mreže za poslovno uvezivanje i transfer znanja/mentorstvo unutar postojećih mehanizama koordinacije sa iseljeništvom na nivou FBiH u kojoj bi poslovni ljudi iz iseljeništa volontirali svoje ekspertize, iskustva, te poslovne veze u cilju međusobne saradnje i mentorstva za kompanije/poduzetnike iz FBiH. 3.1.2.2. Uspostavljanje uslova za aktivan rad mreže, te koordiniranje rada i osiguranje saradnje s relevantnim institucijama FBiH.
Rezultat:	Uspostavljen mehanizam koordinacije za poslovni razvoj privatnog sektora u FBiH/BiH koristeći potencijale privrednog iseljeništa, kao i međusobno umrežavanje poslovnog iseljeništa sa privatnim sektorom u FBiH-BiH.
Razvojni efekat	Uvezivanje poslovne zajednice FBiH sa poslovnim ljudima iz iseljeništa vodi donošenju novih vještina i investicija na domaće tržište, što jača privredni rast FBiH

Okvira finansijska sredstva i izvori	Utvrđuju se na godišnjem nivou
Period sprovođenja	2020-2023.g.
Nosioci	- Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica - Vlada Federacije BiH - JLS - Kantonalne vlade
Korisnici	Poslovno okruženje FBiH, građani, iseljeničtvo FBiH/BiH

Opis mjere:

Osnivanje mreže za poslovno uvezivanje i transfer znanja/mentorstvo kroz postojeći mehanizam koordinacije sa iseljeničtvom gdje bi poslovni ljudi iz iseljeničtva volontirali svoje ekspertize, iskustva, te poslovne veze kako bi međusobno surađivali i bili mentori za kompanije/poduzetnike iz FBiH.

Glavni nosilac je Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica. Na nivou FBiH Federalno ministarstvo bi bilo nadležno za koordinaciju sa ostalim institucijama koje bi bile dio mreže na FBiH nivou, kao što su Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, Federalno ministarstvo turizma i okoliša, te privrednim komorama na nivou FBiH, kantona, te razvojnim agencijama.

Strateški cilj 3: Sudjelovanje poslovnog iseljeničtva u ekonomskom razvoju FBiH	
Prioritet	3.1. Uspostavljanje mjera i mehanizama za povećanje nefinansijskih doprinosa iseljeničtva ekonomskom razvoju FBiH
Mjera:	3.1.3. Organizacija poslovnih susreta iseljenika (sa redovitim učestalošću, te sa jasnim sektorskim, tematskim i/ili regionalnim usmjerenjem), uključujući i susrete u zemlji i poslovne susrete u zemljama sa većim brojem iseljenika iz BiH
Cilj mjere:	Uspostaviti kvalitetan mehanizam za identifikiranje i održavanje redovnog kontakta i saradnje sa poslovnim iseljeničtvom u zemljama prijema i u FBiH, njihovo međusobno poslovno umrežavanje, te umrežavanje sa kompanijama/poduzetnicima iz FBiH
Sadržaj	3.1.3.1. Iniciranje i uspostavljanje uslova za identifikiranje predstavnika poslovnog iseljeničtva u zemljama prijema i za organizaciju redovnih poslovnih susreta, 3.1.3.2. Osiguranje saradnje s relevantnim institucijama, mrežom za poslovno uvezivanje i transfer znanja/mentorstvo.
Rezultat	Uspostavljen kvalitetan mehanizam za identifikacije i saradnje sa poslovnim iseljeničtvom u zemljama prijema i u FBiH, te njihovo međusobno poslovno umrežavanje, te umrežavanje sa kompanijama/poduzetnicima iz FBiH-BiH
Razvojni efekat	Transfer znanja i jačanje veza poslovne zajednice FBiH sa poslovnim ljudima iz iseljeničtva vodi donošenju novih vještina i investicija na domaće tržište, što jača privredni rast FBiH
Okvira finansijska sredstva i izvori	Utvrđuju se na godišnjem nivou
Period sprovođenja	2020 - 2023
Nosioci	- FBiH Ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica - Vlada Federacije BiH - JLS - Kantonalne vlade - UNDP Projekt Dijaspore za razvoj
Korisnici	Poslovno okruženje FBiH, građani, iseljeničtvo FBiH/BiH

Opis mjere:

Organizacija poslovnih susreta iseljenika (sa redovitim učestalošću, te sa jasnim sektorskim, tematskim i/ili regionalnim usmjerenjem), uključujući i susrete u zemlji i poslovne susrete u prioritetnim zemljama prijema

Strategijom i pratećim akcionim planom bi se predviđjela organizacija poslovnih susreta iseljenika sa redovitim učestalošću, te sa jasnim sektorskim, tematskim i/ili regionalnim usmjerenjem. Osim susreta u zemlji, također bi se mogli

predviđjeti poslovni susreti u prioritetnim zemljama prijema iseljenika

Potrebno je uključiti sve nivoe vlasti – koordinaciju vršiti na nivou FBiH i uključiti postojeće resurse – urede/koordinatora za dijasporu na nižim nivoima.

Strateški cilj 3: Sudjelovanje poslovnog iseljeničtva u ekonomskom razvoju FBiH	
Prioritet	3.2. Uspostavljanje mjera i mehanizama za povećanje finansijskih investicija iseljeničtva u FBiH
Mjera:	3.2.1. Omogućavanje i promoviranje pristupa kreditnim poticajima i grant sredstvima tekućih transfera u okviru subvencija privatnim preduzećima i poduzetnicima za investicijske projekte iseljeničtva, u skladu sa razvojnim ciljevima utvrđenim na svakom od nivoa vlasti (poput zapošljavanja, povećanja obima investicija, promocije izvoza i sl.) i pravilima državne pomoći.
Cilj mjere:	Poticati i promovirati direktne investicije iseljenika u FBiH
Sadržaj	3.2.1.1. Kroz uspostavljeni mehanizam koordinacije i kroz moguću saradnju sa DKP mrežom, aktivno promovirati mogućnosti pristupa finansijskim sredstvima koje različiti nivoi vlasti u FBiH omogućavaju kroz postojeće grant seme i kreditne linije
Rezultat:	Omogućavanje pristupa kreditnim poticajima i grant sredstvima tekućih transfera u okviru subvencija privatnim preduzećima i poduzetnicima za investicijske projekte iseljeničtva, u skladu sa razvojnim ciljevima utvrđenim na svakom od nivoa vlasti
Razvojni efekat	Omogućavanje većeg pristupa finansijskim sredstvima koje različiti nivoi vlasti u FBiH omogućavaju u cilju jačanja privrednog razvoja Federacije BiH
Okvira finansijska sredstva i izvori	Utvrđuju se na godišnjem nivou
Period sprovođenja	2020.g.
Nosioci	- Relevantna nadležna ministarstva; - UNDP projekt Dijaspore za razvoj - USAID - RBFBiH
Korisnici	Poslovno okruženje FBiH, iseljeničtvo FBiH/BiH

Opis mjere:

Omogućavanje većeg pristupa finansijskim sredstvima poslovnim iseljeničtvu koje različiti nivoi vlasti u FBiH omogućavaju vodi ka većem uključenju privredne zajednice iseljeničtva što ima za rezultat rast privrednog razvoja Federacije BiH.

Raditi na razvijanju mehanizma promoviranja pristupa kreditnim poticajima i grant sredstvima u okviru subvencija privatnim preduzećima i poduzetnicima za investicijske projekte iseljeničtva u FBiH, u skladu sa razvojnim ciljevima utvrđenim na svakom od nivoa vlasti (veće zapošljavanje, povećanja obima investicija u SME sektoru, promocije izvoza i sl.).

Strateški cilj 3: Sudjelovanje poslovnog iseljeničtva u ekonomskom razvoju FBiH	
Prioritet	3.2. Uspostavljanje mjera i mehanizama za povećanje finansijskih investicija iseljeničtva u FBiH
Mjera:	3.2.2. Prikupljanje procijenjenih podataka o investicijama iz iseljeničtva (i investicijama omogućenim zbog učešća iseljeničtva, npr. putem poslovnog uvezivanja), koji dijelom mogu služiti i za promociju u privlačenju novih investicija
Cilj mjere:	Stvoriti osnovu podataka za monitoring doprinosa iseljeničtva ekonomskoj aktivnosti i investicijama u FBiH

Sadržaj	3.2.2.1. Kreirati načine prikupljanja statističkih podataka o investicijama iz iseljeništa (i investicijama omogućenim zbog učešća iseljeništa, putem poslovnog uvezivanja) od strane relevantnih institucija na nivou institucija FBiH 3.2.2.2. Implementacija mehanizama prikupljanja podataka o investicijama
Rezultat:	Kreirana evidencija podataka doprinosa iseljeništa ekonomskoj aktivnosti i investicijama u FBiH-BiH
Razvojni efekat	Promovisanje i jačanje poslovnih veza privrednika iz iseljeništa sa Federacijom BiH (direktni privredni rast FBiH mjeren kroz direktna ulaganja privrednih subjekata u FBiH u vlasništvu ljudi iz iseljeništa)
Okvira finansijska sredstva i izvori	Utvrđuju se na godišnjem nivou
Period sprovođenja	Analiza i uspostavljanje mehanizma 2020., prikupljanje podataka kontinuirano nakon toga
Nosioci	Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica; Federalni zavod za statistiku - implementira
Korisnici	Poslovno okruženje FBiH, iseljeništo FBiH/BiH

Opis mjere:

Prikupljanje procijenjenih podataka o investicijama iz iseljeništa (i investicijama omogućenim zbog učešća iseljeništa, npr. putem poslovnog uvezivanja), koji dijelom mogu služiti i za promociju uspješnih priča u privlačenju novih investicija.

Institucije koje prikupljaju statističke podatke vezane za investicije (Federalni zavod za statistiku BiH i CBBH) bi mogle razmotriti načine prikupljanja statističkih podataka o investicijama iz iseljeništa (i investicijama omogućenim zbog učešća iseljeništa, npr. putem poslovnog uvezivanja), koji dijelom mogu služiti i za promociju uspješnih priča u privlačenju novih investicija.

Strateški cilj 3: Sudjelovanje poslovnog iseljeništa u ekonomskom razvoju BiH	
Prioritet	3.2. Uspostavljanje mjera i mehanizama za povećanje finansijskih investicija iseljeništa u BiH
Mjera:	3.2.3. Uspostavljanje novih, inovativnih instrumenata na finansijskom tržištu i tržištu kapitala u BiH koji bi angažovali finansijska sredstva iseljenika u ekonomski razvoj
Cilj mjere:	Stvoriti mehanizme i za investicije iz iseljeništa na manje direktan način, za investitore iz iseljeništa koji nisu zainteresirani za direktne investicije
Sadržaj	3.2.3.1. Razmatranje uvođenja nekih od potencijalnih inovativnih instrumenata za uključivanje iseljeništa kroz investicije putem tržišta kapitala i finansijskog tržišta od strane relevantnih institucija
Rezultat:	Kreirani novi inovativni instrumenti na finansijskom tržištu i tržištu kapitala u FBiH-BiH koji bi angažovali finansijska sredstva iseljenika u ekonomski razvoj
Razvojni efekat	Inovativni instrumenti potiču uključivanje poslovnog iseljeništa kroz različite investicije putem tržišta kapitala i finansijskog tržišta od strane relevantnih institucija Federacije BiH
Okvira finansijska sredstva i izvori	Utvrđuju se na godišnjem nivou
Period sprovođenja	2020., funkcioniranje kontinuirano nakon toga
Nosioci	Federalno ministarstvo finansija, Vlada Federacije BiH, vlade kantona, JLS
Korisnici	Poslovno okruženje FBiH, iseljeništo FBiH/BiH

Opis mjere:

Moglo bi se predvidjeti i uspostavljanje novih, inovativnih instrumenata na finansijskom tržištu i tržištu kapitala u FBiH koji bi angažovali finansijska sredstva iseljenika u ekonomski razvoj. Nadležne institucije, bi mogle razmotriti prikladnost nekih od mogućih instrumenata, poput obveznica za iseljeništo, posebnih depozitnih računa za iseljeništo, te pretvaranje budućih doznaka u tržišne finansijske instrumente u kontekstu BiH.

U slučaju pozitivne odluke za neku od opcija, po potrebi bi bile izmijenjene relevantne procedure i regulativa na svim

relevantnim nivoima (uključujući i institucije tržišta kapitala i finansijskog tržišta).

Strateški cilj 3: Sudjelovanje poslovnog iseljeništa u ekonomskom razvoju BiH	
Prioritet	3.2. Uspostavljanje mjera i mehanizama za povećanje finansijskih investicija iseljeništa u BiH
Mjera:	3.2.4. Uspostavljanje one-stop-shop centara u cilju investicijskog povezivanja domaćih poslodavaca i poslovnih ljudi iz iseljeništa u cilju daljeg ekonomskog razvoja FBiH-BiH
Cilj mjere:	Kreirati tačke u Federaciji BiH na kojima će se davati informacije na jednom mjestu za investitore iz iseljeništa koji su zainteresirani za direktne investicije u FBiH-BiH
Sadržaj	3.2.4.1. Kreirati centre za informiranje (one-stop-shop) koji će davati informacije na jednom mjestu za investitore iz iseljeništa koji su zainteresirani za direktne investicije u FBiH-BiH
Rezultat:	Osigurana podrška potencijalnim investorima iz iseljeništa u FBiH-BiH u cilju angažovanja finansijskih sredstva iseljenika u ekonomski razvoj FBiH-BiH
Razvojni efekat	Uspostavljanje centara za informiranje (one stop shop) potiču uključivanje poslovnog iseljeništa kroz različite investicije putem tržišta kapitala i finansijskog tržišta od strane relevantnih institucija Federacije BiH
Okvira finansijska sredstva i izvori	Utvrđuju se na godišnjem nivou
Period sprovođenja	2020., funkcioniranje kontinuirano nakon toga
Nosioci	Vlade kantona, JLS, FMROI
Korisnici	Poslovno okruženje FBiH, iseljeništo FBiH/BiH

Opis mjere:

Uspostavom one-stop-shop(s) predviđa se uspostavljanje novih inovativnih usluga na pružanju informacija vezano za investiranje u FBiH u cilju angažovanja finansijskih sredstva iseljenika u ekonomski razvoj FBiH-BiH. Na jednom mjestu bi se pružale informacije ali i konkretna podrška vezano za propisane, prakse i izazove u vezi sa pokretanjem posla i investiranjem u BiH.

Strateški cilj 4: uključivanje mladih iz iseljeništa u razvojne politike Federacije BiH

Strateški cilj 4: Uključenost mladih iz iseljeništa u razvojne politike Federacije BiH	
Prioritet	4.1. Aktivna uloga mladih iz iseljeništa u procesu društvenog i ekonomskog razvoja u Federaciji BiH sa akcentom na integraciju bosanskohercegovačkog iseljeništa.
Mjera:	4.1.1. Kreiranje ambijenta kod domaćih institucija te razvojnih agencija i nevladinih organizacija za većim uključivanjem mladih iz iseljeništa u razvojne i reformске društvene i ekonomske procese unutar FBiH-BiH.
Cilj mjere:	Podržati ostvarenje prioriteta uspostavljenih Politikama za saradnju sa iseljeništvom BiH te postojećim razvojnim strategijama te strategijama za mlade na području FBiH (Federacija BiH, kantoni, lokalne zajednice) za uključivanje mladih iz iseljeništa u ostvarenje strateških ciljeva društvenog i ekonomskog razvoja Federacije BiH
Sadržaj:	4.1.1.1. Podsticanje aktivnosti na poticanju i jačanju komunikacije sa mladim iz iseljeništa vezanim za društvene i ekonomske procesa u FBiH/BiH. 4.1.1.2. Razvijanje tematskih programa razmjene iskustva sa mladim iz iseljeništa vezano za njihovo uključivanje u razvojne društvene i ekonomske procese u FBiH. 4.1.1.3. Razvijanje oblika umrežavanja mladih iz iseljeništa s institucijama na cijelom području Federacije BiH (uključujući kantone i lokalne zajednice) sa mladim iz iseljeništa. 4.1.1.4. Uključenosti mladih i njihovo informiranje na svim nivoima odlučivanja u FBiH kroz uređene mehanizme sudjelovanja.
Rezultat:	- Unaprijeđen mehanizam komunikacije sa mladim iz iseljeništa te njihovo veće uključivanje u društvene i ekonomske razvojne procese unutar Federacije BiH.

	- Kontinuirana izgradnja network-a (mreže) sa mladim iz iseljeništa. - Organizacija tematskih programa, seminara, naučnih konferencija, promotivnih događaja kojima se javnosti u FBiH predstavlja doprinos mladih iz iseljeništa razvijenim društvima a što ima direktan uticaj na društveni i ekonomski razvojni proces u Federaciji BiH.
Razvojni efekat	Jačanje saradnje sa mladim iz iseljeništa te stavljanjem njihovih potencijala u svrhu razvoja Federacije BiH, doprinosi se sveukupnom društvenom i ekonomskom napretku Federacije BiH, promociji procesa evropskih integracija kako na nivou Federacije BiH tako i BiH, te očuvanje i jačanje veza sa iseljeništvom, prevashodno sa drugom generacijom.
Okvirna finansijska sredstva i izvori	Utvrđuju se na godišnjem nivou
Period sprovođenja	Kraj 2023.g.
Nosioci	- Vlada Federacije BiH - Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica, - Federalno Ministarstvo kulture i sporta, - Federalno Ministarstvo obrazovanja i nauke, - (u koordinaciji sa Ministarstvom civilnih poslova BiH i saradnji sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH) - Kantonalne vlade - Lokalne zajednice - NVO.
Korisnici	Iseljeništo, akademska zajednica FBiH/BiH, donosioci odluka na svim nivoima vlasti u BiH i građani BiH

Opis mjere:

Mladi u iseljeništvu predstavljaju ogroman potencijal za razvoj u BiH/ FBiH. Sa jedne strane, integrisani su u zemljama prijema, gdje je veliki broj njih i rođen, ali istovremeno žele održati vezu sa domovinom porijekla. Kroz postojeće politike, mladi iz iseljeništa su sporadično uključeni u razvojne dokumente BiH-FBiH. U nekim slučajevima, mladi se kratko spominju kao ciljna grupa unutar integralnih razvojnih strategija, ali bez referisanja na uvezivanje sa iseljeništvom.

Kreiranje mehanizama za veću komunikaciju sa mladim iz iseljeništa koji ima za cilj njihovo direktno uključivanje u razvojne i reformske društvene i ekonomske procese Federacije BiH je jedan od ključnih zadataka Vlade Federacije BiH te vlada kantona i lokalnih zajednica koje treba da se kontinuirano sprovode u cilju dobijanja podrške iseljeništa ne samo za njihovo uključivanje nego za jačanje društvenog i ekonomskog razvoja države BiH i Federacije BiH. Mehanizmi komunikacije treba da prate nove tehnologije komuniciranja, da budu interaktivni, da imaju kontinuitet te značajan i konkretan odaziv prvenstveno od strane svih institucija sa područja Federacije BiH koje bi bile uključene u ove procese. U tom smislu treba raditi i na institucionalnom jačanju kroz izradu obuke te programske podrške, različitim aktivnostima kojima se podržava veće uključivanje mladih iz iseljeništa. Potrebno je raditi na razvijanju modela institucionalne saradnje kako vertikalno tako i horizontalno na nivou cijele Federacije BiH. U saradnji sa Federalnim ministarstvom raseljenih osoba i izbjeglica koje treba da vodi ovaj proces komunikacije sa mladim kroz već postojeći mehanizam koordinacije/komuniciranja sa iseljeništvom, a u punoj saradnji sa Federalnim ministarstvom kulture i sporta i Vladom Federacije BiH (kantonalnim vladama, predstavnicima lokalne zajednice).

Pored toga, u saradnji sa predstavnicima civilnog društva, institucije na području Federacije BiH bi trebale da organizuju razne tematske seminare i radionice na kojima će direktno učesće uzeti predstavnici mladih iz iseljeništa. Stručni tematski programi treba da pokriju vitalne društvene i ekonomske procese bilo da je riječ o lokalnim potrebama ili potrebama viših instanci. Ovakvi skupovi će imati za cilj razmjenu iskustava iz razvijenih društava kao i aktivno učestvovanje mladih iz iseljeništa što za krajnji cilj ima njihovo povezivanje sa zemljom njihovog

porijekla, kreiranje profesionalnih veza te jačanje njihovog prisustva u društvenim i ekonomskim procesima u Federaciji BiH.

Strateški cilj 4: Uključenost mladih iz iseljeništa u razvojne politike Federacije BiH	
Prioritet	4.2. Aktivna uloga institucija sa područja Federacije BiH na jačanju veza sa mladim iz iseljeništa kroz razvoj obrazovnih, kulturnih i sportskih događaja.
Mjera:	4.2.1. Kreiranje stručnih programa kod domaćih institucija što će dovesti do jačih kulturoloških veza sa mladima iz iseljeništa.
Cilj mjere:	Podržati ostvarenje prioriteta uspostavljenih BiH politikama za saradnju sa iseljeništvom (2017) te postojećim razvojnim strategijama te strategijama za mlade na području FBiH (Federacija BiH, kantoni, lokalne zajednice) za jače povezivanje mladih iz iseljeništa sa zemljom porijekla BiH sa područja FBiH.
Sadržaj:	4.2.1.1. Podsticanje aktivnosti na očuvanju jezika i kulture zemlje porijekla. 4.2.1.2. Razvijanje tematskih programa (susreta) razmjene iskustava sa mladim iz iseljeništa vezano za njihovo uključivanje u omladinske, obrazovne, kulturne, sportske manifestacije u BiH (Federacija BiH) te zemljama njihovog boravka. 4.2.1.3. Rad na razvoju manifestacija na kojima će aktivno učesće imati predstavnici mladih iz iseljeništa. 4.2.1.4. Identifikovanje interesovanja mladih iz iseljeništa: obrazovanje, zapošljavanje, sport i zabava (predloženi kanali i forme komunikacije). 4.2.1.5. Osigurati saradnju vijeća mladih FBiH sa mladim iz iseljeništa
Rezultat:	- Kreirani obrazovni programi za mlade u iseljeništvu koji će se tretirati kao dopunski obrazovno-jezički programi u zemljama boravka iseljeništa, - Kontinuirana izgradnja networkinga (mreže) sa mladim iz iseljeništa kroz kulturno sportske manifestacije na području Federacije BiH te gostovanja mladih iz Federacije BiH u zemljama boravka iseljeništa, - Organizacija tematskih programa, seminara, naučnih konferencija, promotivnih događaja kojima se provira doprinos mladih iz bosanskohercegovačkog iseljeništa u medijima Federacije BiH (od lokalnog do državnog značaja), - Promovisanje društveno-ekonomskih procesa u Federaciji BiH u medijima u zemljama bosanskohercegovačkog iseljeništa koji imaju uticaj prvenstveno na mlade iz iseljeništa.
Razvojni efekat	Jačanje saradnje sa mladim iz iseljeništa te stavljanjem njihovih potencijala u svrhu razvoja Federacije BiH, doprinosi se sveukupnom društvenom i ekonomskom napretku Federacije BiH, promociji procesa evropskih integracija kako na nivou Federacije BiH tako i BiH, te očuvanje i jačanje veza sa iseljeništvom, prevashodno sa drugom generacijom.
Okvirna finansijska sredstva i izvori	Utvrđuju se na godišnjem nivou
Period sprovođenja	Kraj 2023.g.
Nosioci	- Vlada Federacije BiH - Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica - Federalno Ministarstvo kulture i sporta - Federalno Ministarstvo obrazovanja i nauke, (u koordinaciji sa Ministarstvom civilnih poslova BiH i saradnji sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH) - kantonalne vlade - lokalne zajednice - NVO, uključujući i asocijacije mladih porijeklom sa područja FBiH a koje djeluju van BiH
Korisnici	Iseljeništo, akademska zajednica FBiH/BiH, donosioci odluka na svim nivoima vlasti u BiH i građani BiH

Opis mjere:

Integrirati omladinske, obrazovne, kulturne, sportske održive veze između institucija Federacije BiH na svim nivoima i organizacijama i pojedincima mladih iz iseljeništa. Ulaganje u kulturno-sportske programe i obrazovanje za mlade iz iseljeništa od posebnog je interesa za cjelokupno bosanskohercegovačko iseljeništo. Ove inicijative bi trebale biti formalnije podržane i priznate od strane institucija FBiH, kao i povezane sa drugim relevantnim akterima u BiH jer kombiniraju potencijal

iseljeništa – kulturno-historijske veze koje će se razvijati kroz znanje, interese i resurse aktera iseljeništa kroz saradnju na terenu. Ovo uključuje ne samo mogućnosti prijenosa znanja, već i stvara trajne veze između članova mladih iz iseljeništa i lokalnog stanovništva u BiH (FBiH), bazirajući se prvenstveno na druge generacije iseljeništa. Poticati saradnju vijeća mladih FBiH sa mladima iz iseljeništa (pojedincima i asocijacijama) u cilju održavanja njihovih veza sa zemljom porijekla.

Ovaj mjera treba da osigura podršku za dopunsko obrazovanje u dijaspori, kao i za uspostavljanje programa u Federaciji BiH koji će bitu u funkciji podrške mladima iz iseljeništa. Značaj učenja bosanskog/hrvatskog/srpskog jezika ima ogromnu sposobnost kreiranja stalnih veza druge generacije sa BiH. Ujedno, omladinske, obrazovne, kulturne i sportske manifestacije doprinose jačoj vezi bosanskohercegovačkog iseljeništa sa domovinom, što ima neupitan značaj za kreiranje i održavanje trajnih održivih veza sa iseljeništvom, a i jača postojeće kulturne i društvene procese u Federaciji BiH.

Strateški cilj 4: Uključenost mladih iz iseljeništa u razvojne politike Federacije BiH	
Prioritet	4.3. Izgradnja ljudskih kapaciteta institucija FBiH za saradnju sa mladima iz iseljeništa
Mjera:	4.3.1. Kontinuirano jačanje kapaciteta institucija na cijelom području FBiH
Cilj mjere:	U cilju jačeg uključenja mladih iz iseljeništa u društvene i ekonomske procese unutar FBiH, raditi na jačanju internih institucionalnih kapaciteta i mehanizama rada sa iseljeništvom na svim razinama vlasti u FBiH
Sadržaj:	4.3.1.1. U saradnji sa Federalnim ministarstvom raseljenih osoba i izbjeglica, Federalnim ministarstvom kulture i sporta, te predstavnika Vlade Federacije BiH, jačati kapacitete institucija na svim razinama u cilju komuniciranja sa mladima iz iseljeništa u svim razvojnim procesima FBiH. 4.3.1.2. Organizovanje seminara, tematskih radionica, treninga, i otvorenih stolova sa stručnim saradnicima sa ciljem izgradnje kapaciteta koji će omogućiti kontinuirano komuniciranje sa mladima iz iseljeništa. 4.3.1.3. Produblivanje saradnje sa medijima sa područja FBiH u cilju promocije saradnji sa iseljeništvom i razmjena informacija i znanja o ključnim aspektima od značaja za iseljeništvu i BiH.
Rezultat:	- Unaprijeđeni kapaciteti saradnje sa iseljeništvom na institucionalnom nivou na svim razinama vlasti u FBiH (2020.g.) kroz izgrađene interne institucionalne kapacitete komuniciranja, - Uspostavljeni modeli komunikacije sa predstavnicima mladih iz iseljeništa vezanim za unapređenje aktivnosti društvenih i ekonomskih procesa u FBiH, - Produbljena saradnja sa medijima u iseljeništvu te domaćim medijima na podsticanju uključenja mladih iz iseljeništa u javne politike (društveno-ekonomske procese) u FBiH.
Razvojni efekat	Povećanje saradnje sa mladima iz iseljeništa kroz jasne usluge vodi boljoj kulturno-historijskoj vezi koja jača razvojne društveno-ekonomske procese unutar Federacije BiH.
Okvira finansijska sredstva i izvori	Utvrđuju se na godišnjem nivou
Period sprovođenja	Kontinuiran rad sa predstavnicima institucija svih nivoa vlasti u FBiH u periodu budžetska godina 2020-2023.g.
Nosioci	- Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica - Federalno ministarstvo kulture i sporta - Federalno Ministarstvo obrazovanja i nauke - Vlada Federacije BiH - kantonalne vlade predstavnicima lokalnih zajednica
Korisnici	Iseljeništvu, akademska zajednica, donosioci odluka na svim nivoima vlasti u FBiH i građani FBiH

Opis mjere:

U cilju efikasne saradnje sa mladima iz iseljeništa a vezano za njihovo aktivno uključivanje u razvojne procese na nivou Federacije BiH, neophodno je kontinuirano raditi na

izgradnji kapaciteta mehanizama rada sa njima na svim institucionalnim razinama vlasti u FBiH.

Konkretno, kada govorimo o JLS, kantonima i FBiH, svi nivoi vlasti mogu učiniti više na uklanjanju prepreka i stvaranju uslova za uključivanje iseljeništa u društveno-ekonomski razvoj, a zbog čega je od ključne važnosti jačanje organizacijskih i kadrovskih institucionalnih kapaciteta. Kroz unapređenje znanja i razumijevanja da se kroz jačanje relevantnih strateških okvira, izgradnju čvrstih odnosa s mrežama mladih iz iseljeništa i olakšavanje njihovog učešća u razvoju lokaliteta, jačanju povezanosti iseljeništa sa određenim regijama, te njihovo kontinuirano uključivanje u javne politike koje su srž razvoja Federacije BiH/ BiH. Za sve navedeno, institucije na svim nivoima vlasti u Federaciji BiH i njihovi predstavnici trebaju imati bolje izgrađene kapacitete i vještine rada sa mladima radi razumijevanja njihovih potreba, znanja i kapaciteta te usmjeravanja istih u institucionalne okvire društvenog razvoja Federacije BiH. Također, kroz spoznaju potreba iseljeništa, moći će se ponuditi konkretnije usluge ka iseljeništvu, što bi svakako doprinijelo većoj saradnji.

Mjera podrazumijeva saradnju sa medijima sa područja Federacije BiH na promovisanju ovih aktivnosti te organizacija civilnog društva na produblivanju i jačanju veza (civilni sektor – institucije – mladi iz iseljeništa) te stalnoj edukaciji na održivosti i kvalitetu je od iznimne važnosti.

Kao primjer, kad je riječ o medijskoj potpori, mnoge TV, radio stanice, štampane i online publikacije i web portali mogu se koristiti za postizanje takve povezanosti. Mnoge iseljeničke skupine u zapadnim zemljama imaju posebne programe na lokalnom nivou i koriste razna sredstva informiranja za širenje vijesti o domovini. Ovo se može ohrabriti kroz angažman medijskih kanala u FBiH/BiH. Različiti nivoi vlasti moraju uložiti više napora da promovišu njima značajne inicijative.

ANEKS I STATISTIČKI PODACI, INSTITUCIONALNI OKVIR, STRATEŠKI OKVIR I SITUACIONA ANALIZA

I Uvod

Bosanskohercegovačko iseljeništvu je iznimno važan resurs za razvoj bosanskohercegovačkog društva bilo u društvenom ili ekonomskom kontekstu. Bosanskohercegovačko iseljeništvu je zainteresovano da jača veze sa domovinom, ali njihovi zahtjevi rastu i sve više su organiziraniji prema institucijama Bosne i Hercegovine/ Federacije BiH. Ključni izazovi koji stoje pred Federacijom Bosne i Hercegovine su povećanje privrednog rasta, gdje ekonomski jako iseljeništvu treba imati značajnu ulogu kroz investiciono i finansijsko mobilisanje, kao i mobilisanje ljudskih potencijala, znanja i vještina koje posjeduje.

Kad je riječ o jačanju društvenih procesa, prevashodno se misli na aktivnosti usmjerene na očuvanje maternjih jezika, kulture i indentiteta, unapređenja saradnje u oblasti obrazovanja, nauke, kulture i sporta, unapređenja informisanja, razmjene informacija i međusobne komunikacije, kao i podržavanje aktivnosti civilnog sektora u iseljeništvu i Federaciji BiH, koji doprinose jačanju veza iseljeništa sa domovinom.

Cilj strategije saradnje sa iseljeništvom Federacije BiH koja podržava i slijedi strategiju na nivou države, je prikazati strateške pravce rada sa iseljeništvom u Federaciji Bosne i Hercegovine u srednjoročnom periodu. Federalno ministarstvo rada i socijalne zaštite kroz ovaj dokument želi pokazati da ima jasnu viziju i strategiju dugoročnog rada sa iseljeništvom uzimajući u obzir sve tekuće promjene našeg društva i okruženja.

II Opšti statistički podaci o iseljeništvu Bosne i Hercegovine/ Federacije BiH

Pitanje sveukupnih statističkih pokazatelja migracijskih kretanja, predstavljaju izazov za svaku zemlju, uključujući i

Bosnu i Hercegovinu. Kada je riječ o iseljensu, zvanični podaci se oslanjaju na tzv. prijavljene odlaske u inostranstvo odnosno odjave prebivališta, čemu veliki broj iseljenika ne pribjegava. Usljed takvih okolnosti, veoma je važno osloniti se i na statističke podatke drugih važnih aktera, poput EUROSTAT-a, statističkih institucija zemalja prijema, Svjetske banke i drugih međunarodnih organizacija.

Migracijski profil Bosne i Hercegovine, predstavlja katalog zvaničnih statističkih podataka o migracijskim kretanjima u Bosni i Hercegovini i služi kao izvor zvaničnih agregatnih podataka, koji predstavljaju osnov za sagledavanje fenomena migracija u BiH.

"Prema dostupnim zvaničnim podacima agencija za statistiku zemalja prijema i diplomatsko-konzularnih predstavništava Bosne i Hercegovine, procjena ukupnog broja osoba koje žive u iseljensu, a koje vode porijeklo iz Bosne i Hercegovine, iznosi najmanje 2 miliona što čini 56,6% u odnosu na 3.531.159 ukupnog stanovništva u Bosni i Hercegovini.

Prema procjenama Svjetske banke taj postotak je nešto manji i iznosi 44,5 % što pozicionira Bosnu i Hercegovinu na 16. mjesto u svijetu po stopi emigracije u odnosu na broj stanovnika u zemlji (od ukupno 214 zemalja i teritorija obuhvaćenih u Migration and Remittances Factbook 2016).

Važno je napomenuti da se podaci Svjetske banke odnose samo na prvu generaciju bosanskohercegovačkih emigranata, te otuda i razlika u ukupnom broju i stopi emigracije u odnosu na ukupan broj stanovnika u zemlji.¹

Prema podacima koje navodi Migracijski profil BiH za 2017. godinu, zemlje u kojima živi najveći broj državljana BiH su Hrvatska (394.146), zatim Srbija (333.687), Nemačka (200.510), Austrija (170.864). Značaj broj državljana BiH živi i u SAD (125.442), Sloveniji (103.663), Švajcarskoj (59.685), Švedskoj (58.372), Kanadi (41.722).

Jedina institucija u BiH, koja raspolaže sa agregatnim podacima o broju državljana koji su odjavili prebivalište ili boravište radi iseljenja u inostranstvo je **Agencija za identifikacijska dokumenta, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine**. Prema njihovim podacima, u 2017. godini, 4.270 osoba je odjavilo boravak u Bosni i Hercegovini.

Prema podacima EUROSTAT-a za 2017. godinu, 20.251 državljanin BiH je prvi put regulisao boravak zemalja EU za tzv. plaćene poslove (visokoobrazovne, istraživačke, kao i plaćene poslove iz drugih razloga. Upravo, 19.679 osoba je iz drugih razloga dobilo vize zemalja EU. To ukazuje da postoji ozbiljan trend odlazaka iz BiH, ne samo visokoškoloovanih osoba, već i osoba drugih obrazovnih profila odnosno da se visokoobrazovani zapošljavaju na poslovima koja ne zahtjevaju visoku stručnu spremu. Istovremeno, u toku 2017. godine, 2.103 državljana BiH regulisalo je boravak po osnovu obrazovanja.

Po priznanju samih institucija u BiH, statistički podaci kojima raspolažu, često su nepotpuni i za istraživače nepouzdati. Po tome BiH, nije specifična u odnosu na mnoge druge zemlje, koje ulažu velike napore da na adekvatan način registruju spoljne migracije. S toga posebna pažnja se mora posvetiti uspostavljanju bilateralne saradnje i saradnje sa posebnim tijelima zaduženim za statistiku, koje mogu pružiti informacije značajne za BiH i njene spoljne migracije.

Kroz tu saradnju, potrebno je stremiti uspostavljanju statističkih biltena, koje se odnose na iseljensu BiH, imajući u vidu da što precizniji agregatni podaci, u kombinaciji sa kvalitativnim istraživanjima, predstavljaju osnovu analiza i zaključaka, koji su od značaja za planiranje javnih politika.

III Institucionalni okvir-ključne institucije i njihove nadležnosti

Za unapređenje saradnje sa iseljensu, u BiH izuzetno su značajni organi na svim nivoima vlasti: državnom, entitetskom i kantonalnom nivou. Potrebno je naglasiti i značaj institucija lokalne samouprave, odnosno osoba u lokalnim institucijama, koje su zadužene za saradnju sa iseljensu, imajući u vidu vezanost iseljenstva za mjesta svog porijekla u BiH. Upravo svi ovi organi i upravne organizacije imaju važnu operativnu ulogu u kreiranju, provedbi, monitoringu i evaluaciji politika koje uključuju saradnju sa iseljensu, kako u smislu zaštite i podrške ostvarenju interesa iseljenika u zemljama destinacije, tako i u BiH, uključujući njihovu punu uključenost u razvojne procese u zemlji.

1.1. Državni nivo

Članom V Ustava BiH, utvrđene su nadležnosti **Predsjedništva BiH i to:** vođenje spoljne politike, predstavljanje BiH u međunarodnim i evropskim organizacijama, vođenje pregovora za zaključenje međunarodnih ugovora BiH, izvršavanje odluka Parlamentarne skupštine, ali i koordinaciju, prema potrebi, sa međunarodnim i nevladinim organizacijama u BiH.²

Vijeće ministara BiH je odgovoran za sprovođenje smjernica i odluka u sljedećim oblastima: spoljna politika, politika spoljne trgovine, carinska i monetarna politika, finansije institucija države Bosne i Hercegovine i njene međunarodne finansijske obaveze, politika imigracije, izbjeglica i azila i regulacija ovih oblasti, međunarodna i međuentitetska primjena krivičnih zakona uključujući i odnose sa Interpolom, uspostavljanje i upravljanje opštom i međunarodnom komunikacionom opremom, uređivanje međuentitetskog saobraćaja, kontrola aviosaoobraćaja, podrška međuentitetskom usklađivanju, kao i po drugim pitanjima koja dogovore entiteti.

Parlamentarna skupština BiH, shodno članu IV Ustava BiH, nadležna je za donošenje zakona koji su potrebni za provođenje odluka Predsjedništva ili za vršenje funkcija Skupštine.

Zakonom o ministarstvima i drugim organima uprave BiH³, bliže su regulisane nadležnosti ministarstava i organa uprave na državnom nivou, među kojima se direktno mogu prepoznati i nadležnosti koje se direktno tiču odnosa sa iseljensu.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH nadležno je za kreiranje politike BiH prema iseljensu. (Član 12). Unutar ministarstva postoji Sektor za iseljensu. Sektor za iseljensu predlaže utvrđivanje politike i sprovodi utvrđenu politiku u oblasti iseljenstva; daje primjedbe, prijedloge i sugestije u pripremi zakona, podzakonskih akata i drugih propisa iz ove oblasti; prati i predlaže zaključivanjem bilateralnih sporazuma iz oblasti od značaja za iseljensu; prikuplja i obraduje statističke i druge podatke o iseljensu iz BiH, upravlja bazom podataka i radi na njenom održavanju i razvoju, podstiče različite oblike udruživanja i saradnje iseljenika i njihovih udruženja i pruža pomoć u njihovom radu; radi na redovnom informisanju bosanskohercegovačkog iseljenstva o stanju u BiH, a naročito o pitanjima od značaja za iseljensu; upoznaje nadležne organe u BiH sa problemima iseljenstva i prati rješavanje tih problema; ostvaruje saradnju sa klubovima i udruženjima iseljenih BiH građana, te koordinira aktivnosti u oblasti privredne, kulturne, obrazovne saradnje i informisanja; obavlja poslove pružanja stručne pomoći iseljenim BiH građanima u ostvarivanju i zaštiti njihovih prava i saraduje sa resornim ministarstvima u rješavanju ovih pitanja; priprema stručne izvještaje, informacije i analize iz

¹ Migracijski profil BiH za 2017. godinu. https://dijaspora.mhrr.gov.ba/wp-content/uploads/2018/05/MIGRACIONI-PROFIL_2017_-HRV.pdf, str.63

² <http://www.predsjednistvobih.ba/nadl/default.aspx?id=10005&langTag=bs-BA>

³ Zakon o ministarstvima i drugim organima uprave Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, 5/03, 42/03, 26/04, 42/04, 45/06, 88/07, 35/09 i 103/09

svoje nadležnosti; po odobrenju ministra informiše javnost o pitanjima iz svoje nadležnosti.

U okviru sektora djeluju sljedeće unutrašnje organizacione jedinice: Odsjek za statusna pitanja i informisanje i Odsjek za privrednu, obrazovnu, naučnu i kulturnu saradnju.

Ministarstvo vanjskih poslova BiH nadležno je za podsticanje, razvijanje i koordinaciju saradnje sa iseljeništvom iz BiH (Član 8).

Ministarstvo civilnih poslova BiH, koje obavlja poslove državljanstva, upis i evidenciju građana, zaštitu ličnih podataka, prijavljivanje prebivališta i boravišta, lične isprave, putne isprave i postupak evidentiranja registracije vozila (Član 15). Istovremeno, ovo ministarstvo nadležno je i za pitanja iz oblasti nauke, obrazovanja i kulture, te za organizaciju dodatnih časova jezika za iseljeništvom iz BiH.

Ministarstvo sigurnosti BiH nadležno je za kreiranje, staranje i provođenje politike useljavanja i azila, odnosno za politiku kretanja i boravka stranaca u BiH (Član 14).

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH nadležno je, između ostalog, za poslove od značaja za saradnju sa iseljeništvom poput vanjskotrgovinske politike i carinsko-tarifne politike u BiH, odnosno za poslovno okruženje, jedinstven ekonomski prostor te razvoj i promociju preduzetništva (Član 9). Ministarstvo je nadležno i za definiranje politike, tj. osnovnih principa za koordinaciju djelatnosti i usklađivanje planova entitetskih tijela vlasti i institucija na međunarodnom planu u područjima poljoprivrede, energetike, zaštite okoline, razvoja i korištenja prirodnih resursa, kao i turizma.

Agencija za statistiku BiH predviđena je kao samostalna upravna organizacija (Član 17), koja je u saradnji sa entitetskim zavodima provela popis stanovništva u BiH, uključujući i pitanja relevantna za vanjske migracije, odnosno za iseljeništvom BiH.

Agencija za rad i zapošljavanje BiH inicira zaključivanje međunarodnih ugovora u oblasti zapošljavanja i učestvuje u pregovorima o zaključivanju međunarodnih ugovora u oblasti socijalnog osiguranja za dio nezaposlenosti i prati njihovo provođenje u saradnji sa zavodima za zapošljavanje entiteta i BD BiH, prikuplja inostrane i domaće zahtjeve i informacije o ponudi i potražnji domaće i strane radne snage, a u saradnji sa entitetskim zavodima za zapošljavanje i Zavodom za zapošljavanje BD BiH realizuje te ugovore u granicama svojih nadležnosti i mogućnosti tržišta rada u BiH.

Agencija za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine (IDDEEA) je osnovana Zakonom o Agenciji u junu 2008. godine ("Službeni glasnik BiH" broj 56/08).

IDDEEA je nadležna za donošenje standarda iz oblasti identifikacionih dokumenata, administraciju i održavanje servera na kojima se nalaze podaci iz centralnih evidencija, hostovanje aplikacija putem kojih nadležni organi vode upravne postupke oko izdavanja ličnih dokumenata, održavanje mreže za prenos podataka između institucija sa svih nivoa vlasti i personalizaciju (štampanje) ličnih dokumenata.

Agencija za unapređenje stranih investicija u BiH, između ostalog, pruža podršku direktnim stranim investicijama i olakšava priliv stranih ulaganja u BiH. Agencija saraduje s institucijama vlasti investitorima, te pomaže nadležnim vlastima da poboljšaju zakonski okvir za strana ulaganja.

Direkcija za ekonomsko planiranje BiH, između ostalog, nadležna je za koordinaciju pripreme razvojnih dokumenata BiH, uz jačanje kapaciteta za izradu dokumenata te ubrzanje procesa značajnih za pristup EU. U okviru ove direkcije postoji i Sektor

za koordinaciju pripreme, za monitoring implementacije i evaluaciju razvojnih dokumenata.

Centralna banka BiH, između ostalog, direktno ili preko svojih glavnih jedinica prikuplja statističke podatke od nadležnih institucija Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, o ekonomskim i finansijskim pitanjima, pod uslovom da relevantni nadležni organi takve podatke ne smatraju povjerljivim. U tu svrhu, ona saraduje s nadležnim institucijama drugih država i sa međunarodnim organizacijama. Osim ovih institucija potrebno je spomenuti i **Centralnu izbornu komisiju**, važnu u procesu uključivanja iseljeništvom u izborni proces, kao i mnoge institucije na entitetskom, kantonalnom i lokalnom nivou vlasti. Stoga bi učešće različitih aktera iz različitih sektora i nivoa vlasti bilo potrebno pri definiranju širih politika u vezi s iseljeništvom, odnosno njegovim vezivanjem za razvoj u BiH.

1.2. Federacija BiH

Angažovanje iseljeništvom u razvoju zemlje zahtijeva usklađene napore niza institucionalnih, nevladinih i privatnih aktera koji mogu voditi ka pozitivnim promjenama – gdje svaki nivo vlasti ima jasnu ulogu. S odgovarajućim političkim alatima i finansijskim sredstvima, entitetske institucije mogu biti pokretačka snaga koja doprinosi angažmanu iseljeništvom u razvoju zemlje.

U Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH), **Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica** vrši upravne, stručne i druge poslove utvrđene zakonima iz nadležnosti FBiH, koji se odnose na raseljene osobe, izbjeglice, povratnike i iseljeništvom, sa aspekta nadležnosti FBiH.

Pored Federalnog ministarstva raseljenih osoba i izbjeglica, ostale institucije na nivou FBiH imaju nadležnosti za posebne stručne oblasti uključujući privredni razvoj, finansije, poljoprivredu, turizam, obrazovanje, zdravstvo i socijalnu zaštitu. Stoga, nadležna ministarstva za navedene oblasti su također relevantna za efikasan angažman sa iseljeništvom, imajući u vidu njihove kompetencije u kontekstu održivog razvoja, iako nemaju eksplicitnu nadležnost niti prethodno iskustvo u kontekstu saradnje s iseljeništvom. U nastavku je kratak pregled institucija na nivou FBiH koji mogu biti od značaja za umrežavanje sa iseljeništvom:

Federalno ministarstvo okoliša i turizma vrši upravne, stručne i druge poslove iz nadležnosti Federacije Bosne i Hercegovine koji se odnose na okoliš i turizam, uključujući između ostalog i izradu strategije i politike razvoja turizma i ugovorisanje i usmjeravanje dugoročnog razvoja turizma u okviru cjelovitog privrednog sistema. Ministarstvo može imati značajnu ulogu kada je riječ o uključivanju iseljeništvom u razvojne inicijative po pitanju razvoja turizma.

Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta vrši upravne, stručne i druge poslove iz nadležnosti Federacije koji se odnose na poticanje razvoja, poduzetništva i obrta, uključujući jačanje konkurentnosti kroz primjenu inovacija i uvođenje savremenih tehnologija u oblasti poduzetništva i obrta, stvaranje poduzetničke infrastrukture, osposobljavanje poduzetnika i obrtnika kroz redovno i dopunsko obrazovanje i druge poslove utvrđene zakonom. Ministarstvo može imati značajnu ulogu kada je riječ o uključivanju iseljeništvom u ekonomski razvoj FBiH.

Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, nadležno za zakonske, upravne i stručne poslove iz nadležnosti Federacije BiH koje se odnose na energetske razvoj, razvoj rudarstva i industrije, te vodi utvrđenu politiku i izvršava zakone koje utvrđuje organ zakonodavne vlasti, te obavlja ostale upravne i stručne poslove na području Federacije BiH. Ministarstvo može imati značajnu ulogu kada je riječ o uključivanju iseljeništvom u ekonomski razvoj FBiH.

¹ http://www.mhrr.gov.ba/organizaciona_struktura/default.aspx?id=5&langTag=bs-BA

Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva vrši upravne, stručne i druge poslove utvrđene zakonom koji se odnose na nadležnost Federacije BiH iz oblasti poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i veterinarstva. Ministarstvo može imati značajnu ulogu kada je riječ o uključenju iseljništva u ekonomski razvoj FBiH.

Federalno ministarstvo trgovine, u skladu sa zakonom, obavlja upravne, stručne i druge poslove iz nadležnosti Federacije BiH, koji se odnose na: trgovinu, funkcionisanje jedinstvenog tržišta, uticaj privrednog sistema i ekonomske politike na tržište roba i usluga; odnose ponude i potražnje, cijene roba i usluga; zaštitu potrošača. Ministarstvo može imati značajnu ulogu kada je riječ o uključenju iseljništva u ekonomski razvoj FBiH.

Federalno ministarstvo kulture i sporta vrši upravne, stručne i druge poslove iz nadležnosti Federacije BiH, koji se odnose na koordinaciju u: naučnoistraživačkoj djelatnosti u oblasti zaštite i korištenja kulturno-historijskog naslijeđa; muzejskoj, arhivarskoj, bibliotekarskoj, izdavačkoj, pozorišnoj, muzičkoj, likovnoj i filmskoj djelatnosti, djelatnosti ustanova, udruženja, fondacija i drugih pravnih lica u oblasti umjetnosti, kulture, sporta i mladih; unapređivanju djelatnosti u oblasti kulture, sporta i mladih, kao i druge poslove utvrđene zakonom. Ministarstvo može imati značajnu ulogu kada je riječ o uključenju iseljništva u društveni razvoj FBiH.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke vrši upravne, stručne i druge poslove utvrđene zakonom, a koji se odnose na koordiniranje planiranja i aktivnosti u oblasti: predškolskog, osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja, pedagoških standarda i prostornih normativa, opreme i nastavnih sredstava predškolskog, osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja i odgoja; nostrifikacije i ekvivalencije inostranih školskih svjedodžbi i diploma; stručnog obrazovanja i usavršavanja nastavnog osoblja; udžbenika za osnovno i srednje obrazovanje; implementacije Bolonjskog procesa; naučnoistraživačkog rada na unapređenju odgojno-obrazovnog rada; dačkog i studentskog standarda; razvoja naučno-istraživačke djelatnosti; koordiniranja naučnoistraživačkih i istraživačko-razvojnih aktivnosti; razvoja naučnoistraživačkih organizacija; podsticanja fundamentalnih primjenjenih istraživanja; razvoja investicionih tehnologija i kadrova u naučnoistraživačkoj djelatnosti; praćenja inovacija, razvoja i unapređenja tehnologija; koordiniranja u ostvarivanju prava mladih u oblasti obrazovanja i nauke i druge poslove utvrđene zakonom. Ministarstvo može imati značajnu ulogu kada je riječ o uključenju iseljništva u društveni razvoj FBiH.

Federalno ministarstvo prometa i komunikacija vrši upravne, stručne i druge poslove utvrđene zakonom koji se odnose na ostvarivanje nadležnost Federacije u oblasti prometa i komunikacija, i to: cestovni promet i javne ceste, željeznički, zračni, pomorski, riječni i jezerski promet; cjevovodni promet; sigurnost cestovnog, željezničkog, zračnog, pomorskog, riječnog i jezerskog prometa; kontrolu letenja; telekomunikacije i poštu osim uspostavljanja i funkcionisanja zajedničkih i međunarodnih komunikacijskih uređaja; inspektorski nadzor u oblasti javnih cesta cestovnog, željezničkog, zračnog, pomorskog, riječnog i jezerskog prometa i vrši druge poslove utvrđene zakonom. Ministarstvo može imati značajnu ulogu kada je riječ o uključenju iseljništva u ekonomski razvoj FBiH.

Federalni zavod za statistiku Federacije BiH zadužen za pružanje statističkih analiza i izvještaja Federacije BiH.

Federalni zavod za zapošljavanje je javna ustanova koja je zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba Federacije BiH osnovan u cilju sprovođenja politike i mjera u oblasti rada i zapošljavanja, socijalne sigurnosti nezaposlenih, unapređenja zapošljavanja, profesionalne orijentacije, obuke i prekvalifikacije, te objedinjavanja evidencije

u oblasti rada i zapošljavanja, i drugih poslova iz ove oblasti. Zavod može imati značajnu ulogu kada je riječ o uključenju iseljništva u ekonomski razvoj FBiH.

Federalni zavod za programiranje razvoja je najodgovornija federalna institucija za cjelokupan proces strateškog planiranja u Federaciji BiH. Zavod radi analize društveno-ekonomskih tokova, makroekonomske analize, vrši horizontalnu koordinaciju strateškog planiranja na nivou federalnih ministarstava i institucija, te vertikalnu koordinaciju prema kantonima i Direkciji za ekonomsko planiranje BiH.

Pored ministarstava i zavoda, bitno je spomenuti i ulogu finansijskih institucija, kao što je Razvojna banka FBiH, koji mogu biti vrlo relevantni kada je u pitanju održivi ekonomski napredak. Konkretno, kroz kreiranje atraktivnih finansijskih proizvoda koji se nude u cilju održivog razvoja, može se dodatno ojačati privredna veza domaćih poduzetnika sa iseljništvom, te podstaknuti uključenje iseljništva u razvojne projekte u sklopu privatnog sektora. Pored toga, Privredna komora Federacije BiH je asocijacija koja je osnovana u cilju unapređenje privrede i poduzetništva, promocije privrede Federacije BiH, pružanja stručnih savjetodavnih usluga članovima i kantonalnim/županijskim komorama u pripremama za izradu projekata, te druge poslove vezano za ostvarivanja funkcija Komore FBiH.

Kada govorimo o FBiH, administrativna struktura uključuje kako kantonalnu vlast tako i **jedinice lokalne samouprave (JLS)**. Naime, deset kantona predstavljaju drugi nivo lokalne autonomije, te su relevantni akteri kada je riječ o saradnji s iseljništvom. **Kantoni** u Federaciji BiH su nadležni za: utvrđivanje obrazovne politike, uključujući donošenje propisa o obrazovanju i osiguranje obrazovanja; politike zdravstva u skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti utvrđivanje i provođenje kulturne politike; utvrđivanje stambene politike, uključujući donošenje propisa koji se tiču uređivanja i izgradnje stambenih objekata; utvrđivanje politike koja se tiče reguliranja i osiguranja javnih službi; donošenje propisa o korišćenju lokalnog zemljišta, uključujući zoniranje; donošenje propisa o unapređenju lokalnog poslovanja i dobrotvornih aktivnosti; donošenje propisa o lokalnim postrojenjima za proizvodnju energije i osiguranje njihove dostupnosti; stvaranje i primjenu politike kantonalnog turizma, razvoj turističkih resursa.

JLS su također ključni akteri zainteresirani za unapređenje njihove interakcije i povezanosti s iseljništvom, kao i da doprinos iseljništvom stave u funkciju lokalnog razvoja.

Nadležnosti jedinica lokalne samouprave pripadaju u jedan od najbitnijih elemenata koji karakterišu lokalnu samoppravu, odnosno djelokrug njenog obima, u šta spadaju: donošenje budžeta; donošenje programa i planova razvoja; uređenja prostora i donošenje prostornih, urbanističkih i provedbenih planova; utvrđivanje politike korištenja i utvrđivanje visine naknada za korištenje javnih dobara, utvrđivanje i vođenje politike raspolaganja, korištenja i upravljanja građevinskim zemljištem, utvrđivanje politike upravljanja i raspolaganja imovinom jedinice; utvrđivanje politike upravljanja prirodnim resursima; organiziranje i unapređenje lokalnog javnog prijevoza i druge nadležnosti.

Značajno je naglasiti ulogu JLS kada je riječ o angažovanju iseljništva u kontekstu lokalnog razvoja, konkretno kroz investicije na lokalnom nivou što doprinosi zapošljavanju unutar zajednice, povećanje zaposlenosti, jačanju mreža sa iseljništvom kroz lokalna udruženja, te jačanju usluga koje lokalne administracije mogu pružiti ka iseljništvu u cilju održavanja i jačanja postojećih, te kreiranju novih veza sa iseljništvom porijeklom iz date lokalne zajednice.

Trenutno, sedam od deset kantona imaju osobu koja obavlja ulogu koordinatora za iseljništvo ispred kantona; preko 25 jedinica lokalnih zajednica je imenovalo koordinatora za iseljništvo.

Primarna uloga koordinatora za iseljenišvo jeste da uključi iseljenišvo u lokalne razvojne tokove kao i da koordinira napore ispred lokalnih zajednica i kantona pri pružanju usluga i informacija relevantnih za iseljenišvo iz BiH.

IV Strateški okvir i prepoznatost važnosti iseljenišva u ključnim strateškim dokumentima¹

1.3. Državni nivo

Na nivou BiH, usvojeni su strateški dokumenti od posebnog značaja za kreiranje politike prema iseljenišvu. U cilju pregleda trenutne situacije u vezi sa uvrštavanjem koncepta migracija i razvoja u izradu i realizaciju javnih politika uzeti su u obzir pojedini sektorski strateški dokumenti na državnom, entitetskom, kantonalnom i lokalnom nivou, s naglaskom na one sektore uz koje se može povezati razvojni potencijal iseljenišva.

Politika o saradnji sa iseljenišvom (2017.g.) je dokument Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH usvojen od strane Vijeća ministara BiH, kojim se, po prvi put institucionalizira saradnja između BiH i njenog iseljenišva. Dokument uspostavlja tri glavna strateška cilja: razvoj pravnog sistema i institucionalnih kapaciteta, pružanje podrške iseljenišvu i unapređenje saradnje, stvaranje uslova za veći doprinos iseljenišva razvoju BiH. U okviru prvog cilja, dokument predviđa donošenje okvirne strategije saradnje sa iseljenišvom, zakonskog okvira, razvijanje mehanizama međuinstitucionalne koordinacije za saradnju sa iseljenišvom, jačanje kapaciteta institucija BiH, te lokalne samouprave za saradnju sa iseljenišvom, odnosno praćenje emigracijskih tokova i izvještavanja o tome. U okviru drugog cilja, dokument predviđa aktivnosti usmjerene na praćenje ostvarivanja prava i interesa iseljenika u BiH i zemljama prijema, jačanje kapaciteta organizacija u iseljenišvu i mehanizama predstavljanja iseljenišva u zemljama prijema i BiH. Predviđene su i aktivnosti usmjerene na očuvanje maternjih jezika, kulture i identiteta, unapređenje saradnje u oblasti privrede, obrazovanja, nauke, kulture i sporta, unapređenja informisanja, razmjene informacija i međusobne komunikacije, kao i podržavanje aktivnosti civilnog sektora u iseljenišvu i BiH, koji doprinose jačanju veza BiH i iseljenišva. U okviru trećeg cilja, dokument je predvidio sveobuhvatne aktivnosti usmjerene na: promovisanje iseljenišva i njegovih razvojnih resursa, te njihovo investiciono i finansijsko mobilisanje, zatim mobilisanje ljudskih potencijala, znanja i vještina iseljenišva, kao i podršku filantropskim i humanitarnim aktivnostima iseljenišva. Dokument predviđa i uspostavljanje posebnih nagrada odnosno priznanja za različite doprinose iseljenišva. Kao što to ovaj dokument i navodi, po prvi put, BiH, Politikom o saradnji sa iseljenišvom pokazuje jasno opredjeljenje države da se iseljenišvu stavi na raspolaganje, prepozna njegov potencijal i pruži svu neophodnu podršku u ostvarivanju prava u zemlji i inostranstvu.²

Dokument detaljno razrađuje aktivnosti za razvoj saradnje sa iseljenišvom u oblasti obrazovanja i nauke, i mobilizaciju njihovih ljudskih potencijala, znanja i vještina. *Unapređenje saradnje* planira se kroz povezivanje obrazovnih i naučnih institucija i pojedinaca iz BiH sa iseljenicima i njihovim organizacijama; razmenu učenika, studenata i profesora; promovisanje obrazovanja studenata iz iseljenišva na visokoobrazovnim ustanovama u BiH; uključivanje naučnika i stručnjaka porijeklom iz BiH u naučno-istraživačke projekte u BiH; programe virtuelnog povratka stručnjaka, njihove mobilnosti i umrežavanja; pravljenje liste naučnih projekata u BiH i činjenjem ih dostupnim iseljenišvu. Istovremeno, očekuje se da i

iseljenišvo u aktivnostima koje provodi u zemlji prijema, uključuje institucije iz BiH i povezuje ih sa svojim institucijama. Podržaće se i aktivnosti organizacija civilnog društva u iseljenišvu i udruženja iseljenika u zemljama prijema kojima se unapređuje saradnja iseljenišva i BiH u oblasti nauke i obrazovanja (organizovaće se civilni forumi – susreti organizacija iz iseljenišva i BiH). Planira se i mapiranje iseljenišva u zemljama s velikim brojem iseljenika iz BiH, sa ciljem pribavljanja informacija o broju i profilu iseljenika u zemljama prijema, sa posebnim naglaskom na ekonomske i akademske potencijale u iseljenišvu. *Mobilizacija potencijala* stručnjaka u iseljenišvu (naročito u oblasti medicine i informacionih tehnologija, kao i predavača na univerzitetima) obuhvata sledeće aktivnosti: uključivanje eksperata i naučnika iz iseljenišva u izradu studijskih programa, u svojstvu gostujućih predavača (naročito u oblasti zdravstva), programe prenošenja znanja putem mentorstva, povremenih posjeta, online konsultacija, ljetnih škola, seminara i kongresa (naročito u oblasti zdravstva), zatim uključivanje naučnika iz iseljenišva u rad tijela nadležnih za razne segmente nauke, nalaženje mogućnosti da naučnici iz iseljenišva uključe istraživače i institucije iz BiH u svoje projekte, podršku zajedničkim projektima domaćih i naučnika iz iseljenišva u okviru kojih će nastati naučni rezultati i međunarodni kontakti potrebni za uspješnije privlačenje evropskih sredstava, podršku programima prenošenja stručnog znanja i obuke uz uključivanje stručnjaka iz iseljenišva, prenošenje novih tehnologija usmjereno na jačanje ekonomskog razvoja itd. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH u saradnji sa Ministarstvom vanjskih poslova BiH planira da uspostavi mehanizam za prenošenje znanja iz iseljenišva u BiH, odnosno mehanizam koji će povezati privrednike i stručnjake iz iseljenišva iz različitih oblasti sa institucijama, organizacijama i pojedincima u BiH. Nosioci aktivnosti utvrđenih u Politici su Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Ministarstvo vanjskih poslova uz aktivno učešće institucije sa svih nivoa vlasti u skladu sa svojim nadležnostima, uz podršku civilnog sektora, posebno organizacija iseljenišva, kao i međunarodnih organizacija.

Strategija u oblasti migracija i azila BiH (2016-2020.g.) ima osam strateških ciljeva, od kojih je jedan i "Jačanje institucionalnih kapaciteta u BiH u cilju povezivanja migracije i razvoja". U okviru ovog cilja predviđena su dva seta mjera - prvi u vezi sa imigracijom i razvojem pod vođstvom Ministarstva sigurnosti (Sektora za imigraciju), i drugi u vezi sa emigracijom i razvojem koji vodi MLJPI (Sektor za iseljenišvo). U okviru ovog drugog seta mjera (mjere 6.2), Akcionim planom 2016-2020.g., predviđene su aktivnosti na poboljšanju pravnog i institucionalnog okvira za saradnju sa iseljenišvom (razvijanje sistema praćenja emigracionih trendova, jačanje kapaciteta MLJPI i podrška drugim institucijama različitih nivoa vlasti i civilnom sektoru za uključivanje iseljenišva s ciljem doprinosa razvoju BiH).

U **Strategiji vanjske politike Bosne i Hercegovine 2018–2023.g.**, navodi se, da će se vanjska politika Bosne i Hercegovine usmjeriti na privlačenje što većeg broja visokoobrazovanih i poslovno aktivnih osoba poreklom iz Bosne i Hercegovine. Diplomatsko-konzularna predstavništva će održavati intenzivnu komunikaciju i susrete sa udruženjima iseljenika u svrhu upoznavanja potencijala iseljenišva Bosne i Hercegovine, sa naglaskom na stručne i visokoobrazovne kadrove. Pomagaće i mapiranje iseljenišva.

U nacrtu **Strategije razvoja nauke u BiH 2017-2022.g.**, jedan od ciljeva je "Uključivanje naučnog iseljenišva u istraživački prostor BiH". Predviđa se podrška naučnog iseljenišva u razvoju kadrova (obuka na domaćim univerzitetima ili u inostranstvu i dokvalifikacija), razvoju sistema vrednovanja i praćenja kvaliteta rada u oblasti naučnoistraživačke i istraživač-

¹ U ovom segmentu dat je pregled ključnih strateških dokumenta, u delovima ocene stanja, apostrofirani su delovi ključnih dokumenata relevantnih za dati sector.

² <http://www.mhrr.gov.ba/iseljenistvo/Dokumenti/PolitikaB%20final1.pdf>

ko-razvojne djelatnosti, izradi naučno-tehnološke baze podataka i unapređenju izdavaštva. Očekuje se njihova pomoć u uključivanju u evropske tokove nauke i tehnologije i međunarodnu saradnju. Zato se planira: stvaranje zakonskih i drugih pretpostavki za nesmetan transfer znanja i tehnologija u oba smjera; mogućnost dodeljivanja statusa pridruženog naučnog savjetnika naučnicima iz BiH, zaposlenim u inostranstvu; stvaranje uslova (organizacijskih i finansijskih) da evaluiraju istraživačke projekte od strateškog značaja; uključivanje pripadnika naučnog iseljeništa iz BiH u registar kompetentnih recenzentata iz BiH i inostranstva; detaljno mapiranje naučnog iseljeništa iz BiH u razvijenim zemljama prijema; uključivanje pripadnika naučnog iseljeništa u sve procese i programe u BiH koji doprinose razvoju naučno-istraživačke, istraživačko-razvojne i inovativne djelatnosti (učestvovanje, zajedno sa njihovim matičnim institucijama, i u projektima javnog i privatnog partnerstva, u privredi); podizanje svesti o doprinosu naučnog iseljeništa sveobuhvatnom razvoju BiH i promovisanje uspješnih naučnika i pronalazača iz BiH i naučnog iseljeništa; i stimuliranje donacija i raznih oblike učešća naučnog iseljeništa u razvoju nauke i istraživanja u BiH, putem poreskih olakšica.

U dokumentu **Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016-2026.g.**, prepoznata je važnost mobilnosti i međunarodne saradnje, ali ne i mogući doprinos naučnog iseljeništa. Podrška iseljeništa bila bi posebno značajna kod tri prioriteta: Pod prioritetom "Naučno-istraživački rad", planira se usaglašavanje sektorskih prioriteta područja za razvoj naučno-istraživačkog rada na visokoškolskim ustanovama i izrada institucionalnih planova razvoja; programi usavršavanja akademskog osoblja; i finansiranje međunarodne saradnje i umrežavanja. Također se planira da se u skladu sa Strategijom mobilnosti EHEA 2020 "Mobilnost za bolje učenje" izradi dokumenti o mobilnosti. Kod prioriteta "Povezanost tržišta rada i visokog obrazovanja", planira se da se istraživačkom radu i inovacijama na VŠU da visok prioritet, kao i da se unaprijedi zakonodavstvo i praksa u oblasti priznavanja kvalifikacija u svrhu zapošljavanja ili nastavka školovanja. Pod prioritetom "Internacionalizacija" planira se međunarodna mobilnost, umrežavanje i projekti, kao i izrada studijskih programa na stranim jezicima.

1.4. Federacija BiH

Kroz Politiku o saradnji s iseljeništvom, kada je riječ o definisanju strateškog dokumenta za saradnju s iseljeništvom a imajući u vidu se pitanje pitanje iseljeništa mora posmatrati na holistični način, predviđeno je uključivanje nadležnih institucija Federacije BiH, kantona i općina.

Strategija razvoja FBiH 2010-2020.g. se dotakla pitanja iseljeništa u kontekstu socio-ekonomskog razvoja i to:

- Kada je riječ o razvoju kompetentnosti ljudskih resursa, predviđeno je razvijanje oblika umrežavanja akademskog iseljeništa s lokalnim institucijama (3.3);
- Kada je riječ o monetarnoj politici, tačnije razvoju finansijskog tržišta, predviđeno je stvaranje uslova za povećanje štednje i investicija, kroz mjere razvoja novih i unapređenje postojećih finansijskih proizvoda, unapređenje sistema poreskih olakšica za finansijsku štednju, kao i uslova za aktiviranje investicionog potencijala i resursa iseljeništa;
- Kada je riječ o razvoju turizma, kako bi se stimulisala ulaganja u turizam neophodno je ukazati na potrebu poticaja, te posebnu promociju prema iseljeništvu;
- Kada je riječ o razvoju sporta i kulture, diplomatsko-konzularna predstavništva BiH svojom aktivnošću će doprinijeti učešću predstavnika BiH na manifesta-

cijama koje se realizuju u inostranstvu, te će se konkretizovati sadržaji i aktivnosti u oblasti kulturnog prezentiranja i saradnje u zemljama prijema; nadalje, na osnovu interesa naše države da ostvari neprekidnu kulturno-obrazovnu vezu sa iseljeništvom, planira se osnivanje kulturno-informativnih centara BiH u zemljama prijema sa najmnogobrojnijim iseljeništvom.

Strategije razvoja sedam kantona (Bosansko-podrinjski, Srednjobosanski, Posavski, Sarajevski, Tuzlanski, Unsko-sanski i Zeničko-dobojski kanton) koje uključuju pitanja koja se tiču iseljeništa predstavljaju izvrstan okvir politika za dalje napore, kako bi se olakšala saradnja i doprinos iseljeništa u lokalnom i regionalnom razvoju. Nekoliko primjera je dato u nastavku.

- U razvojnoj strategiji Tuzlanskog kantona za 2016-2020.g., fokus rada sa iseljeništvom je stavljen pod obrazovanje, gdje se strateški opredijelilo za međunarodno naučno-istraživačke projekte te angažovanje naučnog iseljeništa u pružanju podrške razvoju naučno-istraživačkih kapaciteta na području Tuzlanskog kantona.
- Strategija razvoja Bosansko-podrinjskog kantona Goražde za period 2016.-2020. godine, akcentat rada sa iseljeništvom stavlja na privrednu saradnju gdje je težište na unapređenju poduzetničke infrastrukture i poslovnog okruženja.
- Posavski kanton je kroz svoju razvojnu strategiju prepoznao značajan je utjecaj iseljeništa u turizmu (dolasci i promocija). Razmatrajući procjene iseljenog stanovništva, kao i trendove u posljednjih sedam godina, pri čemu od ukupno registrirano iseljenog stanovništva 85% odnosi na Republiku Hrvatsku, potom Njemačka i Austrija, može se zaključiti da značajan broj registriranih dolazaka i noćenja predstavlja dolazak iseljeništa u Posavsku županiju.
- Kanton Sarajevo, u svom daljem strateškom razvoju (strategija razvoja Kantona za 2016-2020.g.), kod povećanja efikasnosti i kvaliteta društveno-ekonomskog razvoja vidi participaciju iseljeništa kao strateški bitan element, gdje je jedna od ideja da se radi na uspostavi upravnog tijela za rad sa iseljeništvom.
- Razvojne potrebe Unsko-sanskog kantona se jasno vežu na razvijanje stimulativnih mjere za povratnike iz iseljeništa u investicijske aktivnosti Kantona.
- Srednjobosanski kanton je fokusiran na ostvarivanje zvanične saradnje sa iseljeništvom putem organizacija civilnog društva, poput udruženja Reunion Novi Travnik, a aktivnosti se prevashodno odnose na kulturna dešavanja i vezivanje iseljeništa za domicilne lokalne zajednice. Planiran je jači fokus ka poslovnom umrežavanju u narednom periodu.
- Zeničko-dobojski kanton je stavio fokus na jačanje ekonomskih veza sa iseljeništvom, uključujući i mapiranje poslovnog iseljeništa u nizu lokalnih zajednica. Također, kroz aktivno jačanje kapaciteta za uspješnu saradnju sa iseljeništvom, fokus je na uvođenju mehanizama komunikacije i dugoročne saradnje.

U prethodnim godinama, u praksu planiranja u BiH uključen je aspekt angažmana i doprinosa iseljeništa lokalnom razvoju kroz lokalne razvojne strategije. Naime, do sada je preko 25 JLS na nivou FBiH sistemski uvrstilo ulogu iseljeništa u integralne lokalne razvojne strategije, uključujući i konkretne razvojne projekte. U samim strateškim dokumentima, dat je kratki pregled stanja po pitanju iseljeništa u lokalnim zajednicama, te su navedeni konkretni strateški prioriteta i

razvojne inicijative u cilju ostvarivanja rezultata. Najčešće, riječ je o:

- Projektima umrežavanja domicilnog stanovništva i iseljeništa porijeklom iz date lokalne zajednice uključujući povezivanje sa organizacijama i asocijacijama, organiziranje "dana dijaspore", unapređenju načina informisanja iseljeništa, uključujući razvoj interaktivnih web portala i/ili sekcije postojećih kanala informisanja sa informacijama relevantnim za iseljeništo;
- Razvoju usluga za iseljeništo, koje može ponuditi lokalna administracija kao što je niz e-servisa, npr. 48-satni servis za iseljeništo gdje se svako pitanje iz iseljeništa adresira u roku od 48 sati te usluga e-matičara;
- Podršci investicijama i jačanju ekonomskih veza npr. kroz formiranje ureda za iseljeništo koji može dati svu podršku potencijalnim investitorima/ građanima u iseljeništu.

Važno je istaći da su uspostavljene i funkcije koordinatora za pitanja iseljeništa u navedenim jedinicama lokalne samouprave, sa potrebnim znanjem da mogu na odgovarajući način komunicirati i usmjeriti saradnju s iseljeništom. Također su uvedene lokalne administrativne i informacijske usluge za iseljeništo, doprinoseći da pružanje usluga na lokalnoj razini ima u vidu i potrebe iseljeništa. Osim toga, kontinuirano se radi na osmišljavanju i implementaciji lokalnih razvojnih intervencije s ciljem uključivanja iseljeništa u lokalni razvoj a što direktno doprinosi stvaranju novih radnih mjesta, unapređenju životnog standarda te stvaranju konkurentnosti unutar lokalnih zajednica. Uvođenjem koncepta saradnje sa iseljeništom u neke od strateških dokumenata na nivou kantona i JLS, iniciran je put ka vertikalnom usklađivanju politika i prioriteta za angažman sa iseljeništom.

V Situaciona analiza

1.5.

1.6. I stub: Ocjena institucionalnog i normativnog okvira vezanog za iseljeništo

1.7.

1. Horizontalna i vertikalna koordinacija i institucionalne pretpostavke

Potreba konstantnog i kontinuiranog promišljanja institucionalnog i normativnog okvira, predstavlja osnovu uspješnog uključivanja koncepta migracija u razvojne politike. Analiza normativno-strateškog okvira ukazuje da u BiH, na državnom nivou, **postoji prepoznatost** važnosti kreiranja politika prema iseljeništu.

Osnova daljeg razvoja institucionalnog i normativnog okvira data je u dokumentu **Politika o saradnji sa iseljeništom (2017)**, koji BiH pruža okvir razvoja politika za uključivanjem iseljeništa u razvojne politike na svim nivoima vlasti. Upoređivanje navedenih strateških dokumenata ukazuju na potrebu za tješnjom saradnjom i koordinacijom nosioca realizacije dokumenata i *ujednačavanje sadržaja dokumenata*, odnosno izradu i ujednačavanje akcionih planova, pogotovo dopunjavanje "Prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016-2026.g.", u kojima se naučno iseljeništo BiH, ne spominje. Istovremeno, Akcioni plan u oblasti Strategije o migracijama i azilu, takođe predviđa aktivnosti od značaja za izradu strategija saradnje sa iseljeništom. Istovremeno, mogu se detaljnije razraditi aktivnosti diplomatsko-konzularnih predstavništva, što je Ministarstvo vanjskih poslova i službeno zamoljeno – da planira aktivnosti definisane Politikom o saradnji sa iseljeništom u dokumentima u procesu izrade (Zakon o

vanjskim poslovima i Strategija vanjskih poslova Bosne i Hercegovine)¹.

Na važnost jačanja horizontalnih i vertikalnih veza institucija, kao i horizontalne primjene strateških okvira ukazuje upravo i dokument Politika o saradnji sa iseljeništom. Politika o saradnji sa iseljeništom predviđa i uspostavu međuresornog **savjetodavnog tijela za koordinaciju saradnje sa iseljeništom**, koje će pratiti sprovođenje Okvirne strategije. Na lokalnom nivou uspostavljena je **mreža koordinatora za iseljeništo iz jedinica lokalne samouprave**, priprema se obuka novih koordinatora, razmena iskustva, izrada adresara koordinatora i promovisanje aktivnosti jedinica lokalne samouprave u oblasti iseljeništa. Biće pružena podrška na jačanju kapaciteta relevantnih institucija u BiH na različitim nivoima vlasti za saradnju sa iseljeništom i prikupljanje i korištenje podataka o iseljeništu.

U iseljeništu se podržava **uspostavljanje predstavničkih tijela iseljeništa**. Na ovaj način ostvaruje se horizontalno i vertikalno povezivanje nosioca realizacije strategije.

Kao *nedostajući dio normativnog okvira*, dokument Politika o saradnji sa iseljeništom, predviđa potrebu stvaranja posebnog zakonskog okvira, na nivou BiH, kojim bi se detaljnije uredila oblast saradnje sa iseljeništom. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, preduzelo niz važnih koraka u pravcu normiranja saradnje sa iseljeništom-Odluka o kriterijima i postupku dodjele **priznanja** iseljenicima i organizacijama iseljenika iz Bosne i Hercegovine za značajne doprinose u jačanju veza sa BiH, kao i donošenjem Pravilnika o evidenciji organizacija u iseljeništu

2. Unapređenje znanja ključnih aktera za saradnju sa iseljeništom

U Dokumentu **Politika o saradnji sa iseljeništom (2017.g.)**, u okviru mjere, *Jačati kapacitete institucija u BiH za saradnju sa iseljeništom* definisano je jačanje kapaciteta institucija na različitim nivoima vlasti u BiH za intenzivniju saradnju sa iseljeništom putem tematskih obuka za državne službenike iz različitih oblasti ekonomskog i društvenog sektora čime bi se započeo proces građenja baze znanja unutar javnog sektora o konceptu migracija i razvoj, odnosno uključivanja iseljeništa u razvoj BiH. Kao preduslov navedenom imenovane su osobe - državni službenici - iz različitih institucija relevantnih za saradnju sa iseljeništom, odnosno uključivanje iseljeništa u strateške dokumente u različitim sektorima i nivoima vlasti. Predviđeno je da imenovani državni službenici pohađaju tematske obuke i služe kao kontakt tačke za iseljeništo u budućim aktivnostima. U cilju realizacije navedenog, izrađena je analiza potreba za obukama uposlenika u institucijama u BiH na različitim nivoima vlasti za jačanje kapaciteta za saradnju sa iseljeništom i prijedlog plana obuka.

Važnost ovih mjera potvrđena je u kvalitativnom istraživanju *Analiza potreba za obukama uposlenika u institucijama u BiH na različitim nivoima vlasti za jačanje kapaciteta za saradnju sa iseljeništom i prijedlog plana obuka*. Utvrđena je jasna potreba za obukama o načinima uvrštavanja koncepta migracija u sektorske politike u BiH i to u svim fazama kreiranja javne politike.² Istraživanje je ukazalo da "48,1% ispitanika nije institucionalno učestvovalo u programima prenosa znanja, 59,2% nema saradnju uspostavljenu sa udruženjima iseljenika, a čak 66,7% institucija ne provodi projekte niti učestvuje u istima u

¹ Izveštaj o provedbi Politike o saradnji sa iseljeništom, 2017

² Prof. Dr Nino Serdarević, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Analiza potreba za obukama uposlenika u institucijama u BiH na različitim nivoima vlasti za jačanje kapaciteta za saradnju sa iseljeništom i prijedlog plana obuka, 2018. Anketno istraživanje je obuhvatilo 49 službenika u institucijama na nivou BiH, FBiH, DB dok je njih 27 odgovorilo na upitnik.

sferi direktnih ulaganja iseljeničtva, razvoju kapaciteta institucija u BiH niti organizacije događaja sa iseljeničtвом. Između 7 i 29% ispitanika je aktivno učestvovalo u nekom od navedenih područja saradnje sa iseljeničtвом. Na osnovu navedenog može se zaključiti da bi treninzi trebali obuhvatiti segment komunikacije i uspostave saradnje sa predstavnicima iseljenika s primarnim fokusom na mlade, visokoobrazovane kadrove, te da bi preliminarno bazični trening u domenu koncepta migracija i razvoja bio izrazito relevantan kako bi institucije izgradile neophodna znanja i eventualno pripremila katalog mogućih politika u domenu svoje nadležnosti"¹.

U cilju jačanja kapaciteta lokalnim samoupravama za saradnju sa iseljeničtвом, Ministarstvo je 20.11.2017.godine organiziralo potpisivanje memoranduma o saradnji sa jedinicama lokalne samouprave uključenim u projekat Dijaspора za razvoj, jedinicama lokalne samouprave korisnicima grant sredstava Ministarstva u oblasti iseljeničtva u 2014, 2015. i 2016. godini i jedinicama lokalne samouprave koje su izrazile poseban interes za razvoj saradnje sa iseljeničtвом. Memorandum je potpisan sa ukupno 28 jedinica lokalne samouprave i to: Bihać, Bijeljina, Bosanski Petrovac, Bratunac, Brod, Čelinac, Doboj, Gradačac, Jajce, Kladanj, Ključ, Kreševo, Laktaši, Ljubuški, Lopare, Maglaj, Nevesinje, Novi Grada Sarajevo, Posušje, Prijedor, Sanski Most, Sokolac, Stanari, Usora, Velika Kladuša, Zavidovići, Zenica i Žepče. S tim u vezi, Ministarstvo je angažovalo konsultanta koji je pripremio i proveo prvu u nizu od pet planiranih obuka. Prva obuka na temu "Komunikacija sa iseljeničtвом i unapređenje usluga za iseljeničtvo na lokalnom nivou" je održana sredinom decembra 2017. Korisnici obuke su koordinatori za iseljeničtvo 13 jedinica lokalne samouprave i to: Bihać, Bosanski Petrovac, Brod, Čelinac, Doboj, Gradačac, Kladanj, Kreševo, Novi Grada Sarajevo, Sokolac, Stanari, Usora i Zavidovići.² Druga obuka na temu "Izazovi i mogućnosti unapređenja saradnje jedinica lokalne samouprave sa iseljeničtвом" je održana 18. i 19. oktobra 2018. godine u Neumu. Korisnici obuke su koordinatori za iseljeničtvo iz sljedećih jedinica lokalne samouprave: Brod, Doboj, Donji Vakuf, Kladanj, Sokolac, Usora, Zavidovići i Živinice. U okviru projekta Dijaspора za razvoj, odgovarajuće obuke za 15 JLS sprovodi u UNDP BiH uz podršku Vlade Švajcarske.

3. Unapređenje institucionalnih pretpostavki za pružanje podrške iseljeničtvu

Pružanje podrške iseljeničtvu predstavlja jedan od strateški ciljeva dokumenta **Politika o saradnji sa iseljeničtвом (2017.g.)**. Kontinuirano praćenje prava, interesa i potreba iseljenika i povratnika iz iseljeničtva u BiH, te praćenje njihovih interesa i potreba u zemljama prijema, predstavljaju ključne oblasti intervencije. Aktivnosti kojima će se ovo postići, a koje će, prije svih, realizirati Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Ministarstvo vanjskih poslova BiH su: informiranje iseljeničtva o njihovim pravima u BiH i praćenje njihovog ostvarivanja, direktna podrška na upite iz iseljeničtva, izrada vodiča/ informativnih brošura za iseljeničtvo o ostvarivanju prava (državljanstvo, priznavanje diploma i sl.)

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice čini velike napore u uspostavljanju kontinuirane saradnje sa iseljeničkim udruženjima, uključujući i mnoge druge posjete udruženjima u regionu i Evropi. Time Ministarstvo na neposredan način realizuje obaveze iz dokumenta **Politika o saradnji sa iseljeničtвом**, vezanih za praćenje njihovih prava i potreba.

Statistički podaci ukazuju da iseljeničtvo BiH raste i da kontinuirani odlasci zahtjevaju sveobuhvatan odgovor svih nivoa vlasti u BiH. Ovom kompleksnom problemu pristupamo iz ugla zaštite prava iseljenika, od momenta njihove odluke da napuste državu i kasnije tokom boravka u zemlji prijema. Značajan broj odlazaka motivisan je željom za zaposlenjem u nekoj od razvijenih zemalja.

BiH je zaključila 4 Sporazuma o zapošljavanju sa relevantnim protokolima (Nemačka, Slovenija, Srbija, Katar) odnosno 10 Sporazuma o socijalnom osiguranju. Istovremeno, BiH primjenjuje sporazume bivše Jugoslavije sa Bugarskom, Danskom, Francuskom, Luksemburgom, Italijom, Mađarskom, Nemačkom, Holandijom, Norveškom, Poljskom, Slovačkom, Švedskom, Švajcarskom, Velikom Britanijom i Sjevernom Irskom.

Po pravilu, ovi sporazumi sadrže odredbe za uspostavu **tijela za praćenje i realizaciju odredaba sporazuma**, i od velike je važnosti da BiH, uzimajući u obzir broj iseljenika u zemljama regije i Evrope, insistira na svim pitanjima od značaja za iseljeničtvo: pristup ekonomskim i socijalnim pravima, zaštita na radu, uslovi rada i slično, na relevantnim podacima o stanju prava uposlenika iz BiH u drugim zemljama. U tom smislu, informacije sa tih sastanaka su i od velike važnosti za Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice. Sa jedne strane, Ministarstvo uočava potrebe i pruža informacije iseljeničtvu, ali i prikuplja informacije o stanju njihovih prava, što je od velike važnosti za bilateralne susrete posvećene praćenju pomenutih ugovora.

Uvažavajući statističke podatke koji ukazuju na konstantan odlazak ljudi iz BiH, nameće se potrebe uloge institucija države u sa jedne strane, stvaranja ambijenta koji bi promijenio trendove, a sa druge strane **organizovane i sistematične podrške mobilnosti državljana BiH**.

Međunarodna organizacija za migracije (IOM) na prostoru Zapadnog Balkana, podržavala je uspostavljanje Migracijskih servisnih centara, pri zavodima za zapošljavanje. Uloga centara se sastoji o pružanju relevantnih i potpunih informacija o zapošljavanju u potencijalnim zemljama destinacije, ali i pravima i obavezama koje budući iseljenici imaju u zemljama prijema. „Na žalost taj projekat se završio prije 5 godina i nije postignuta održivost te inicijative.“³

U Bosni i Hercegovini, postoje i aktivni primjeri i nastojanja da se prepozna potreba potencijalnih iseljenika-u saradnji sa Informacijskom platformom Dunavskog regiona za ekonomske integracije migranata (DRIM projekt), izrađen je **"Dunavski kompas"** – informacijska web aplikacija, koja je napravljena u cilju omogućavanja migrantima da na što brži i jednostavniji način dođu do potrebnih informacija iz oblasti rada, obrazovanja, zdravstva, poslovanja, svakodnevnog života i boravka u osam država članica Dunavske regije (Njemačka, Austrija, Češka, Slovačka, Mađarska, Hrvatska, Slovenija i Srbija). Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine je u projektu imala funkciju člana nadzornog odbora i na taj način dobila mogućnost korištenja Kompara. Prema informacijama Centra za mirovne studije iz Zagreba, partnera na projektu, platforma će imati četiri sekcije u kojima će nuditi sve potrebne informacije migrantima. Prva će se ticati obrazovanja i radnih prava, zapošljavanja, poduzetništva, samozapošljavanja. U drugoj sekciji migranti će moći doznati sve o zdravstvenim pravima koja imaju u devet država obuhvaćenih projektom. Također će moći saznati sve o socijalnim pravima, te o učenju jezika i kulture

¹ Ibid, str.17

² Izveštaj o sprovođenju Politike o saradnji sa iseljeničtвом za 2017. godinu, str.6 i 7.

³ Alma Šunje, IOM Sarajevo, telefonki razgovor, 31.10.2018.godine

⁴ Više: <http://www.arz.gov.ba/Aktuelnosti/default.aspx?id=3644&langTag=bs-BA>

zemlje u kojoj žive. Platforma će biti dostupna na zvaničnim jezicima zemalja učesnica. Projekat traje do 2019. godine.¹

Treba pomenuti i inicijative koje podstiču zapošljavanja, pre svega mladih, u BiH. Projekat zapošljavanja mladih (YEP) se implementira od strane njemačke kompanije GOPA mbH, kroz predstavništvo u BiH uz podršku Vlade Švajcarske putem Ambasade Švajcarske u BiH. Do 2016. godine, zaposleno je 5559 mladih, a pored mnogih drugih rezultata, otvoreno je i 27 Klubova za traženje posla.²

Dokument **Politika o saradnji sa iseljeništvom (2017.g.)** insistira na očuvanju maternjih jezika, identiteta i kulture iseljeničtva i to kroz uspostavljanje sistema organiziranja nastave dopunskog obrazovanja djece u iseljeničtstvu, te promovirati značaj učenja maternjih jezika u inozemstvu, kao i očuvanja kulturnog naslijeđa i identiteta. Osim sistemskog reguliranja nastave dopunskog obrazovanja, u čemu glavnu ulogu imaju Ministarstvo civilnih poslova BiH, Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, entitetske i druge nadležne institucije u oblasti obrazovanja na različitim nivoima vlasti, potrebno je također podcrtati učenje maternjih jezika koristeći prednosti i pogodnosti online učenja, ljetnih škola učenja maternjih jezika i kulture u BiH, čiji bi polaznici bili djeca i mladi iz iseljeničtva kako bi kroz druženje unaprijedili znanje jezika, upoznali kulturu, historiju i prirodne resurse BiH.

Shodno informaciji Ministarstva civilnih odnosa BiH, situacija **sa dopunskom nastavom** u iseljeničtstvu je veoma sumorna: dopunsko obrazovanje se svelo na volonterski rad udruženja, vjerskih zajednica i aktivista. Zbog nedostatka sredstava i osoblja trend je zatvaranja postojećih dopunskih škola. Druga generacije građana iz Bosne i Hercegovine sve se više asimilira u zemlje prijema. Ne postoji dopunska nastava maternjeg jezika i kulture u inostranstvu koju organizuju institucije iz Bosne i Hercegovine ili učestvuju u njenoj organizaciji, ni samostalno ni u saradnji s institucijama zemalja prijema, nema budžetskih sredstava u Bosni i Hercegovini namijenjenih za očuvanje maternjeg jezika i kulture u iseljeničtstvu. Bosna i Hercegovina je potpisala mali broj bilateralnih sporazuma u oblasti obrazovanja, nauke i kulture, međutim i u slučajevima postojanja bilateralnog sporazuma s nekom zemljom, nastava maternjeg jezika nije organizovana niti postoje druge mogućnosti očuvanja maternjeg jezika i kulture u toj zemlji. Također, nema gotovo nikakvih organizovanih aktivnosti u BiH koje imaju za cilj učenje maternjeg jezika i očuvanje kulture u iseljeničtstvu (npr. ljetne škole, kampovi za mlade, studentske prakse i sl.). Nadležnosti za učenje maternjeg jezika u EU sve više preuzimaju zemlje prijema kroz integrirani model učenja maternjeg jezika, ali i dalje se ne koriste sve mogućnosti koje ovaj model pruža. Nadalje, manji broj djece pohađa časove maternjeg jezika koje nude organizacije i vjerske zajednice građana iz BiH u inostranstvu, međutim, kvalitet ove nastave je upitan zbog nedostatka finansijskih sredstava i kvalifikovanog nastavnog osoblja. Ovaj model može biti prihvatljiv samo kao dodatni neformalni način učenja maternjeg jezika i očuvanja kulture, nije jednoobrazno riješeno izdavanje uvjerenja i svjedočanstava kao i vođenje školskih matičnih knjiga. U Njemačka i Velikoj Britaniji dopunske škole izdaju svjedočanstva o završenom razredu i ovlašteno lice DKP-a ovjerava ta svjedočanstva dok u Švedskoj, Australiji škole izdaju svjedočanstva i vode evidenciju učenika, ali DKP-i ne vrše ovjeru istih. Brojni su zahtjevi iz Čikaga, SAD i drugih zemalja koji traže

od Bosne i Hercegovine da se propišu jedinstveni obrasci za izdavanje i vođenje školskih dokumenata.³

Bosna i Hercegovina je do sada vrlo malo učinila na osnaživanju dopunskog obrazovanja, izuzev izrade Nastavnog plan i program za predmete dopunske nastave u osnovnoj i srednjoj školi za djecu u inostranstvu i izdavanja Udžbenika dopunske nastave za djecu u inostranstvu od I do IV razreda osnovne škole I udžbenika od V do VII/IX razreda osnovnih škola. Međutim, obaveza Bosne i Hercegovine po pitanju dopunske nastave iz nacionalnih predmeta, kako je ustanovljeno Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini iz 2003. godine u smislu potpisivanja bilateralnih sporazuma sa zemljama prijema i obezbjeđivanja finansijskih sredstava za dopunsku nastavu, ne prestaje.

Važnost realizacije zaključaka Vijeća ministara kojim je usvojena ova informacija, potvrđena je i u augustu 2017. godine, na 111. sjednici Vijeća ministara, gdje su Ministarstva za civilne poslove, Ministarstvo spoljnih poslova i Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, pozvani da intenziviraju aktivnosti na unapređenju dopunskog obrazovanja djece iseljenika u inostranstvu.

U međuvremenu formirana je inter-resorna radna grupa za pitanja *za unapređenje dopunskog obrazovanja djece bosansko-hercegovačkih iseljenika u inostranstvu, te izvršeno ispitivanje tržišta za uspostavljanje portala za interaktivno (online) dopunsko obrazovanje*. Ministarstvo za ljudska prava u budžetu za 2018. godinu, odvojilo je sredstava za sufinansiranje portala i podržalo ispitivanju potreba iseljenika za dopunskim obrazovanjem. U toku 2017. godine otkupilo je rukopis udžbenika za dopunsku nastavu od IV do VIII/IX razreda osnovne škole pod nazivom "Kultura i društvena historija naroda Bosne i Hercegovine". U toku 2018. pristupilo se izradi web portala za dopunsko obrazovanje djece u iseljeničtstvu što će biti okončano do kraja godine.

Na državnom nivou, analiza normativno-strateškog okvira ukazuje da, postoji prepoznatost važnosti kreiranja politika prema iseljeničtstvu. Okvirna strategija, u tom smislu treba da naglasi horizontalnu i vertikalnu vezu različitih strateških dokumenata, u cilju bolje koordinacije primjene mjera, monitoringa i evaluacije ostvarenih rezultata. U tom smislu, okvirna strategija, razradiće i model koordinacije različitih i ključnih aktera, shodno aktivnostima dokumenta Politika o saradnji sa iseljeničtstvom, kako kroz osmišljavanje ključnih aktivnosti savjetodavnog tijela za koordinaciju saradnje sa iseljeničtstvom, koje će pratiti sprovođenje Okvirne strategije tako i kroz dalje jačanje mreža koordinatora za iseljeničtstvo iz jedinica lokalne samouprave, institucionalne veze sa drugim nivoima vlasti u BiH, ali i uspostavljanja reprezentativnih tijela iseljenika iz Bosne i Hercegovine. Okvirna strategija u tom smislu, predstavlja i osnovu za definisanje pravca uspostavljanja relevantnog zakonskog okvira za saradnju sa iseljeničtstvom, na nivou BiH. Istovremeno, situaciona analiza, je nedvosmisleno potvrdila, potrebu za daljim jačanjem ljudskih resursa u relevantnim institucijama u BiH za upoznavanjem i uvrštavanjem koncepta migracija u razvojne sektorske politike. Okvirna strategija u BiH, trebala bi da naglasi važnost i kontinuiranost edukacije javnih službenika o ovom fenomenu, kako kroz identifikaciju ključnih tema i sadržaja, tako i institucionalnih pretpostavki za stvaranja fonda znanja u javnim institucijama (baza ljudskih resursa unutar institucija). Jasne nadležnosti državnih institucija postoje u segmentu pružanja podrške i zaštite prava iseljenika u zemljama

¹ Više: <http://www.novolist.hr/Vijesti/Hrvatska/Dunavski-kompas-sve-za-migrante-na-internetskoj-platforni-u-9-drzava-na-petnaestak-jezika>

² Više: <https://yep.ba/yep/>

³ Ministarstvo civilnih odnosa, Informacija o potrebi za dopunskim obrazovanjem djece bosanskohercegovačkih iseljenika u inostranstvu, http://www.mcp.gov.ba/rg_jedinice/ektor_brazovanje/dopunska_nastava_doc/default.aspx?id=8524&langTag=bs-BA

prijema. Okvirna strategija će u punoj mjeri naglasiti potrebu daljeg zaključivanja bilateralnih sporazuma o zapošljavanju i socijalnom osiguranju, ali i važnost monitoringa primjene tih sporazuma, posebno u segmentu radno-pravne zaštite iseljenika, kao i važnost permanentne komunikacije sa iseljenicima o stanju njihovih prava u zemljama prijema.

Istovremeno, od izuzetne je važnosti da Okvirna strategija istakne neophodnost institucional-og odgovora na pitanje konstantnih odlazaka iz BiH, ali kroz formu podrške mobilnosti-uspostavljanje sistema pružanja relevantnih informacija potencijalnim iseljenicima za donošenje konačne odluke o odlasku i to kroz korištenje postojećih i uspostavljenih formi, kao i jasno definisanu vezu između različitih internet portala i aplikacija. Okvirna strategija posebnu pažnju mora posvetiti zaštiti identiteta iseljenika iz BiH, njegovanju kulture i običaja, u kojoj se posebno ističe važnost dopunske nastave za iseljenike, kroz sistematičan i koordiniran rad, primjenu već usvojenih zaključaka i koordinaciju sa drugim nivoima vlasti. Od velike je važnosti osigurati kontinuiranu podršku i održivost web portala za dopunsko obrazovanje, a koji će biti uspostavljen do kraja 2018. godine.

Iako, na nivou Federacije BiH, trenutno ne postoje direktne mjere i/ili indikatori, koji bi nedvosmisleno ukazali na uspostavu saradnje sa iseljeništvom, svi koraci koji su preduzeti u cilju kreiranja strateškog okvira za saradnju sa iseljeništvom ukazuju na intenciju FBiH da krene ka kreiranju istog. Osnova daljeg razvoja institucionalnog i normativnog okvira data je u dokumentu Politika o saradnji s iseljeništvom (2017.), koji pruža okvir razvoja politika za uključivanje iseljeništa u razvojne politike na svim nivoima vlasti.

Konkretno u FBiH, važnost se svakako stavlja na kreiranje i jačanje horizontalnih i vertikalnih veza institucija u FBiH – uključujući efikasne veze sa kantonima i JLS po pitanju saradnje sa iseljeništvom. Stoga, pitanje koordinacije ključnih aktera i afirmisanje strateškog i normativnog okvira za uključivanje iseljeništa u razvojne strategije i planove je od ključnog značaja.

U samom procesu izdare strateškog okvira na nivou FBiH, pored mreže praktičara/koordinatora, može se konsultovati lokalni nivo i kroz Savez opština i gradova FBiH, gdje se mogu diskutovati strateški pravci te usaglasiti težnje lokalnih zajednica po pitanju saradnje s iseljeništvom.

1.8. II stub: Ocjena stanja u oblasti društvenog razvoja vezanog za uključenost iseljeništa

Statistički podaci zemalja prijema ¹, ukazuju na dobru obrazovnu strukturu pripadnika iseljeništa iz BiH, bolju u odnosu na obrazovnu strukturu stanovništva u Bosni i Hercegovini ². Međutim, postoje i razlike u odnosu na zemlje prijema i vrste migracija koja dominira u njima. Visok procenat visokoobrazovanih iseljenika nalazi se u Australiji (54,6% ³), SAD (41,5% ⁴), Norveškoj (38%) i Švedskoj (29%), dok u zemljama prijema u kojima se dominantno odvijaju radne migracije - Slovenija, Njemačka, Austrija i Švajcarska –

tercijarno obrazovanje je prisutno u procentu do 5%. Za razliku od visoke stope nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini, većina iseljenika je ekonomski aktivno i zaposleno, u prosjeku 80% radno sposobnog bh. iseljeništa je zaposleno ⁵. Također, veliki broj žena aktivno učestvuje na tržištu rada ⁶. Uočeni sektori zapošljavanja su građevina, usluge/turizam i proizvodni sektor, iako postoje razlike u odnosu na zemlje prijema ⁷. Stepenn obrazovanja, stečene vještine, zaposlenost, kao i evropsko porijeklo faktori su koji doprinose pozitivnom prijemu migranata iz BiH i njihovoj dobroj integraciji u zemlje prijema. Sa druge strane, ostaju povezani sa svojom domovinom kroz imovinu, društvene veze – porodične, prijateljske ali i poslovne, posebno na lokalnom nivou. Ovi nalazi ukazuju da iseljeništo može biti značajan izvor ljudskog kapitala i kanal za prenos znanja. Mapiranje iseljeništa iz BiH ⁸ je pokazalo njihovu veliku spremnost da učestvuju u transferu vještina i znanja iz različitih oblasti bitnih za razvoj BiH.

Akademski obrazovano (naučno iseljeništo) predstavlja jedan od velikih potencijala za razvoj nauke, tehnologije, inoviranja i obrazovanja u zemlji porekla. "Naučno iseljeništo BiH čine pojedinci i/ili samoorganizirane grupe osoba porijeklom iz BiH, koje su završile tercijarno obrazovanja u BiH ili inozemstvu, žive i rade izvan Bosne i Hercegovine, i svojim znanjem, vještinama, kontaktima i iskustvom mogu doprinijeti razvoju nauke, tehnologije, inoviranja i obrazovanja u svojoj matičnoj zemlji Bosni i Hercegovini." ⁹ Tačan opseg naučnog iseljeništa Bosne i Hercegovine, nije poznat. Koriste se podaci Svjetske banke: U 2000. godini, 23,9% od ukupnog stanovništva sa tercijarnim obrazovanjem je emigriralo, a u 2011. ukupna stopa tercijarno obrazovanih osoba koje su emigrirale iz BiH u zemlje članice OECE bila je 14% (ukupna stopa visokoobrazovanih žena je bila 14,8%). Prema podacima UNESCO, 2004.g. u oblasti tehničkih nauka u BiH, utvrđeno je da je 79% istraživača inženjera, 81% magistara nauka i 75% doktora nauka u toj oblasti, napustilo zemlju. Procenjuje se da je veliki broj visokoobrazovanog i stručnog kadra napustio i još uvijek napušta BiH. Takođe potomci iseljenika rođeni u zemljama prijema, koji su unaprijedili obrazovnu strukturu, povećavaju tu brojku.

Ukoliko se sada spustimo na **konkretne inicijative** koje se poduzimaju u razvijanju saradnje sa naučnim iseljeništvom u oblasti nauke i obrazovanja, mogli bi ih posmatrati kroz sledeće korake/kategorije: mapiranje naučnog iseljeništa (potrebe i potencijali) - baza, statistika, istraživanja; mapiranje potreba u BiH - na naučnim i obrazovnim institucijama, u javnom sektoru, privatnom i civilnom sektoru; povezivanje i komunikacija - strateški okvir, vertikalna i horizontalna koordinacija nosilaca realizacije strategije, izrada portala za predstavljanje potreba, projekata i inicijativa; saradnja/zajedničke aktivnosti - kratkotrajne, dugotrajne i institucionalizovane; evaluacija poduzetih aktivnosti na saradnji sa iseljeništvom; i promovisanje uspešnih primjera i nagrađivanje.

¹ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Pregled stanja bh. iseljeništa, Sarajevo, 2014. godina, str. 141-142, 232, <http://www.mhr.gov.ba/iseljenistvo/ublikacije/PREGLED%20STANJA.pdf>, pregledano 24.10.2018. godine

² International Organization for Migration (2007). (IOM 2007) Bosnia and Herzegovina Migration Profile, Ljubljana 2007: IOM and Republic of Slovenia Ministry of Interior.

³ Department of Immigration and Citizenship Australia. 2011. Bosnia and Herzegovina-born. Community Information Summary. [report] Canberra: Department of Immigration and Citizenship Australia, pp. 1-4

⁴ U.S. Census Bureau case number 2013-8560, 22 May 2013 – "American Fact Finder - Selected Population Profile in the United States, 2011 American Community Survey 1 – Year Estimates"

⁵ Ministry for Human Rights and Refugees of Bosnia and Herzegovina (MHRRBiH) (2014). Review of the BiH Diaspora (Pregled stanja bosanskohercegovačkog iseljeništa), Sarajevo: MHRRBiH.

⁶ Mišković, N. (2012). Jovanka and Josip Broz Tito: Gender and Power at the Top of Communist Yugoslavia, In: Doing Gender – Doing the Balkans: Dynamics and Persistence of Gender Relations in Yugoslavia and the Yugoslav Successor States, München: Sagner, pp. 221-240.

⁷ International Agency for Source Country Information/International Organization for Migration - IASCI/IOM (2010). Maximizing the Development Impact of Migration-Related Financial Flows and Investment to Bosnia and Herzegovina—the Study prepared for the Ministry of Human Rights and Refugees of BiH. Geneva:IOM

⁸ "Mapiranje dijaspore iz Bosne i Hercegovine" – D4D projekat

⁹ Strategija razvoja nauke u BiH 2017-2022

U oblasti **mapiranja i razvijanja baze naučnog iseljeništa**, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, pokrenulo je brojne inicijative. Već 2009. godine (1. dio ¹) i 2010. godine (2. dio ²), prikupilo je i objavilo 249 autoriziranih biografija doktora nauka i naučnoistraživačkih radnika u iseljeništvu u svojim publikacijama "Ko je ko u bh. dijaspori: doktori nauka i naučno-istraživački radnici". Međutim, akteri u ovim publikacijama predložili su, u okviru evaluacije ovoga projekta, da nadležne institucije BiH pokrenu *on-line* portal sa samo-ažurirajućim podacima. ³ Postoji i niz inicijativa i pokušaja pokušaja da bude izrađena sveobuhvatna baza podataka naučne dijaspore (iseljeništa) pri raznim bibliotekama, akademijama, fakultetima i raznim institucijama nadležnim za nauku i razvoj u BiH. ⁴

U 2017.g. Ministarstvo je u saradnji sa Međunarodnom organizacijom za migracije (IOM) i uz podršku Ministarstva vanjskih poslova, u okviru projekta "Dijaspora za razvoj", pokrenulo aktivnosti mapiranja iseljeništa iz Bosne i Hercegovine u 10 zemalja prijema: Austriji, Danskoj, Holandiji, Italiji, Njemačkoj, Sloveniji, Švedskoj, Švajcarskoj, SAD-u i Australiji. Cilj mapiranja bio je da se prikupe demografski, sociološki, ekonomski i sociokulturni podaci, kao i podaci o ljudskim potencijalima iseljeništa, njihovim potrebama i očekivanjima. Na osnovu rezultata mapiranja planiralo se unapređenje registra podataka o iseljeništvu, uspostavljanje mehanizma za prenos znanja iz iseljeništa u Bosni i Hercegovini, i dalje aktivnosti na unapređenju saradnje sa ciljanim skupinama u iseljeništvu – poslovnim ljudima, investitorima, stručnjacima u oblasti nauke, zdravstva, kulture, sporta i dr. Važno je napomenuti da je mapiranje sprovelo četvero pripadnika akademskog iseljeništa iz Bosne i Hercegovine tako da se i putem njihovog angažmana jačala saradnja sa iseljeništvom u oblasti nauke i istraživanja.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice također je donijelo Pravilnik o postupku upisa, sadržaju i načinu vođenja evidencije udruženja i saveza iseljenika iz Bosne i Hercegovine. Udruženjima i savezima upućen je poziv da se upišu u Evidenciju udruženja i saveza iseljenika iz Bosne i Hercegovine. Na interaktivnom portalu za dijasporu Ministarstva, www.dijaspora.mhrr.gov.ba, nalazi se registar organizacija koji uključuje kategoriju "nauka i obrazovanje".

Mapiranje potreba za prenosom znanja u BiH, započelo je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice u saradnji sa IOM-om u novembru 2017. Mapiranju se potrebe javnih institucija u Bosni i Hercegovini za specifičnim znanjima iz iseljeništa, ali i u privatnom sektoru. Također, na portalu za dijasporu, institucije mogu da objave svoje potrebe za prenosom znanja iz iseljeništa.

Povezivanje naučne i akademske zajednice u BiH i iseljeništvu, zahtjeva strateški okvir saradnje, mehanizam koordinacije, kao i mehanizme povezivanja i komunikacije, a što je jedan od ciljeva izrade **Okvirne strategije saradnje sa iseljeništvom**, i zasebnih strateških dokumenata za Federaciju Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikt, i na kraju usaglašavanje strateškog dokumenta na nivou Bosne i Hercegovine.

U oktobru 2018, izrađen je **Plan komunikacije sa iseljeništvom**, koji targetira kao ciljnu grupu "stručnu zajednicu u iseljeništvu i Bosni i Hercegovini" - akademska zajednica, predstavnici iseljeništa koji su uključeni u prenos profesionalnog znanja u institucije i mreža lokalnih koordinatora za iseljeništvu. Osmišljene su poruke za: 1) udruženja iseljeništa koje sadrže i poruku želje za naučnom saradnjom i 2) za/od akademske zajednice u BiH, u kojima se navodi da će saradnja ojačati akademske institucije u zemlji ali pomoći i akademsko predstavljanje BiH u svetu, i poruka o važnosti pojednostavljenja procesa priznavanja stranih diploma u jačanju saradnje sa iseljeništa.

Kao osnovni mehanizam povezivanja sa iseljeništvom razvijena je **interaktivna platforma za komunikaciju sa organizacijama i pojedincima u iseljeništvu**, u vidu interaktivnog web portala – www.dijaspora.mhrr.gov.ba. Portal je u vlasništvu Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice. Na ovom portalu postoji dio "transfer znanja" i mogućnost da se daju prijedlozi loži za saradnju i od strane iseljeništa i od strane institucija BiH, kao i dio "projekti" gdje mogu da se postavljaju projekti i poslovne ideje. Ministarstvo redovno informiše iseljeništvu i putem **svoje službene web stranice**, odgovara na upite (ostvarivanje socijalnih, zdravstvenih, penzionih i drugih prava u Bosni i Hercegovini) i informiše organizacije i pojedince u iseljeništvu o aktivnostima Ministarstva i ostalih institucija koje su od značaja za iseljenike iz Bosne i Hercegovine. Ministarstvo je izradilo i dva **Biltena** za iseljeništvu i postavilo na interaktivni portal za dijasporu iz Bosne i Hercegovine.

Bošnjački institut Fondacije Adila Zulfikarpašića je pokrenuo **znanstveni portal** (www.znanstveniportal.ba), sa ciljem objedinjavanja naučne i kulturne produkcije autora iz BiH i inostranstva i stranih autora koji su pisali o Bosni i Hercegovini. Osim naučnih radova prikuplja i informacije o naučnicima, naučnim konferencijama i skupovima u BiH i inostranstvu. Na taj način podstiče umrežavanje naučnika i razvijanje naučnih projekata. Naučni portal je promovisan u Biltenu za iseljeništvu br.2.

Inicijative saradnje sa naučnim i akademskim iseljeništvom BiH, postoje već duži period u Bosni i Hercegovini. Najpoznatiji je tzv. Brain Gain Program ⁵, koji je realizovao WUS Austrija u periodu od 2002. do 2011.g, uz finansijsku podršku Austrijske agencije za razvoj. Imao je za cilj unapređenje akademske mobilnosti i prenosa znanja iz iseljeništa, kao i pomoć reformi visokog obrazovanja u BiH, na Kosovu te u Crnoj Gori i Srbiji. Uticalo se na unapređenje nastave i istraživanja – nova literatura i metode; razvoj kurikuluma; unapređenje međunarodne saradnje; saradnje sa iseljeništvom i razmenu osoblja i studenata. Više od 600 profesora, asistenata i eksperata bili su gostujući predavači na univerzitetima, učestvovali u istraživanju i razvoju i pružali mentorstvo studentima pri izradi radova, u regionu. Evaluacija je pokazala da je u 38% slučajeva razmenom ostvaren razvoj novih studijskih programa, sprovedeno 66% novih metoda učenja, a 46% studenata podstaknuto je na samostalno istraživanje. Gostujući profesori su bili spremni da u narednoj fazi programa nastave sa predavanjima (75%), uspostave zajedničke istraživačke projekte (62%) i nastave saradnju u razvoju novih studijskih programa (39%). Usprkos činjenici da je program dao odlične rezultate, obustavljen je zbog nedostatka finansijskih sredstava. *Njegovo uvrštavanje u zvanične javne politike i strategije razvoja visokog obrazovanja i nauke, doprinijelo bi njegovoj održivosti.*

¹ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Ko je ko u bh. dijaspori: doktori nauka i naučno-istraživački radnici (Prvi dio), Sarajevo, august 2009. godine, <http://www.mhrr.gov.ba/iseljenistvo/publikacije/KoJeKOUdijaspori.pdf>, pregledano 25.10.2018. godine

² Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Ko je ko u bh. dijaspori: doktori nauka i naučno-istraživački radnici (Drugi dio), Sarajevo, 2010. godina, http://www.mhrr.gov.ba/iseljenistvo/publikacije/doktorinauka2azurirano_01_2012.pdf, pregledano 25.10.2018. godine

³ Strategija razvoja nauke u BiH 2017-2022

⁴ Strategija razvoja nauke u BiH 2017-2022

⁵ Preporuke za uvrštavanje koncepta migracije I razvoja u izradu I realizaciju javnih politika u Bosni i Hercegovini, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, 2017, str.40

Istu sudbinu doživjeli su programi koje je realizovao IOM-a "Povratak kvalifikovanih državljana" (RQN), "Prenos znanja iz dijaspore" (TOKTEN, u saradnji sa UNDP) i "Privremeni povratak kvalifikovanih državljana" (TRQN). U okviru prvog programa, koji se odvijao u periodu 1996-2000.g., vraćeno je i zaposleno 862 visokoobrazovanih stručnjaka iz Evrope, Kanade, Australije i Amerike. Po završetku projekta 85% (652) stručnjaka su ostali zaposleni kod istog poslodavca (u državnim institucijama, privatnom sektoru ili samostalnom biznisu). Drugi i treći program su se odvijali u periodima 2003-2006. i 2006-2011., i nudili su kratkotrajan konsultantski angažman u javnim institucijama, organizacijama i preduzećima u BiH, uključili su 35 i 84 visokoobrazovanih stručnjaka iz dijaspore.¹

Nastavak ovih inicijativa može se vidjeti u projektu Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice i Vlade Švajcarske, "Dijaspore za razvoj", koji je počeo da se realizuje u 2017.g. uz podršku IOM-a i UNDP-a. U okviru projekta planirano je da se kratkoročno angažuje (dvije do tri nedelje) 50 stručnjaka iz iseljeništa, u institucijama na svim nivoima vlasti u BiH i javnim ustanovama na osnovi mapiranih potreba, u periodu od 2018. do 2020.g. U periodu od dva mjeseca od objave poziva u januaru 2018.g., pristiglo je 16 prijava ustanova/javnih institucija i 23 stručnjaka iz 9 zemalja.² Prijavili su se stručnjaci iz različitih oblasti: skulptor, doktor nauka iz Australije prenosio je znanje u Akademiji likovnih umjetnosti u Sarajevu, Pedagoškom fakultetu u Sarajevu i Historijskom muzeju BiH, Savjetnica za oblast energetike i klimatskih promjena iz Švedske angažovala se u Federalnom ministarstvu okoliša i turizma. Doktorant, kustos istraživač iz Berlina angažovao se u Muzeju književnosti i pozorišne umjetnosti Bosne i Hercegovine. Doktor nauka, profesor matematike iz Bostona gostovao je kao predavač na fakultetima u BiH. Treba istaći da, iako njihov angažman prema projektnom planu je trajao tri nedelje, oni su bili spremni za dugoročnu saradnju. "Volio bih kada bi transfer znanja, imao trajni karakter, odnosno ne bi bio vezan za vremenski ograničeno trajanje projekta", rekao je profesor matematike Ismar Volić. Planirano je da se organizuje i prenos znanja i vještina iz iseljeništa u privatni sektor.

Ministarstvo civilnih poslova BiH je objavilo konkurs za sufinansiranje boravka i putovanja istraživača u okviru naučne i tehnološke saradnje između Bosne i Hercegovine i Republike Austrije za period 2019-2020.³

Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice, redovno podržava godišnje skupove Bosanskohercegovačko-američke akademije nauka i umjetnosti (BHAAAS) "Dani Bosanskohercegovačko-američke akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini". U 2017.g. deveti skup po redu, okupio je više od 600 predavača i učesnika iz 17 zemalja. Tokom skupa održano je 20 naučnih simpozijuma podjeljenih u oblasti medicinskih i tehničkih nauka. Održana je i Skupština Društva za razvoj, promociju i primjenu naprednih tehnologija, udruženje građana i organizacija registrovano u BiH. Skupu je prethodilo zvanično potpisivanje Memoranduma o razumjevanju između Ministarstva i BHAAAS. U 2018.g. održan je deseti skup. Jubilarni "Dane BHAAAS" posjetilo je oko 1000 učesnika iz 24 zemlje sveta, održano je 27 simpozijuma, brojni okrugli stolovi i panel diskusije sa više od 375 predavača.⁴

U oblasti zdravstva, Levine Cancer Institut u Charlotte (SAD) najavio je osnivanje Bosanskog medicinskog fonda, koji će omogućiti saradnju u medicinskim istraživanjima, posjete eminentnih doktora i prenos medicinske opreme iz Levine Instituta, u oblasti onkologije. Ova inicijativa je nastala zahvaljujući Banjalučanki dr. Lejli Hadžikadić-Gusić, članici udruženja BHAAAS, koja od 2013.g.radi na institutu.⁵

Ministarstvo je saradivalo sa nevladinim organizacijama i predstavnicima akademskog sektora u Bosni i Hercegovini, koji se bave istraživanjem, umrežavanjem, podrškom i informisanjem iseljeništa. U 2017.g. to su bile: Naša perspektiva Sarajevo, Restart BiH, EDUS Sarajevo, Bosanski integracijski forum, Fondacija Humanity in Action Sarajevo.

Dobar primjer održivog "priliva pameti" jeste Internacionalni univerzitet u Sarajevu, koji je osnovala Bosansko-Turska fondacija, treće i četvrte generacije bh. dijaspore, 2003.g.⁶ Kada je osnovan imao je 14 zaposlenih i 68 studenata. Danas Univerzitet ima oko 2000 studenata sa svih kontinenata iz 47 zemalja i 200 stalno zaposlenog akademskog i administrativnog osoblja iz 15 zemalja sveta.⁷ Ovaj univerzitet je organizovao projekat individualne razmene u akademskoj 2018/19 godini za studente iz bosanskohercegovačke dijaspore, u različitim formama – od jedne akademske godine, profesionalnog usavršavanja od nekoliko dana do nekoliko mjeseci, do pohađanja celokupnog studijskog ciklusa.⁸

U dokumentu Politika o saradnji sa iseljeništvom, Ministarstvo planira da **promoviše** iseljeništvu i njegove razvojne resurse, štampa publikacije koje će sadržavati uspješne priče u pogledu kapaciteta iseljeništa, transfera znanja i investiranja iz iseljeništa, ističe primjere dobre prakse, i da sačinji adresar uspješnih iseljenika u različitim oblastima, i objavi na web stranici Ministarstva. Na interaktivnom portalu već se mogu naći uspješne priče transfera znanja iz iseljeništa. U Planu komunikacije sa iseljeništvom osmišljena je metodologija promovisanja.

Statistički podaci zemalja prijema nemaju razdvojene podatke po geografskoj lokaciji unutar BiH kada je riječ o obrazovnoj strukturi pripadnika iseljeništa iz BiH. Ono što možemo zaključiti iz prakse jeste da stepen obrazovanja, stečene vještine i način rada, te iskustvo su faktori sa koji doprinose pozitivnom prijemu migranata iz BiH i njihovoj dobroj integraciji u zemlji prijema, ali i vezu sa domicilnim krajem. Ova veza je još više naglašena kroz tehnološke tokove, prije svega društvene mreže, ali i poslovne intervencije na lokalnom nivou. Mapiranje dijaspore iz BiH⁹ je pokazalo njihovu veliku spremnost da učestvuju u prenosu vještina i znanja iz različitih oblasti bitnih za razvoj BiH, te se sve ovo može pretočiti u praksu na području FBiH.

Naučno iseljeništvu predstavlja jedan od velikih potencijala za razvoj nauke, tehnologije, inovacija i obrazovanja u zemlji porijekla. S druge strane, jaka akademska zajednica u zemlji porijekla stvara pozitivnu i proaktivnu klimu koja jača socioekonomski rast, dovodi do privlačenja domaćih i stranih investicija, jačanja konkurentnosti kadra, a što sve skupa vodi ka jačanju ekonomskog rasta zemlje.

Ako gledamo obrazovnu politiku u FBiH, nadležnosti u obrazovanju su pod kantonalnim ministarstvima obrazovanja,

¹ Brain gain: Kako vratiti, zadržati i dovesti stručnjake u BiH?, Nikolić, Mraović, Čosić, BiH:ACIPS, juli 2010, str.10

² Bilten za iseljeništvu br.2, mart 2018.

³ Ministarstvo civilnih poslova: Konkurs za sufinansiranje istraživača, www.dijaspورا.mhrr.gov.ba , 24.09.2018, pristupljeno 30.10.2018.

⁴ Završeni 10. »Dani BHAAAS«, www.dijaspورا.mhrr.gov.ba, 24.06.2018, pristupljeno 30.10.2018.

⁵ SAD: Bosanski medicinski fond za pomoć zdravstvu u Bosni i Hercegovini, www.dijaspورا.mhrr.gov.ba , 07.09.2018, pristupljeno 30.10.2018.

⁶ Brain Gain Policies and Practices in the Western Balkans, Belgrade: Group 484, decembar 2013, str.60

⁷ www.ius.edu.ba, pristupljeno 27.10.2018.

⁸ Internacionalni univerzitet u Sarajevu: Razmjena studenata iz dijaspore, www.dijaspورا.mhrr.gov.ba , 06.09.2018, pristupljeno 30.10.2018.

⁹ "Mapiranje dijaspore iz Bosne i Hercegovine" – D4D projekat

dok Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke vrši upravne, stručne i druge poslove, te saruđuje i koordinira aktivnostima sa kantonima, koje se, između ostalog, odnose na: predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje; pedagoške standarde i normative; udžbeničku literaturu; stručno obrazovanje i usavršavanje nastavnika; i slično. Kao ključne, prepoznaju se uloga i funkcije ovog ministarstva na planu dogovaranja i osiguranja efikasnog koordiniranja aktivnosti obrazovnog sektora u FBiH, te pružanja stručne i druge podrške kantonima za uspješnu implementaciju politika djelovanja dogovorenih na nivou BiH. Federalno ministarstvo obrazovanja, pod razvojem dokumenta "Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja u Federaciji BiH za period od 2012. do 2022. godine – Sinergija i partnerstvo", pruža podršku za kreiranje baze podataka o naučnicima u Federaciji BiH i inostranstvu porijeklom iz BiH, gdje se posebna pažnja stavlja na kreiranje nove baze podataka o naučnicima koji žive u inostranstvu. Ovaj segment može biti itekako bitan kada govorimo o povezivanju naučnog iseljništva u funkciji razvoja FBiH.

Ako gledamo kantone, segment obrazovanja je u velikoj mjeri na razini kantonalnih politika. Kao primjer, ističe se Kanton Sarajevo, gdje je "Strategija razvoja obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo za period 2017.-2022.g." u nacrtu, te je pod ciljem 3 predviđen rad na umrežavanju sa naučnim iseljništvom. Slična klauzula stoji u većini kantona, iako nisu definisane konkretne mjere djelovanja ni indikatori.

Na državnom nivou, Okvirna strategija treba da prepozna važnost kontinuiranog procesa mapiranja iseljništva, sa većim akcentom na analizi akademske i naučne populacije u iseljništvu, njihovih potencijala, očekivanja i potrebe, kao i mogućnosti za izradu baze akademskog i naučnog iseljništva i unapređenje kvantitativne migracione statistike, kao rezultat ovog procesa, a što podrazumijeva identifikaciju stručnog kadra koje je otišlo u iseljništvo, kao i dosadašnjeg iskustva u saradnji sa iseljništvom. Mapiranje pripadnika naučne i akademskog iseljništva, u buduće, moguće je realizovati i u saradnji sa naučnim i obrazovnim institucijama u BiH (registrowanje naučnika i profesora koji su otišli u inostranstvo, kao i onih koji saraduju iz iseljništva) i u zemljama prijema (registrowanje kadra iz BiH koji se nalazi u institucijama).

Okvirna strategija treba da definiše ciljeve u odnosu na razvijanje saradnje sa naučnim i akademskim iseljništvom, i to uz njihovu participaciju i da svakako da potencira i aktivnosti mobilisanja naučnog iseljništva na daljem istraživanju i saradnji u oblasti migracija, u okviru praćenja emigracionih tokova, gdje se planira podrška akademskim istraživanjima i podsticanje izrade akademskih programa. Na međunarodnom naučnom skupu "Istraživačka radionica o migracijama iz Bosne i Hercegovine", održanom u septembru 2012.g.u Sarajevu, istraživači su predložili sljedeće aktivnosti: uspostavljanje baze podataka istraživača u oblasti migracija, virtualne biblioteke i otvorenog repozitorija, kao i kreiranje zasebnog linka na web stranici Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH; uspostavljanje "supramreže" i udruženja istraživača koji se bave problematikom migracija iz BiH; razvijanje partnerstva u projektima od interesa za BiH; uspostavljanje institucionalne saradnje u kreiranju i realizaciji programa postdiplomskih i doktorskih studija u oblasti migracija; organizovanje tematskih skupova/foruma istraživača, ljetnje škole međunarodnog

karaktera (za dvije godine ponovo organizovanje ovakvog skupa); pokretanje akademskog časopisa o migracijama, i metodološku harmonizaciju.

Okvirna strategija trebala bi da stvori pretpostavke za uvezivanje postojećih baza naučnog i akademskog iseljništva, kako se ne bi dupliralo/multipliciralo upisivanje u baze i demotivisalo iseljništvo za upisivanje i saradnju, kao i da da odgovor na ključno pitanje finansijske održivosti inicijativa saradnje sa naučnim i akademskim iseljništvom - kako ih uključiti u strateške planove institucija različitih nivoa vlasti i obezbijediti kontinuirano finansiranje, uz dodatno projektno. Istovremeno, analize na nivou Federacije BiH, tako je ukazuju na intenciju formiranja posebnih baza podataka naučnog iseljništva. Proces izrade strateških dokumenata potrebno je usmjeriti da racionalnijem, jednostavnijem i koordiniranom evidentiranju naučnog i akademskog potencijala BiH.

Okvirna strategija, trebala bi da pruži osnov za kontinuiranu podršku različitim akterima i inicijativama, koji podstiču saradnju sa akademskom i naučnom dijasporom BiH. Potrebno je uspostaviti održiv mehanizam za prenos znanja iseljništva, a koje bi koordiniralo Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice.

Monitoring i evaluacija realizacije Okvirne strategije saradnje sa iseljništvom i aktivnosti razvijanja saradnje sa naučnim i akademskim iseljništvom, koje iz nje proizlaze, od izuzetnog je značaja za razvijanje adekvatne saradnje koja uzima u obzir potrebe svih uključenih strana i nastoji da prevaziđe prepreke u transnacionalnom prostoru u kojem se ova saradnja odvija. Evaluacija je takođe značajna za unapređenje saradnje i obezbjeđivanje njene održivosti. Na osnovu nje moguće je raditi i uspješno promovisanje i nagrađivanje nosioca aktivnosti.

Na nivou Federacije BiH, očigledno postoje potencijali za veću uključenost iseljništva u društvene procese, posebno u oblasti obrazovanja. Povezanost naučne i akademske zajednice, potrebno je usklađivati sa drugim nivoima vlasti i obrazovnim institucijama.

1.9. III stub: Ocjena stanja u oblasti ekonomskog razvoja vezanog za uključenost iseljništva

Ovaj odjeljak je baziran na radu i materijalima projekta *Diaspora Invest* finansiranom od strane USAID-a u BiH u 2017. i 2018. godini, te na desk istraživanju ostalih relevantnih materijala o investitorima/potencijalnih investitorima iz iseljništva u BiH, uključujući i izvještaj *Mapiranje dijaspore iz BiH*, koji je u 2018. godini pripremljen u okviru projekta *Dijaspore za razvoj* podržanog od strane Vlade Švicarske i Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH u partnerstvu sa UNDP-om i IOM-om.

Nakon značajnog usporavanja ekonomskog rasta u periodu nakon 2008. godine, u posljednje tri godine BiH bilježi rast BDP-a od oko 3% na godišnjem nivou (pogledati Tabelu 1 koja daje osnovne makroekonomske podatke), što je velikim dijelom rezultat pozitivnih eksternih ekonomskih tokova u EU. Međutim, bosansko-hercegovačku ekonomiju i dalje karakterišu slabosti vezane za previsok nivo oslanjanja na privatnu potrošnju uz relativno nizak nivo investicija; velik javni sektor sa visokim poreskim opterećenjem privatnog sektora i potrebama za daljnja poboljšanja javne infrastrukture i kvalitete javnih usluga; te značajne strukturalne slabosti vezane za radnu snagu i konkurentnost privatnog sektora.

Tabela 1: Osnovni makroekonomski podaci

		2015	2016	2017	2018 (projekcije za 1-8)	2019 (projekcije)
1	Nominalni BDP u mil KM	28.586	29.899	31.530	32.954	34.629
2	Investicije u % BDP-a	15,9	15,9	15,8	17,2	19,0
3	Realni rast BDP-a u %	3,1	3,2	3,0	3,2	3,5
4	Rashodi sektora opšte vlade u % BDP-a	43,4	42,2	40,3	41,8	43,2
5	Bilans sektora opšte vlade u u % BDP-a	-0,2	0,3	2,1	1,5	0,2

6	Ukupni javni dug u % BDP-a	45,5	44,1	39,5	38,3	37,4
7	Bilans tekućeg računa u % BDP-a	5,5	-4,9	-4,8	-6,0	-6,6
8	Nezaposlenost (po ILO metodologiji) u %	27,7	25,4	20,5		
9	Stopa aktivnosti u zaposlenosti (po ILO metodologiji) u %	44,1	43,1	42,6		
10	Ukupne investicije u % BDP-a	15,9%	15,9%	15,8%	17,2%	18,9%
10	Direktne strane investicije u mil KM	637	564	778	197 (I-VI 2018.)	
11	Ukupne novčane doznake iz inostranstva u mil KM	3.556	3.578	3.880	1.912 (I-VI 2018.)	
	od čega lični transferi (a isključujući ostale transfere koji se najvećim dijelom odnose na socijalne doprinose/penzije)	2.379	2.439	2.646	1.281 (I-VI 2018.)	

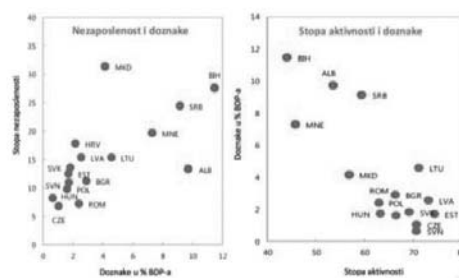
Izvori: MMF, *World Economic Outlook Database* (oktobar 2018. godine), te BHAS sa nezaposlenosti i stopu aktivnosti iz Anketе o radnoj snazi i CBBH za doznake i direktne strane investicije (posljednji podaci dostupni u oktobru 2018. godine)

Nedostaci u oblasti konkurentnosti privatnog sektora ilustrovani su i u posljednjim podacima iz istraživanja Svjetske banke i Svjetskog ekonomskog foruma. Prema *Doing Business* izvještaju Svjetske banke za 2019. godinu (objavljenom u oktobru 2018. godine), BiH je rangirana 89. od ukupno 190. zemalja svijeta po lakoći poslovanja, loše pozicionirana u poređenju sa zemljama regije, a u kategoriji započinjanja poslovnih aktivnosti BiH je 183., u kategoriji građevinskih dozvola 167., te u kategoriji plaćanja poreza 130. *Izveštaj o globalnoj konkurentnosti* Svjetskog ekonomskog foruma za 2018. godinu (također objavljen u oktobru 2018. godine) rangira BiH na 91. mjesto od 140 zemalja, sa posebno slabim rezultatima u kategorijama inovacija, tržišta rada, institucija, tržišta roba, te poslovne dinamičnosti.

Kao rezultat, gorući problemi BiH su i dalje visok nivo nezaposlenosti (i pored trenda opadanja u posljednje tri godine, a posebno ukoliko se u obzir uzima samo registrovana zaposlenost, po kojoj je stopa nezaposlenosti značajno viša) uz izrazito nisku stopu aktivnosti radne snage (posebno žena) i rekordnu stopu nezaposlenosti mladih; te spora konvergencija primanja stanovnika u BiH sa onim u EU (prema podacima MMF-a, godišnji BDP po stanovniku prema paritetu kupovne moći u BiH je \$11.620, što je 30% od EU nivoa, a 50% prosjeka 12 zemalja regije europskih zemalja u razvoju u koje MMF svrstava zemlje zapadnog Balkana, te Bugarsku, Rumuniju, Mađarsku, Tursku i Poljsku, među kojima BiH zauzima najniže mjesto nakon Kosova i Albanije).

U ovakvim ekonomskim okolnostima, iseljništvo iz BiH predstavlja ključni stabilizirajući faktor ekonomije kroz novčane doznake članovima porodice. Prema podacima Svjetske banke (*World Bank Migration Factbook*), BiH spada među dvadesetak zemalja svijeta sa najvećim primljenim doznakama, na nivou od oko 12% BDP-a prema zvaničnim podacima, s tim da se procjenjuje da se dodatnih oko 40% doznaka šalje nezvaničnim putevima. Procjenjuje se da se doznake trenutno najvećim dijelom služi da članovima porodice omogući ispunjavanje osnovnih potreba privatne potrošnje. Prema izvještaju *Mapiranje dijaspora iz BiH*, samo 1% anketiranih naznačili su da se njihove novčane doznake koriste za poslovne investicije. Potrebno je napomenuti da pored njihove velike važnosti za osiguranje veće kupovne moći stanovništva u BiH, novčane doznake za privatnu potrošnju mogu imati i negativan efekata na tržište rada putem povećanja stope neaktivnosti stanovništva u tržištu rada (tj. povećanja rezervacione plate, odnosno najmanje cijene rada za koju bi osoba počela raditi). Istraživanja MMF-a implicira da je visok nivo novčanih doznaka asociran sa višom stopom nezaposlenosti i nižom stopom aktivnosti na tržištu rada (Grafikon 1).

Grafikon 1: Visina novčanih doznaka i tržišta rada

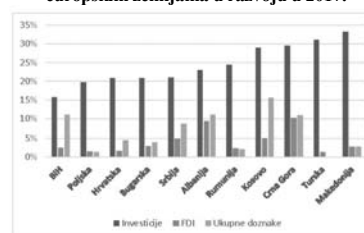

Izvor: MMF (2012)

U svakom slučaju, potencijal za doprinos iseljništva ekonomiji BiH nadilazi slanje novčanih doznaka članovima porodice za privatnu potrošnju za osnovne potrebe. Iseljništvo iz BiH ima istinski potencijal da doprinese i ubrza prijeko potreban ekonomski razvoj kroz investicije i kreiranje radnih mjesta, obzirom na veličinu i ekonomsku moć iseljništva BiH, te opšte tendencije iseljništva na spremnost na viši nivo rizika uz dodatne altruističke i/ili patriotske razloge za ulaganje u svoju domovinu ili mobiliziranje drugih da to učine. Prema izvještaju *Mapiranje dijaspora iz BiH*, 32% anketiranih osoba iz iseljništva, izrazilo je interes da doprinese razvoju BiH putem investiranja u privatne ili javne projekte, 37% putem započinjanja poslovnih aktivnosti u BiH, 42% putem poslovnog povezivanja sa kompanijama u BiH, 60% putem davanja konsultacija kompanijama/kolegama u BiH iz njihove oblasti ekspertize, te skoro 70% putem šema transfera znanja.

Strane investicije mogu biti pokretač ekonomskog razvoja zemalja u tranziciji, kao što je bio slučaj za zemlje koje su se pridružile EU u posljednjih 15 godina. Za BiH, direktne strane investicije (FDI) su posebno važne imajući u vidu niske investicije domaćeg privatnog sektora i visoke potrebe za privatne investicije. Grafikon 2 prikazuje ukupne investicije, direktne strane investicije i doznake u europskim zemljama u razvoju, gdje je evidentno da BiH ima najnižu stopu investicija, te jednu od nižih stopa FDI, dok je stopa doznaka izražena kao % BDP-a najviša iza Kosova.

Grafikon 2: Ukupne investicije, direktne strane investicije i doznake u europskim zemljama u razvoju u 2017.

Izvori: MMF, *World Economic Outlook Database* (oktobar 2018. godine) i World Bank Development Indicators (posljednji podaci dostupni u oktobru 2018. godine)

Ne postoje podaci o visini dosadašnjih investicija iseljenštva i udjelu direktnih stranih investicija iseljenštva (Direct Diaspora Investment - DDI) u okviru FDI u BiH. MMF-ovo istraživanje o zemljama zapadnog Balkana iz 2017. godine (*Late to the Game? Capital Flows to Western Balkans*) zaključuje da postoji korelacija između protoka investicija i migracijskih destinacija, koja može biti rezultat kombinacije geografskih faktora i historijskih veza ili investicija migranata i njihove djece u zemlju iz koje su emigrirali. Na temelju podataka o bilateralnim migracijama i portfolio i direktnim stranim investicijama u BiH vidi se generalni obrazac podudaranja investicija sa migracijama, sa posebno sličnim udjelima iseljenštva i investicija iz Austrije i Njemačke.

U cilju maksimiziranja efikasnosti pristupa BiH na aktivnom privlačenju i olakšanju investicija iseljenštva, primjeran bi bio strateški pristup fokusiranja na manji broj primarno ciljanih zemalja (kao što to čine druge zemlje, npr. Gruzija). Na temelju prethodno spomenutih podataka o migracijama i portfolio i direktnim stranim investicijama, te ostalih razmotrenih podataka o investicijskim potencijalima, trgovinskih podataka i obrazovnog i ekonomskog profila iseljenštva u različitim zemljama, *Analiza investicija dijaspora u BiH* pripremljena u okviru USAID-ovog projekta *Diaspora Invest* identificirala je pet ciljanih zemalja: Njemačka, Austrija, SAD, Švedska i Norveška.

Potrebno je uložiti napore da se uključe inputi investitora i potencijalnih investitora iz iseljenštva u razvoj politika i institucionalni okvir u BiH. *Politika o saradnji sa iseljenštvom* Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH usvojena od strane Vijeća ministara BiH, po prvi put institucionalizira saradnju između BiH i njenog iseljenštva. U okviru trećeg cilja stvaranja uslova za veći doprinos iseljenštva razvoju BiH, dokument je predvidio sveobuhvatne aktivnosti usmjerene na promovisanje iseljenštva i razvojnih resursa, te njihovo investiciono i finansijsko mobilisanje, kao i mobilisanje ljudskih potencijala, znanja i vještina iseljenštva. Posebno je navedeno da je potrebno uspostaviti programe za investiranje i štednju iseljenštva i raditi na uklanjanju administrativnih barijera.

U okviru pripreme *Analiza investicija dijaspora u BiH*, u prvoj polovini 2017. godine projekat *Diaspora Invest* obavio je oko 20 intervjua sa investitorima iz iseljenštva i osobljem relevantnih organizacija koje surađuju sa investitorima, te analizirao profile i investicijske potencijale iseljenštva u pet gore navedenih zemalja. Nadalje, kroz rad projekta *Diaspora Invest*, koji od septembra 2017. godine dodjeljuje grantove i tehničku pomoć investitorima iz iseljenštva i tijesno surađuje sa oko 40 investitora iz iseljenštva (a ukupno je u kontaktu sa oko 150 investitora iz iseljenštva), dobivene su daljnje povratne informacije o glavnim opštim preprekama za investicije iseljenštva i o njihovim potrebama.

Pored toga, analizirani su i drugi dostupni podaci o percepcijama investitora i potencijalnih investitora iz dijaspora, uključujući podatke iz izvještaja *Mapiranje dijaspora iz BiH iz 2018. godine* i izvještaja *Dijaspora i razvoj BiH iz 2014. godine* koji je pripremljen u okviru projekta *Migracije i razvoj* koji je također finansirao od strane Vlade Švicarske u saradnji sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice u BiH i UNDP-om. U izvještaju *Mapiranje dijaspora iz BiH*, 30% anketiranih osoba iz iseljenštva navelo je da bi pouzdan partner u BiH povećao vjerovatnoću za njihovo investiranje u BiH, 22% je navelo jasne investicijske informacije na lokalnom nivou, a 14% poticaje za investicije. Izvještaj, u skladu sa nalazima projekta *Diaspora Invest*, zaključuje da postoji interes iseljenštva da investira u ekonomiju BiH, ali da preduslovi za investiranje uključuju postojanje određenih mehanizama i strukturiran institucionalan pristup.

*Na okruglom stolu o potrebama iseljenštva iz BiH*¹ istaknuto je da je važno raditi na izgradnji pozitivnog imidža BiH kao i na promoviranju primjera dobre prakse investiranja. Za prevazilaženje komplikovanih administrativnih procedura, potrebno je na različitim nivoima vlasti uspostaviti jedinstvene kontakte tačke (point of single contact), odnosno, one-stop-shop usluge putem kojih će se pružati sve potrebne informacije o poslovanju i omogućiti lakše i brže obavljanje administrativnih procedura na jednom mjestu i u kratkom periodu. Istaknuto je i da su investitori iz iseljenštva posebno zainteresovani za sektore poljoprivrede, energetike, stočarstva i turizma. Međutim, prepreku za investiranje predstavlja nerazpoloživost adekvatne radne snage naročito radne snage sa strukovnim kvalifikacijama. Stoga je potrebno raditi na reformi obrazovanja u smislu kreiranja planske politike koja bi rezultirala povećanjem deficitarnog kadra neophodnog za osiguranje relevantnih ljudskih resursa ključnih za investiranje, te na dokvalifikaciji i prekvalifikaciji postojeće radne snage, sa fokusom na praktična znanja, stvaranje uslova za razmjenu učenika i studenata, te unapređenje istraživačkog rada.

Privredna kretanja na nivou FBiH su u skladu sa pokazateljima na nivou BiH. U FBiH je u periodu od 2014. - 2017. godine zabilježen konstantan rast bruto društvenog proizvoda (BDP) po prosječnoj stopi od 2,7%. BDP po glavi stanovnika je u stalnom rastu kroz posmatrani period i na kraju 2016. godine iznosio je 8.857,0 KM dok je u 2014. godini iznosio 8.045,0 KM². Nominalni rast BDP-a u Federaciji BiH se kroz posmatrani period kretao po stopama od 2,6% u 2014. godini do 5,3% u 2017. godini³.

Posmatrano po područjima klasifikacije djelatnosti, značajan realni rast bruto dodane vrijednosti u 2017. godini u odnosu na 2016. godinu zabilježen je u područjima djelatnosti⁴:

- Umjetnost, zabava i rekreacija 10,8%;
- Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti 9,7%;
- Vađenje ruda i kamena 9,7%;
- Prerađivačka industrija 8,3%;
- Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo) 8,3%;
- Finansijske/Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja 7,5%;
- Prijevoz i skladištenje 7,3%;
- Snabdijevanje/opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša 5,9%;
- Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala (G) 5,6%.

Indeks obima industrijske proizvodnje u FBiH se od 2014. - 2017. godine kretao po stopama od 0,1%, 2,2%, 2,6% te 3,8% respektivno. Detaljnija analiza industrijske proizvodnje u 2017. godini pokazuje da je proizvodnja u prerađivačkoj industriji, koja po strukturi ima najveći udio u ukupnoj industriji, bilježi rast od 4,6%. Najveći rast proizvodnje ostvaren je u sektoru rudarstva i to 9,8% (kao posljedica konsolidacije rudnika u Federaciji BiH) u odnosu na prethodnu godinu, dok je u sektoru snabdijevanja električnom energijom i plinom zabilježen pad od 2,3% (tokom 2017. godine došlo je do smanjenja proizvodnje u hidroelektrana uzrokovanog nepovoljnim hidrološkim uslovima)⁵.

¹ Sarajevo, 28.12.2016. godine

² Federalno ministarstvo finansija 2018, Smjernice ekonomske i fiskalne politike za period 2019.-2021.

³ Podaci za 2017. godinu su preliminarni podaci preuzeti iz Saopćenja FZS-a

⁴ Federalni zavod za statistiku 2018, Godišnji bruto domaći proizvod za FBiH 2017. godina

⁵ Federalno ministarstvo finansija 2018, Smjernice ekonomske i fiskalne politike za period 2019.-2021.

Obim robne razmjene u FBiH se u ovome periodu povećavao i na izвозnoj i na uvožnoj strani. U 2017. godini stopa rasta izvoza u odnosu na prethodnu godinu iznosila je čak 15,9%. Kada je riječ o strukturi uvoza i izvoza po standardnoj međunarodnoj klasifikaciji, najveće učešće u izvozu Federacije BiH odnosi se na grupu industrijskih proizvoda razvrstanih po sirovinama mašine i transportna sredstva, te razni industrijski proizvodi. Najznačajniji vanjskotrgovinski partner Federacije BiH je Evropska unija. Najveći izvozni partner je Njemačka, potom Hrvatska, Italija, Austrija i Slovenija. Kada je riječ o uvozu, izuzev Hrvatske, Njemačke i Italije, zemalja EU, među prvih pet partnera nalaze se i Srbija i Kina¹.

Broj zaposlenih u FBiH uvećan je u gotovo svim područjima djelatnosti u kojima je glavni pokretač otvaranja novih radnih mjesta bio rast privatne potrošnje². Vrijednost ukupno ostvarenih investicija u stalna sredstva u FBiH za 2017. godinu iznosi 3.255.685 hiljada KM. U odnosu na 2016. godinu, ostvarene investicije u stalna sredstva u 2017. godini su veće za 13,2%³.

Posmatrano prema djelatnosti investitora najveće učešće u ostvarenim investicijama u 2017. godini je zabilježeno u sljedećim područjima djelatnosti:

- Prerađivačka industrija 19,9%;
- Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala 18,9%;
- Prijevoz i skladištenje 9,3%;
- Proizvodnja i snabdijevanje/opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija 8,0%;
- Javna uprava i odbrana/obrana; obavezno/obvezno socijalno osiguranje 7,9%⁴.

Temeljni dokumenti koji opredjeljuju strateško usmjerenje reformskih prioriteta i politike Vlade Federacije BiH u narednom periodu jesu Program rada Vlade Federacije BiH i Reformska agenda BiH za mandatni period. Ovim su dokumentima utvrđeni strateški ciljevi Vlade Federacije BiH uz uključivanje mjera i aktivnosti za implementaciju u trogodišnjim planovima federalnih ministarstava i godišnjim planovima rada Vlade Federacije BiH. Program ekonomskih reformi Federacije BiH za period 2018. - 2020., kao integralni dio dokumenta Programa ekonomskih reformi BiH, odrednica je srednjoročne ekonomske politike Vlade Federacije BiH, te sastavni dio napora koje BiH čini na putu prema Evropskoj uniji. Značajne dokumente predstavljaju i drugi razvojno-planski dokumenti: Strategija EU 2020, Strategija razvoja Jugoistočne Evrope 2020, te druge sektorske strategije na nivou BiH i Federacije BiH⁵.

Očekivani oporavak ekonomskih aktivnosti u FBiH, u periodu 2018. - 2020. godine, temeljit će se na strukturnim reformama koje su predviđene Reformskom agendom. Uz pretpostavku nastavka trenda rasta proizvodnje u okviru prerađivačke industrije, povećanja proizvodnje električne energije i tradicionalno dobre rezultate u okviru rudarskog sektora, u 2018. godini se očekuje rast fizičkog obima industrijske proizvodnje od oko 5,0%. Reformske mjere koje provode nadležne institucije bi u periodu od 2019. - 2021. godine trebale rezultirati poboljšanjem cjelokupnog poslovnog ambijenta, što bi se direktno odrazilo na rast indeksa industrijske proizvodnje po prosječnoj stopi od 5,6%⁶. Povećanje investicijske aktivnosti očekuje se kroz povećanje udjela investicijskih aktivnosti u BDP-u, uz fokus na nastavak provođenja mjera smanjenja ukupnih rashoda i izdataka. Procjene

porasta investicija su vezane za blagi ekonomski oporavak u EU i okruženju, što će pozitivno uticati i na ekonomski oporavak BiH i Federacije BiH.

U odnosu na privlačenje investicija iz iseljeništa Okvirna strategija BiH i strategija saradnje sa iseljeništvom FBiH trebala bi da ukaže na sledeće izazove i mogućnosti u iskorištavanju ekonomskog potencijala iseljeništa:

Bolja iskorištenost potencijala poslovne zajednice iseljeništa u procesu kreiranja vladinih politika za ekonomski razvoj na svim nivoima u BiH

- Predstavници iseljeništa iz poslovne zajednice nisu na zvaničan i značajan način uključeni u donošenje politika važnih za ekonomski razvoj zemlje. Primjeri najboljih globalnih praksi uključuju Global Scott za škotsku dijasporu i Global Irish Network za irsku dijasporu, a koji sakupljaju poslovno uspješne predstavnike iseljeništa koji, između ostalog, savjetuju vlade o prioritetima politika za ekonomski razvoj, te djeluju i kao promotori ekonomskih potencijala zemlje.

Povećana iskorištenost potencijala transfera znanja i poslovnog uvezivanja poslovne zajednice iseljeništa sa poslovnom zajednicom u BiH

Pored direktnih investicija iseljeništa, poseban doprinos iseljeništa ekonomskom razvoju BiH mogao bi biti osiguran kroz kreiranje mehanizma za transfer znanja i mentorstvo predstavnika iseljeništa za kompanije iz BiH i poduzetnike. Global Irish Contacts Program iz Irske je primjer mehanizma mentoriranja - preko 120 članova gore pomenute Global Irish Network volontiraju svoje ekspertize, iskustva, te poslovne veze kako bi međusobno surađivali i bili mentori za mala i srednja preduzeća u Irskoj. Nadalje, platforma Connect Ireland koju čine predstavnici poslovne zajednice u iseljeništvu radi sa agencijom Irske vlade zaduženom za promociju stranih investicija i aktivno je angažirana (uz primanje novčanih naknada za taj rad) na identifikovanje kompanija iz zemalja u kojima trenutno žive koje bi potencijalno mogle investirati u Irsku, kao i na pripremi potencijalnih projekata za investiranje u Irsku. Ovakve poslovne platforme iseljeništa mogu doprinijeti povezivanju poslovne zajednice iseljeništa i identifikovanju novih poslovnih prilika, te jačanju njihove veze sa domovinom, istovremeno promovirajući domovinu kao atraktivnu poslovnu destinaciju i pomažući poduzetnicima i kompanijama iz domovine da razviju poslovne veze na inostranim tržištima.

Unaprijeđen i strukturiran pristup u privlačenju direktnih investicija iz iseljeništa (DDI) i priprema informacija o potencijalnih investicijskim prilikama

Ne postoji koherentan i strateški strukturirani pristup privlačenju direktnih stranih investicija iz iseljeništa sa konkretnim mjerama i mehanizmima. Očekuje se da se pristup definiše u okviru Strategije saradnje sa iseljeništvom. Što se tiče informacija o potencijalnih prilikama, gore predložena platforma za poslovno uvezivanje doprinijela bi adresiranju ovog problema, kao i kreiranje baze podataka potencijalnih investicijskih projekata specijalno namijenjenih za iseljeništvu od strane FIPA-e (koja bi po mogućnosti bila pripremljena i promovirana u saradnji za predstavnicima iseljeništa kao gore spomenuti Connect Ireland model). Pored aktivnog učešća predstavnika iseljeništa u dizajnu i promoviranju ovakve baze podataka i platforme, potrebno je uključiti i predstavnike lokalnih zajednica u BiH, koje su najčešće prva kontaktna tačka za potencijalne investitore iz iseljeništa. Potrebno je dizajnirati i implementirati strukturiran pristup u promoviranju ovakve baze podataka i platforme, uključujući putem organizacija iz iseljeništa, lokalnih

¹ Ibid

² Ibid

³ Federalni zavod za statistiku 2018, Godišnji izvještaj o investicijama u stalna sredstva u FBiH u 2017. godini

⁴ Ibid

⁵ Smjernice ekonomske i fiskalne politike za period 2019.-2021.

⁶ Ibid

zajednica u BiH, te diplomatskih misija BiH.¹Također je potrebno raditi na prikupljanju zvaničnih statističkih podataka o investicijama iz iseljeništa (primjer zemlje koja to čini je Armenija), koji dijelom mogu služiti i za promociju uspješnih priča u privlačenju novih investicija.

Uspostavljanje širih zvaničnih inicijativa za podršku pristupu finansiranju investicija iz iseljeništa putem sufinansiranja i/ili preferencijalnih kreditnih sredstava

USAID-ov projekat Diaspora Invest naišao je na velik odziv kod investitora i potencijalnih investitora iz iseljeništa u smislu prijave za grantove i tehničku pomoć. Projekat je u periodu od septembra 2017. godine do oktobra 2018. zaprimio preko 150 aplikacija od investitora i potencijalnih investitora iz iseljeništa zainteresovanih za programe podrške. U prethodnih 12 mjeseci, implementiran je i program dodjele bespovratnih sredstava i/ili tehničke pomoći u 38 kompanija u vlasništvu ili suvlasništvu iseljeništa iz BiH. Ukupno ulaganje USAID-a u ovim kompanijama je iznosilo oko 860,000 KM do sada, a očekivana investicija bi trebala dostići približno 5.64 miliona KM do kraja implementacije. Nastavak aktivnosti na dodjeli grantova i tehničke pomoći je planiran sve do 2022. godine kada je predviđen i kraj projekta, unutar kojeg će biti dodijeljeno oko 2 miliona USD bespovratnih sredstava. Također, uz finansijsku podršku USAID-a i Švedske agencije za međunarodni razvoj (SIDA), osigurane su i kreditne garancije za investitore iz iseljeništa u iznosu od 10 miliona USD predviđene da olakšaju pristup kreditnom finansiranju iseljenika, te značajno umanje zahtjeve u pogledu kolateralu kao i cijenu kapitala.

U okviru projekta Dijaspore za razvoj (Diaspora for Development - D4D) je realizovan fond dodjele bespovratnih sredstava u iznosu od 470.000 USD u cilju maksimizacije doprinosa iseljeništa ekonomskom razvoju BiH, kroz prenos znanja i vještina kao i saradnju na temelju interesa između poslovnih subjekata iz iseljeništa i BiH. Projekat je kroz ovu inicijativu u periodu od augusta 2017. godine do oktobra 2018. godine podržao 34 poslovna subjekta, te je 127 osoba primilo potrebne vještine i znanja iz iseljeništa ili posredstvom iseljeništa. Kroz ovu podršku je do sada otvoreno 69 radnih mjesta. U pitanju su subjekti koji posluju u sektorima prerađivačke industrije (prerada drveta, metala i hrane, tekstilna industrija) i informacionih tehnologija. Implementirane aktivnosti su stimularale, olakšale i doprinijele konkretnim rezultatima ekonomskog razvoja, do novih radnih mjesta i investicija u BiH.

Sredinom 2018. godine kroz projekat Dijaspore za razvoj kreiran je investicijski fond u iznosu od 1,4 mil KM u saradnju sa Razvojnogom bankom FBiH, a za grantove za podršku investicijama realizovanih u saradnji sa iseljeništvom. U toku je finalna evaluacija za 7 investicijskih projekata koji će nakon realizovane investicije kreirati 167 novih radnih mjesta i generisati preko 5 mil KM ukupnih investicija. Kako bi se više iskoristio potencijal za investicije iz iseljeništa, dodatni fondovi bi se trebali angažirati, posebno u vidu kvalitetno dizajniranih i transparentno biranih i implementiranih projekata sufinansiranja investicija (kao npr. u Ekvadoru, te African Diaspora Marketplace i Development Marketplace for African Diasporas in Europe) i/ili osiguranja preferencijalnih kreditnih sredstava (kao npr. u Izraelu i na Filipinima) od strane javnog sektora u BiH na svim nivoima, i to uz neophodnu međusobnu koordinaciju.

Prevazilaženje prepreka vezanih za državljanstvo i promet imovinom

Sa mnogim zemljama BiH nema sporazume o dvojnog državljanstvu, te su mnogi investitori iz iseljeništa tretirani kao strani državljani, obzirom da su se morali odreći državljanstva BiH. Kao strani državljani, mnogi investitori se žale na komplikovane procedure dobivanja potrebne dokumentacije. Pored toga, u mnogim slučajevima kupovina imovine stranim državljanima nije dozvoljena. Uspješni globalni primjeri rješavanja ovih problema su modeli ekonomskog državljanstva (npr. u Indiji) ili ekonomskog boravišta/zlatne vize (skoro polovina zemalja EU ima poseban model za investitore iz iseljeništa).

Uvođenje novih alata za investiranje iseljeništa u tržišta kapitala

Globalna istraživanja ukazuju da bi iseljeništo, a posebno iseljeništo druge i treće generacije vjerovatnije bila uključena u investicije na manje direktan način, kroz domaće tržište kapitala. Tri opcije se obično koriste: obveznice za iseljeništo (npr. u Izraelu, Indiji, Gani i Šri Lanki), posebni depozitni računi za iseljeništo (npr. u Bangladešu, Indiji i Tunisu), te pretvaranje budućih doznaka u tržišne finansijske instrumente (npr. u Turskoj, Brazilu, Egiptu, Kazahstanu itd.). Nijedna od ovih opcija trenutno nije dostupna u BiH.

Uklanjanje opštih prepreka vezanih za poslovnu klimu i ubrzanje strukturalnih reformi u BiH

Opšti problema koji utiču na konkurentnost privatnog sektora u BiH predstavljaju prepreke i za investicije iz iseljeništa. Potrebe uključuju smanjenje poreskog opterećenja na privatni sektor (uključujući i doprinose i parafiskalne namete), ubrzanje i pojednostavljenje procedura potrebnih za poslovanje, poboljšanje javne infrastrukture, smanjenje rigidnosti legislative u oblasti radne snage, te poboljšanje uvezanosti obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada.

U Federaciji BiH, posebnu pažnju bi trebalo posvetiti povezivanju Programskih prioriteta Vlade Federacija sa iskazanom zainteresovanosti iseljenika za ulaganja u sektor poljoprivrede, energetike, stočarstva i turizma.

1.10. IV stub: Ocjena stanja u oblasti podrške mladima sa akcentom na uključenosti mladih iz iseljeništa

Mladi u iseljeništvu predstavljaju ogroman potencijal za razvoj u BiH. Sa jedne strane, integrisani su u zemljama prijema, gdje je veliki broj njih i rođen, ali istovremeno žele održati vezu sa BiH. Trenutne veze nisu na zadovoljavajućem nivou MLJPI si stavlja kao jedan od prioriteta u svom budućem radu saradnju sa mladima.

Broj i struktura mladih u iseljeništvu, nisu poznati. Procjenjuje se da je veliki broj mladih otišao iz Bosne i Hercegovine i da još uvijek odlazi (*u medijima se govori o "evakuaciji, umjesto emigraciji"*), kao i da postoji veliki broj mladih 2. i 3. generacije iseljeništa, da sve veći broj mladih odlazi na studiranje u inostranstvo i da postoji veliki migracioni potencijal, odnosno velik broj mladih razmišlja o odlasku u inostranstvo.

Prema podacima UNESCO, 10.992 studenata iz BiH upisali su studije u inostranstvu 2015.g. Studiraju u 37 zemalja, a najveći broj studenata studira u Srbiji 5.704, a zatim Austriji 2.355 i Njemačkoj 624. Značajan broj studenata studira i u Italiji, SAD, Turskoj i Sloveniji. Na osnovu mapiranja iseljeništa, utvrđeno je da "na skoro svakom od 38 australskih univerziteta ima upisanih studenata porijeklom iz BiH" i da je "Austrija jedna od glavnih destinacija za studente iz Bosne i Hercegovine". U Austriji, oko 20.000 studenata su porijeklom iz trećih zemalja, a gotovo 6.000 njih su iz zemalja bivše Jugoslavije. U 2016. godini registrovano je 2.993 studenta sa bosanskim pasošem (što predstavlja treću najveću grupu stranih studenata, 4,1% ukupno).

¹ Pod okriljem USAID Diaspora Invest projekta, predstavljena je krajem prethodne godine i prva online platforma koja omogućava objavljivanje investicijskih projekata, te direktno povezivanje između zainteresovanih predstavnika iseljeništa i domaćeg privatnog sektora koja bi mogla predstavljati prvi korak u boljem struktuiranju dijaloga sa poslovnim iseljeništvom

Najnovije istraživanje mladih "Mladi u Bosni i Hercegovini 2018"¹ pokazuje da je 51,3% mladih nezadovoljno ukupnom društvenom i političkom situacijom u Bosni i Hercegovini. Na pitanje kako vide svoju budućnost, gotovo jednak procenat je onih koji žele da ostanu i ostvare sebe u BiH (27,4%) i onih koji žele da odu u inostranstvo (26,5%), ipak veliki procenat (40,6%) smatra da će ta odluka zavistiti od brojnih faktora. Istraživanje sprovedeno prilikom izrade Strategije prema mladima Kantona Sarajevo 2018-2020.g., pokazuje da bi 37% mladih otišlo u inostranstvo zauvijek, 34% na duži vremenski period, a 18% je poduzelo konkretne korake za odlazak iz zemlje.²

Na nivou Bosne i Hercegovine ne postoje dokumenti kojima se definiše oblast mladih, odnosno nema zakonske regulative, niti strateškog dokumenta, zato što su nadležnosti za populaciju mladih u većem dijelu ustavno na nižim nivoima vlasti. Na nivou entiteta i distrikta Brčko postoje zakoni o mladima. Jedino Republika Srpska ima (treću po redu) strategiju – "Strategija za mlade - Omladinska politika Republike Srpske 2016-2020". Strategije prema mladima se trenutno najviše izrađuju na nivou lokalnih vlasti³.

U dokumentu **Politika o saradnji sa iseljeništvom (2017.g.)**, ne postoji poseban cilj podsticanje saradnje sa mladima u iseljeništvu. Jedino se u djelu "Očuvati maternje jezike, kulturu i identitet", predviđa sistemsko regulisanje nastave dopunskog obrazovanja (interaktivni portal za dopunsku nastavu) i podrška učenju maternjih jezika kroz online učenja i letnje škole u Bosni i Hercegovini. Na taj način djeca i mladi iz iseljeništa bi unaprijedili znanje jezika, upoznali kulturu, istoriju i prirodne resurse Bosne i Hercegovine.

U dokumentu **Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016-2026.g.**, saradnja sa mladima u iseljeništvu se ne spominje, ali bi mogla da bude uključena u programe usavršavanja akademskog osoblja i međunarodne mobilnosti, saradnje i umrežavanja i izradi studijskih programa na stranim jezicima. Mogli bi da učestvuju u unapređivanju zakonodavstva i prakse u oblasti priznavanja kvalifikacija u svrhu zapošljavanja ili nastavka školovanja.

Tokom **mapiranja** iseljeništa, koje je uključivalo i mapiranje mladih u iseljeništvu, u okviru projekta "Dijaspora za razvoj", utvrđeno je da "jedno od bitnih pitanja koje mora biti riješeno održavanje nivoa uključenosti i interesa među drugom generacijom dijaspore iz BiH". Zabrinjavajući pokazatelji tog problema su: većina djece rođene van BiH nema državljanstvo BiH i većinu djece ispitanika (80%) ne pohađa dopunsku nastavu na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku.

Prvo **mapiranje potencijala mladih u dijaspori** za razvoj BiH urađeno je u okviru "Programa zapošljavanja i zadržavanja mladih (YERP)"⁴. Sprovedena je "online" anketa sa 874 povratnika i mladih iz iseljeništa, 2011.g. Prosječna starost ispitanika je 32 godine, a njihova prosječna starost u vreme migracije 18 godina. Uzorak čini 42% žena i 58% muškaraca. Razlozi za napuštanje BiH bili su: ratna politička situacija (47%), studiranje u inostranstvu (22%) i rad u inostranstvu (14%). Žive u BiH (19%), SAD (16%), Austriji (14%), Njemačkoj (11%),

Švedskoj (6%) i Holandiji (5%). Državljanstvo imaju sljedeće: 48% ispitanika ima samo BiH državljanstvo, 43% i BiH i državljanstvo države prijema, i 9% ima samo strano državljanstvo. Visoko obrazovano je 80% ispitanika. Radno iskustvo prije inicijalne migracije steklo je 26% migranata u inostranstvu koji su zainteresovani za povratak (privremeni ili trajni), 35% povratnika koji žive u BiH i 56% povratnika koji su ponovno migrirali. U pogledu izbora jezika na kojem su popunjavali anketu, 29% njih je odabralo da popuni anketu na engleskom jeziku, čak i 19% osoba koje su se vratile i trenutno borave u BiH. Ključni zaključci za mlade u iseljeništvu koji žele da se vrate u BiH jesu: 36% bi se privremeno vratilo, 64% trajno; 77% su visokoobrazovani; 44% ima 1 – 5 godina radnog iskustva (zainteresovaniji su za povratak u BiH od onih sa dužim radnim iskustvom); zainteresovani su za poslove u BiH u menadžmentu, javnom sektoru i vladi, prodaji, administrativnoj podršci, nauci, turizmu i ugostiteljstvu, i ljudskim resursima; nemaju informacije o tržištu rada u BiH; najveći preduslovi i prepreke za povratak vezane su za pronalaženje posla; razlozi za povratak su uglavnom podrška svojoj zemlji i porodične prirode. Ključni zaključci za mlade u iseljeništvu koji ne žele da se vrate jesu: 31% od ukupnog broja ispitanika ne razmatra povratak u BiH; 51% ima samo BiH državljanstvo, 36% i BiH državljanstvo i državljanstvo države odredišta, 13% samo strano državljanstvo; zanimljivo ja da oni kao glavnu prepreku povratku u BiH vide lošu društvenu i političku situaciju, za razliku od drugih kategorija koji vide poteškoće u zaposlenju i tržištu rada (preduslovi za povratak: "dugoročna politička i socijalna stabilnost," "više tolerantnosti među nacionalnostima i polovima" i "jače demokratske institucije i bolja ekonomija.") Povratnici u BiH i povratnici koji su se vratili u iseljeništvu suočili su se prvenstveno sa poteškoćom zapošljavanja u BiH (39% povratnika u BiH su nezaposleni, a postotak nezaposlenosti u BiH je 27%), ostvarivanjem zarade kao u inostranstvu, i sa problemom nostrifikacije diplome (od 44% koji su pokušali, samo 15% je uspjelo). Kod svih kategorija ispitanih mladih postoji volja da se doprinese razvoju BiH, bilo kroz svoje prisustvo na lokalnom tržištu rada, bilo putem slanja novčanih doznaka, uspostavljanjem poslovnih veza sa BiH kompanijama i ponudom besplatnih konsultacija kolegama/ opanijama u BiH.

U **Planu komunikacije sa iseljeništvom**, prva od ciljnih grupa jesu mladi u iseljeništvu u Bosni i Hercegovini. Utvrdene su komunikacijske potrebe mladih: *Jezik i obrazovanje u iseljeništvu*: smanjuje se broj mladih druge generacije migranata, a pogotovo treće i narednih koji govore maternje jezike i vremenom jezik postaje glavna prepreka u komunikaciji mladih u iseljeništvu. Predlaže se identifikacija mogućnosti za dopunsku nastavu i učenje jezika u iseljeništvu. *Programi obrazovanja i stručnog uvezivanja*: navedeni su primjeri projekata kroz koje mogu saradivati mladi u iseljeništvu i BiH: EU Erasmus+ program, projekti Ministarstva civilnih poslova na obrazovanju i međunarodnoj saradnji (RYCO je dobar primer), na akademskoj i stručnoj saradnji, kao što to radi ACADEMIA – Udruženje mladih eksperata u BiH koje radi na multimedijalnoj komunikaciji sa iseljeništvom i afirmiše mlade, obrazovne i stručne ljude u zemlji i inostranstvu. *Komunikacija kroz projekte i sportske događaje*: navodi se primjer projekta "Growing Roots" (projekat Erasmus+) u kojem su učestvovali mladi iz iseljeništa, iz Turske, Austrije, Njemačke i Danske, a teme su bile rad sa mladima, projekti i evropske integracije. Predlažu se forumi i susreti mladih, a od sportskih aktivnosti prvenstvo u malom fudbalu. Sve to otvara mogućnosti komunikacije mladih u iseljeništvu i BiH, i njihovom veću aktivnost na društvenim mrežama. Identifikovana su interesovanja mladih: obrazovanje, zapošljavanje, sport i zabava. Predloženi su kanali i forme komunikacije i komunikacijske poruke za mlade.

¹ Rezultati najnovijeg istraživanja o mladima u BiH, Dragan Jurić, www.m-vecernji.ba, 17.08.2018, pristupljeno 27.10.2018. Istraživanje je sproveo Centar za politološka istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, na uzorku od 944 ispitanika, uzrasta od 18 do 35 godina.

² Strategija prema mladima Kantona Sarajevo 2018-2020, Nacrt, decembar 2017. Istraživanje je urađeno na 777 mladih ljudi od 15 do 30 godina u Kantonu Sarajevo.

³ Ibid.

⁴ BiH ili ne BiH? Izvještaj o povratku mlade dijaspore na tržište rada u BiH, Nermin Oruč, Ajla Alić, Sasha Barnes, Program zapošljavanja i zadržavanja mladih, IOM, Novembar 2011.

Na **interaktivnom web portalu** Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice još uvek nije prisutan sadržaj namenjen mladima.

Aktivnosti saradnje sa mladima u iseljeništvu, postoje, vjerovatno i više nego što se mogu identifikovati. Razlozi tome jesu što su uglavnom sporadične i kratkotrajnog karaktera, i što nisu toliko promovisane kao inicijative saradnje sa iseljeništvom u oblasti privrede, kulture, nauke i obrazovanja.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, organizovalo je studentsku praksu za mlade iz iseljeništvu u Ministarstvu, u Sektoru za iseljeništvu. Cilj je da se studenti upoznaju sa radom institucija u BiH i unaprijede svoj maternji jezik. Praksa je bila u trajanju od dve sedmice.

Centar za društveno obrazovanje mladih¹, održao je tri susreta mladih iseljenika, u avgustu 2013, 2014, i 2015.g. Projekat je zamišljen kao spoj učenja, razmene iskustava, obrade aktualnih tema i obilaska kulturno-istorijskih znamenitosti. U ovim susretima učestvovalo je više od 100 mladih ljudi iz više od deset zemalja.

Ferijalni savez Sarajeva realizuje projekat "Home sweet home"², 2018.g. okupljajući mlade od 16 do 26 godina iz iseljeništvu, da borave sedam dana u Sarajevu i upoznaju se sa prirodnim, kulturnim i historijskim znamenitostima BiH.

Kroz mapiranje iseljeništvu, utvrđeno je da su članovi iseljeništvu iz BiH u Australiji, od 2007. godine organizovali posjetu australijskih studenata, uključujući i neke bosanskohercegovačkog porekla BiH u sklopu studijskih putovanja, a sve više studenata iz BiH (koji nisu članovi iseljeništvu BiH) podsticano je da upišu magistarske i doktorske studije na australijskim univerzitetima.

Dobar primjer kako da se iskoriste postojeći evropski projekti za saradnju sa mladima u iseljeništvu, jeste "Growing roots" projekat³. Svjetski savez dijaspora Bosne i Hercegovine (SSDBiH) i Savez udruženja u Danskoj (SBHUD) su u okviru "Growing roots" projekta u saradnji sa Erasmus+ programom i InterCollege organizacijom realizovali desetodnevni seminar mladih iseljenika i radionice za obuku Youthpass trenera. Tema projekta je multikulturalnost i integracija. Planirano je da mladi iz BiH nastanjeni u pet stranih zemalja, zajedno promovišu kulturu i tradiciju BiH u gradovima Danske. Takođe planiraju da oforme forum mladih iseljenika, u sklopu Svjetskog saveza dijaspora Bosne i Hercegovine (SSDBiH). Predloženo je i da se uspostave bolje veze sa nevladinim sektorom u BiH, i da se u tu svrhu organizuje omladinski kamp u BiH. U avgustu 2018.g. deo projekta, "BH Roots – Promoting EU Values"⁴, sproveden je u Bosanskoj Krupi. Radionice su uključivale razne teme: EU vrijednosti, motivacija mladih i mogućnosti saradnje mladih u BiH i iseljeništvu, interkulturalnost, očuvanje identiteta, važnost grupnog i individualnog razvoja. Učestvovalo je oko 40 mladih iz iseljeništvu i BiH. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH podržalo je aktivnosti, predstavilo svoj rad i planove za unapređenje saradnje sa iseljeništvom i pozvalo mlade na aktivnu podršku.

Dr. Lejla Rovčanin⁵ je aplicirala, 2016.g. na konkurs Nacionalne agencije Erasmus u Irskoj za projekte saradnje sa visokoškolskim institucijama Zapadnog Balkana, te omogućila studentima iz BiH, da studiraju u Irskoj. Četiri studentice ETF-a provele su jedan semestar na Dablinskom institutu za tehnologiju. Uslijedilo je još dvadesetak posjeta, uključujući i razmjenu

profesora. Dr. Lejla aplicirala je za novi krug Erasmus - podržane saradnje, do 2020.g.

Treba imati u vidu da Bosna i Hercegovina učestvuje u osam programa u okviru ciklusa programa Evropske unije u periodu 2014 - 2020. Posebno programi Erasmus+ (djelimično učešće u oblasti obrazovanja, obuke, mladih i sporta), Horizont 2020 (oblast nauke i inovacija), Kreativna Evropa (oblast kulture i audiovizuelne djelatnosti) i Evropa za građane (oblast civilnog društva), pogodni su za razvoj saradnje sa mladima u iseljeništvu. Takođe postoji Kancelarija za regionalnu saradnju mladih (RYCO), međunarodna organizacije osnovana od strane 6 članica – Albanija, BiH, Kosovo, Crna Gora, Makedonija i Srbija, koja promovise pomirenje i saradnju između mladih u regionu kroz programe razmene mladih. *Kroz ove programe moguće je uključiti mlade iz iseljeništvu.*

Kada govorimo o mladima na području FBiH, bitno je spomenuti dva aspekta: učešće mladih u razvojnim tokovima BiH, uključujući saradnju sa iseljeništvom i učešće mladih u kontekstu civilnog društva, uključujući saradnju sa iseljeništvom.

U FBiH, usvojen je Zakon o mladima Federacije BiH 2010. g., koji ima za cilj stvaranje i provođenje politika prema mladima na svim nivoima vlasti u FBiH, uspostavljanje kriterijuma u skladu s evropskim principima u radu javnih uprava kod provodjenja politika prema mladima, jačanje učešća i uključenosti mladih i njihovog informiranja na svim nivoima odlučivanja u FBiH kroz uređene mehanizme sudjelovanja i slično. Međutim, sam Zakon nema niti jedan član koji se odnosi na rad sa mladima u iseljeništvu.

Kad je riječ o zapošljavanju mladih, Federalni zavod za zapošljavanje, zajedno sa kantonalnim zavodima i službama unutar relevantnih kantonalnih institucija, provodi set mjera aktivne politike zapošljavanja koje su usmjerene ka jačanju konkurentnosti nezaposlenih mladih na tržištu rada i sprečavanju dugotrajne nezaposlenosti mladih. Politike i mjere djelovanja uključuju podršku novoosnovanim preduzećima ili obrtima da se održe i stabiliziraju u početnim fazama svoga razvoja, kao i podrška bosanskohercegovačkim državljanima u iseljeništvu koji žele pokrenuti poslovne aktivnosti u FBiH.

Na nivou kantona, politika o uključivanju mladih u razvoj je sporadično uključena u razvojne dokumente. U nekim slučajevima, mladi se kratko spominju kao ciljna grupa unutar integralnih razvojnih strategija, ali bez referisanja na uvezivanje sa iseljeništvom. Slična je situacija i na nivou JLS, s tim da neke od JLS imaju posebnu strategiju prema mladima gdje se spominje uvezivanje sa iseljeništvom. Na primjer, općina Centar Sarajevo u svojoj Strategiji prema mladima Općine Centar za 2014 - 2020.g., kroz ciljeve i aktivnosti definiše rad sa mladima u iseljeništvu, a koje se prevashodno odnose na pokretanje poslovnih aktivnosti.

Ostale aktivnosti saradnje sa mladima u iseljeništvu porijeklom iz FBiH, postoje ali su sporadične i nisu dio zvaničnih politika FBiH.

Jednu od osnovnih vrijednosti demokratije predstavlja civilno društvo i građani koji se aktivno uključuju u sva područja društvenog djelovanja. Jedan od takvih primjera je Savez "Mlada dijaspora" Bosne i Hercegovine, krovno udruženje omladinskih i studentskih organizacija iz iseljeništvu. Savez "Mlada dijaspora" organizovan je kao rezultat inicijalnog sastanka SSDBiH, te se zalaže za BiH kao buduću zemlju članicu Evropske Unije i promovise principe na kojima je Evropska Unija osnovana. Glavni principi i ciljevi Saveza "Mlada dijaspora" Bosne i Hercegovine su da se sve omladinske/studentske organizacije povežu i da razviju užu saradnju. Prioritet je da se okupi potencijal mladih/studenata iz iseljeništvu, kako bi jednog dana Bosna i Hercegovina imala moderno i snažno iseljeništvu. Savez "Mlada dijaspora" Bosne i Hercegovine ulaže napore da visokoobrazovani i talentovani mladi ljudi iz iseljeništvu, ne izgube kontakt sa BiH i da imaju u iseljeništvu organizaciju u čije

¹ <https://m.facebook.com/CDOM.BiH/>

² Home sweet home – edukativni boravak mladih iz dijaspora u BiH, www.dijaspora.mhrr.gov.ba, 06.08.2018, pristupljeno 30.10.2018.

³ Mladi iseljenici, pokrenuli projekat povezivanja i saradnje, Dijaspore, 16.02.2017, www.narod.ba, pristupljeno 28.10.2018.

⁴ Bosanska Krupa: Održan »BH Roots – Promoting EU Values«, www.dijaspora.mhrr.gov.ba, 07.08.2018, pristupljeno 30.10.2018.

⁵ Pola Lejlinog života pripada bih, pola Irskoj, www.dijaspora.mhrr.gov.ba, 30.07.2018, pristupljeno 30.10.2018.

aktivnosti mogu da se uključe ili koju mogu da iskoriste, radi stvaranja svojih ideja i projekata. U zadnjih više od deset godina, u rad Saveza "Млада дијаспора" Босне и Херцеговине укључене сљивеће организације: Academy of BiH (SAD), Avangarda BiH (Нјемачка), Behar (Шпанија), BH4 (Словенија), BHUF (Шведска), BONUS Denmark (Данска), Bosnian-Herzegovinian Youth Association of Canada (Kanada), Collegium Bosniacum (Аустрија), Млади БиХ (Холандија), Млади Федерације удружења културе Босне и Херцеговине у Турској (Турска), Stećak (Норвешка), Terra BiH (Хрватска), Urbani pokret (Француска) и А БиХ (Италија). У склопу рада Saveza, умрежавају се разне организације младих у исељеништву, у циљу уезивања са БиХ. На примјер, млади у исељеништву, су на семинару у Данској покренули пројекат међусобног повезивања и сарадње, а у оквиру "Growing roots" пројекта.

Удруга за одрживи развој УЗОР из Бугојна је почетком септембра 2018. године одржала тематски округли сто на тему: "Млади за боље сутра" на који се расправљало о тренутном стању, проблемима и потребима младих те приједлози и конкретне мјере за рјешавање истих. Посебна пажња придодат ће се промоцији Закона о младима Федерације БиХ који налаже да све јединице власти на подручју Федерације БиХ требају (морају) имати усвојену Стратегију према младима – односно документ институција власти с програмским приступом дјеловања према младима, а што укључује дефиниране проблеме и потребе младих, стратешке правце дјеловања те циљеве стратегије и мјере за реализацију истих укључујући рад са младима у исељеништву.

Феријални савез Сарајева је почео са реализацијом пројекта "Home sweet home", који има за циљ да деца која су рођена или подријетлом из БиХ, а која нису у прилици непосредно се упознати о природним и културно-повијесним знаменитостима Босне и Херцеговине, културном наслиједу, традицији, институцијама и животу у Босни и Херцеговини опћенито, добију темелјне информације и сањанја о свему споменутом. Предвиђено је да млади од 16 до 26 година организирано бораве у Сарајеву 7 дана. Током боравка осим упознавања о природним и културно-повијесним знаменитостима Сарајева, похатали за ову прилику посебно припремљени програм интерактивних сатова/радионица из босанског/српског/хрватског језика, повијести и културног наслиједа, те савремених питања у вези с БиХ, а за које ће бити ангађирани професори-едукатори из наведених подручја.

Држава

Недостатак података о младима у исељеништву указује на потребу за прикупљањем статистичких података о њиховом броју и структури.

Недостатак стратегија према младима указује на потребу за њиховом израдом и на потребу укључивања циљева сарадње са младима у исељеништву и подстицања мобилности младих, приликом њихове израде. Присутност већег броја стратегија према младима на локалном нивоу, указује на могућност укључивања сарадње са младима у исељеништву у постојеће стратегије и изградњу капацитета локалних власти за подстицање те сарадње.

Оквирна стратегија сарадње са исељеништвом треба да садржи циљеве везане за сарадњу са младима у исељеништву. Такође треба имати у виду да млади у исељеништву могу бити дио академске и научне заједнице, и могу допринијети њиховом развоју у БиХ.

Постојећа истраживања, показују да су млади у исељеништву мотивисани да допринесу развоју БиХ, и да су им важи економски, друштвени и политички услови у земљи поријекла. То су теме у којима се може развијати сарадња са младим исељеништвом.

Такође је потребно **мапирати ресурсе младих у БиХ** за сарадњу са младима у исељеништву - идентификовати организације и удружења младих у БиХ који подстицају овај тип сарадње.

Систематично спровођење нових мапирања и истраживања, тежеће **и на План комуникације**, што указује да и овај документ треба посматрати као динамичну форму, која се може прилагођавати налазима и потребима младих у исељеништву. Евидентно је да су теме запошљавања (иако је споменуто) и политичке партиципације важне за младе у исељеништву.

Свакако би требало **идентификовати и евалуирати реализоване иницијативе сарадње са младима у исељеништву** и научене лекције искористити за израду стратешких правца за сарадњу са њима. Било би значајно утврдити и да ли се исти млади појављују у различитим иницијативама. Треба потражити могућности укључивања младих у постојеће иницијативе развијања сарадње са исељеништвом – у статистичке анализе и истраживања, у стратегију, у координациона тијела (у БиХ и у иностранству), у интерактивни портал, у промовисање и награђивање, односно признавање њиховог доприноса развоју БиХ.

Посебно забрињава податак из истраживања Мапирања, који указује да се **све мање исељеника евидентира** у матичне евиденције БиХ. Улога свих надлежних институција, на које би Оквирна стратегија требала да укаже, је да ту могућност међу исељеницима промовишу са једне стране, а у случајевима, када земље пријема захтијевају одрицање или постојање само једног држављанства, инсистирају на споразумима о двојном држављанству.

Федерација БиХ

Полazeći од постулата Оквирне стратегије, стратегија на нивоу Федерације посебан акценат би требало да стави на могућности већег ангажмана младих из исељеништва у развојним политикама, као и систематичној и континуираној подршци организацијама цивилног друштва које промовишу сарадњу младих из БиХ и из исељеништва.

1777

На основу члана 19. став (2) Закона о Влади Федерације Босне и Херцеговине ("Службене новине Федерације БиХ", бр. 1/94, 8/95, 58/02, 19/03, 2/06 и 8/06) и тачке 10. став (11) Програма утрошка средстава Трајног револвинг фонда код Унион банке д.д. Сарајево, Федералног министарства енергије, рударства и индустрије за дугорочно финансирање пројеката путем додјеле кредита за 2019. годину ("Службене новине Федерације БиХ", број 25/19), на приједлог федералног министра енергије, рударства и индустрије, Влада Федерације Босне и Херцеговине на 204. сједници, одржаној 23.12.2019. године, доноси

ОДЛУКУ

О ДАВАЊУ ПРЕТХОДНЕ САГЛАСНОСТИ НА ПРИЈЕДЛОГ РЈЕШЕЊА О ДОДЈЕЛИ ДИЈЕЛА СРЕДСТАВА ТРАЈНОГ РЕВОЛВИНГ ФОНДА КОД УНИОН БАНКЕ Д.Д. САРАЈЕВО ФЕДЕРАЛНОГ МИНИСТАРСТВА ЕНЕРГИЈЕ, РУДАРСТВА И ИНДУСТРИЈЕ ЗА ДУГОРОЧНО ФИНАНСИРАЊЕ ПРОЈЕКТА ПУТЕМ ДОДЈЕЛЕ КРЕДИТА ЗА 2019. ГОДИНУ ПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ ФОРТИТУДО Д.О.О. ТРАВНИК У ИЗНОСУ ОД 500.000,00 КМ

I

Влада Федерације Босне и Херцеговине даје претходну сагласност на Приједлог рјешења о додјели дијела средстава Трајног револвинг фонда код Унион банке д.д. Сарајево Федералног министарства енергије, рударства и индустрије за дугорочно финансирање пројеката путем додјеле кредита за 2019. годину привредном друштву ФОРТИТУДО д.о.о. Травник, у износу од 500.000,00 КМ.

Додјела средстава из става (1) ове тачке, у складу са одредбама Уговора о комисионим пословима закљученог дана 15.04.2014. године, Анекса I. Уговора о комисионим